

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI

İÇ MEKÂNDA HETEROTOPYA KAVRAMI:
AGÜ BÜYÜK AMBAR BİNASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ash İNCİ

KASIM 2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI

**İÇ MEKÂNDA HETEROTOPYA KAVRAMI:
AGÜ BÜYÜK AMBAR BİNASI**

Ash İNCİ

ORCID :

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"YÜKSEK İÇ MİMARLIK"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 16 / 10 / 2025

Tezin Savunma Tarihi : 26 / 11 / 2025

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Muteber ERBAY

ORCID :

Trabzon 2025

ÖNSÖZ

“İç Mekânda Heterotopya Kavramı: AGÜ Büyük Ambar Binası” başlıklı bu tez, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırlanmıştır. Çalışma, yüksek lisans eğitimim süresince edindiğim bilgi birikimi ve araştırma deneyiminin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Tez sürecinin her aşamasında akademik birikimi, yol gösterici yönlendirmeleri ve sabrı ile beni destekleyen değerli danışmanım Prof. Dr. Muteber ERBAY’a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, kıymetli vakitlerini ayırarak jüri üyeliğini kabul eden ve katkılarıyla çalışmanın gelişimine destek olan Prof. Dr. Erkan AYDINTAN’a ve Prof. Dr. Burak ASİLİSKENDER’e teşekkür ederim.

Araştırma kapsamında yürütülen anket çalışmasına zaman ayırarak katılan Abdullah Gül Üniversitesi öğrencilerine katkıları için ayrıca minnettarım.

Bu sürecin her anında yanımda olan, zorlu aşamaları benim için kolaylaştıran anneme; desteğini her zaman hissettiren babam ile mutluluk ve enerji kaynağım olan kız kardeşlerime sonsuz teşekkür ederim. Bununla birlikte, destekleriyle bu süreci daha kolay ve anlamlı kılan tüm dostlarıma da içtenlikle minnettarım.

Aslı İNCİ
Trabzon 2025

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İç Mekânda Heterotopya Kavramı: AGÜ Büyük ambar Binası” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Muteber ERBAY’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 26/11/2025

Aslı İNCİ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ	XI
SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Problemin Belirlenmesi	2
1.3. Çalışmanın Özgünlüğü	3
1.4. Çalışmanın Soruları ve Hipotezi.....	6
1.5. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	6
1.6. Çalışmanın Strüktürü.....	9
1.7. Mekân Kavramının Tanımı ve Kuramsallaşması.....	12
1.8. Heterotopya Kavramı ve Mekânsallaşması	18
1.9. Michel Foucault'un Heterotopyası ve 6 İlke	21
1.9.1. Heterotopya ve İç Mekân İlişkisi	26
1.9.2. Heterotopya ve Yeniden İşlev Kazanmış Yapıların İlişkisi.....	29
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	31
2.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	31
2.1.1. Genel Tarama Yöntemi.....	33
2.1.2. Belgesel Tarama Yöntemi (Doküman Analizi).....	33
2.1.3. Mekân Dizimi Yöntemi (Space Syntax).....	34
2.1.4. Anket	37
2.1.5. Tematik Analiz.....	41
2.1.6. Hermenötik Yöntem	44
2.2. Alan Çalışması: AGÜ Sümer Kampüsü Büyük Ambar Binası	45
2.2.1. Büyük Ambar Binası	51

3. BULGULAR VE TARTIşMA	55
3.1. Anket alışmasının Bulguları ve Tartışması	55
3.1.1. Demografik Bilgileri İçeren Soruların Bulguları	56
3.1.2. Likert lekli Soruların Bulguları ve Tartışması.....	60
3.1.3. Açık Uçlu Soruların Bulguları ve Tartışması	76
3.2. Mekân Dizimi (Space Syntax) Bulguları.....	86
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	91
5. KAYNAKLAR	98
6. EKLER	103
ÖZGEçMİş	

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

İÇ MEKÂNDA HETEROTOPYA KAVRAMI: AGÜ BÜYÜK AMBAR BİNASI

Aslı İNCİ

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
İç Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Muteber ERBAY
2025, 102 Sayfa, 4 Sayfa Ek

Tarihi süreçte değişim ve dönüşüme uğrayan mekân kavramı, 20. yüzyılda farklı yaklaşımlarla tartışılmıştır. Michel Foucault'nun geliştirdiği heterotopya kavramı bu yaklaşımlardan biridir. Foucault, heterotopyayı “öteki mekân” olarak tanımlamış ve kavramı altı ilke ile açıklamıştır. Bu tezde, Foucault'nun ilkeleri kapsamında kavramın iç mekân ölçeğinde sorgulanması amaçlanmıştır. Çalışma alanı, günümüzde AGÜ Sümer Kampüsü bünyesinde eğitim yapısı olarak işlev gören Büyük Ambar Binası'dır. Çalışmanın yöntemini belgesel tarama, anket ve mekân dizimi (Space Syntax) analizleri oluşturmaktadır. Foucault'nun ilkeleri doğrultusunda geliştirilen anket ile öğrencilerin mekân algısı ölçülmüş; açık uçlu sorular tematik analizle çözümlenmiştir. DepthmapX yazılımıyla yapının mekânsal örgütlenmesini nicel olarak ortaya koymuştur. Bulgular, mekân dizimi sonuçları ve kullanıcı deneyimlerinden hareketle, Büyük Ambar Binası'nın heterotopik özelliklerinin iç mekândan okunabildiğini göstermektedir. Farklı işlevlerin bir aradalığı, seçici erişim düzeni ve tarihsel belleğin mekânsal katmanlarda varlığını sürdürmesi, yapıyı heterotopik bir alan haline getirmektedir. Bu çalışma, heterotopya kavramının iç mekân ölçeğinde değerlendirilebileceğini ortaya koyarak içmimarlık literatürüne özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, İç Mekân, Heterotopya, Yeniden İşlevlendirme, AGÜ Büyük Ambar Binası

Master Thesis

SUMMARY

THE CONCEPT OF HETEROTOPIA IN INTERIOR SPACES: AGÜ GREAT STORAGE BUILDING

Aslı İNCİ

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Statistics and Computer Sciences Graduate Program
Supervisor: Assoc. Prof. Muteber ERBAY
2025, 102 Pages, 4 Pages Appendix

Throughout history, the concept of space has undergone change and transformation, and in the 20th century it was discussed through various theoretical approaches. One of these is Michel Foucault's concept of *heterotopia*, defined as “other spaces” and explained through six principles. This thesis aims to examine the concept at the interior scale within the framework of Foucault's principles, focusing on the Büyük Ambar Building, which currently functions as an educational structure within the Abdullah Gül University Sümer Campus. The study employs documentary research, questionnaire, and space syntax analyses. The survey designed in accordance with Foucault's principles evaluated students' spatial perceptions, while open-ended responses were analyzed thematically. DepthmapX-based visibility and connectivity analyses revealed the spatial organization of the building. Findings indicate that the heterotopic characteristics of the Büyük Ambar Building can be interpreted through its interior configuration. The coexistence of multiple functions, selective accessibility, and the persistence of historical memory define the building as a heterotopic space. The study highlights that heterotopia can also be examined at the interior scale, offering a theoretical contribution to the field of interior architecture.

Key Words: Space, Heterotopia, Interior Space, Adaptive Reuse, AGÜ Büyük Ambar Building

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Çalışmanın amaç-yöntem akışı.....	9
Şekil 2. Mekânsal üçleme	17
Şekil 3. Heterotopya ve iç mekân arasındaki kavramsal ilişki	28
Şekil 4. Anket soruları- heterotopya ilkeleri ilişkisi.....	41
Şekil 5. Tematik analiz aşamaları.....	42
Şekil 6. Fabrika alanı genel görüntüsü	45
Şekil 7. Fabrika alanı vaziyet planı	46
Şekil 8. Elektrik Santrali	47
Şekil 9. AGÜ Sümer Kampüsü tarihsel çizelgesi	48
Şekil 10. AGÜ Sümer Kampüsü master planı	49
Şekil 11. Rektörlük binası iç ve dış görüntüsü.....	50
Şekil 12. T.C Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi	50
Şekil 13. AGÜ Öğrenci Köyü	51
Şekil 14. Eski Yemekhane ve üretim alanı	53
Şekil 15. Büyük Ambar Binası yerleşim planı.....	54
Şekil 16. Büyük Ambar Binası eski görünüm ve güncel görünümü	54
Şekil 17. Katılımcıların yaş dağılımı grafiği.....	57
Şekil 18. Katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte dağılımları grafiği	58
Şekil 19. Katılımcıların yapıyı kullanım sıklığına göre dağılımları grafiği	58
Şekil 20. Katılımcıların yapıyı kullanım amacı grafiği	59
Şekil 21. Likert ölçekli soruların ana temalar kapsamında gruplandırılması	61
Şekil 22. Katılımcıların mekânsallık bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı	64
Şekil 23. Katılımcıların zamansallık bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı.....	67
Şekil 24. Katılımcıların erişilebilirlik bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı	69
Şekil 25. Katılımcıların atmosfer ve duyu bağlamında likert ölçeği yanıt dağılım	72
Şekil 26. Katılımcıların toplumsal bağlamda likert ölçeği yanıt dağılımı.....	75
Şekil 27. Katılımcıların yapının tarihsel kimliğine yönelik farkındalık durumları	77
Şekil 28. Katılımcıların yapının tarihsel işlevine yönelik farkındalık durumları	79
Şekil 29. Yapısal malzeme özellikleri alt temasına ilişkin görseller.....	81
Şekil 30. Biçimsel özellikler alt temasına ilişkin görseller.....	81

Şekil 31.	Endüstriyel izler alt temasına ilişkin görseller	82
Şekil 32.	Simge ve semboller alt temasına ilişkin görseller	83
Şekil 33.	Duyusal atmosfer alt temasına ilişkin görseller	83
Şekil 34.	Heterotopya kavramının iç mekândaki görünürlüğüne ilişkin tematik çözümleme	95

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Çalışmanın strüktürü.....	11
Tablo 2. Mekân anlayışının tarihsel gelişimi	18
Tablo 3. Heterotopyanın ilkeleri ile ilişkili kavramlar	26
Tablo 4. Çalışmanın yöntem-amaç kurgusu	32
Tablo 5. Büyük Ambar Binası yapı kimlik kartı	52
Tablo 6. Katılımcıların demografik özellikleri ve yapıyı kullanım durumuna ilişkin anket soruları.....	56
Tablo 7. Mekânsal bağlam kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi	65
Tablo 8. Zamansal bağlam kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi	68
Tablo 9. Erişilebilirlik bağlamı kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi	70
Tablo 10. Atmosfer-Duyu kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi	73
Tablo 11. Toplumsal bağlam kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi	76
Tablo 12. Katılımcı yanıtlarından çıkan anahtar kodlar (Açık uçlu soru1).....	78
Tablo 13. Katılımcı yanıtlarından çıkan anahtar kodlar (Açık uçlu soru2).....	79
Tablo 14. Katılımcı yanıtlarının alt ve ana temalara göre dağılımı (Açık uçlu soru1)	84
Tablo 15. Katılımcı yanıtlarının alt ve ana temalara göre dağılımı (Açık uçlu soru2)	85
Tablo 16. Zemin kat VGA bağlantısallık haritası	87
Tablo 17. Büyük Ambar Binası asma kat VGA analizi bağlantısallık değerleri	88
Tablo 18. Asma kat VGA bağlantısallık haritası	89
Tablo 19. Büyük Ambar Binası asma kat VGA analizi bağlantısallık değerleri	90

SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AGÜ	: Abdullah Gül Üniversitesi
VGA	: Görünürlük grafiği analizi
Z	: Belirlenen güven düzeyine karşılık gelen standart normal dağılım z-değeri
p	: Popülasyonda olayın gerçekleşme olasılığı (beklenen oran)
e	: Araştırmada kabul edilen hata payı
N	: Evren büyüklüğü
n	: Hesaplanan örneklem büyüklüğü

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

“İçinde yaşadığımız, bizi kendimizden uzaklaştıran; yaşamımızın, zamanımızın ve tarihin erozyona uğradığı, bizi kemiren ve aşındıran mekân aynı zamanda heterojen bir mekândır. Başka bir deyişle, bireyleri ve nesneleri içine yerleştirebileceğimiz bir boşlukta yaşamıyoruz. İçine çeşitli ışık tonlarıyla boyanabilecek bir boşlukta değil; birbirine indirgenemeyen, üst üste bindirilemeyen ve birbirinin yerine geçemeyen alanları tanımlayan bir ilişkiler bütünü içerisinde yaşıyoruz (Foucault, 1984)”

İnsanoğlu tarih boyunca, barındığı, korunduğu, yaşamsal ve toplumsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği mekânları anlama ve yeniden biçimlendirme eğiliminde olmuştur. Süreç içerisinde mekân, içinde bulunduğu dönemin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli değişime ve dönüşüme uğramıştır. Mekânın bu dinamik yapısı onu sosyal bilimler, felsefe, mimarlık gibi birçok farklı disiplinde çalışma alanı olarak ele alınmasını sağlamıştır.

Kütesel ve mutlak varlık olarak tanımlanan mekân zamanla toplumsal, sosyal, bireysel ve politik boyutlarla da değerlendirilmeye başlanmıştır. Mekânın sorgulanması ve mekâna dair yeni anlamlar üretilmesiyle birlikte kavrama yönelik farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. 20.yy. düşünürlerinden Michel Foucault’un geliştirmiş olduğu heterotopya kavramı da bu yaklaşımlardan biridir. Tıp terimi olarak ortaya çıkan heterotopya, bir dokunun veya hücrenin normal yerinden başka bir yerde bulunması anlamına gelmektedir. Foucault’un yaklaşımındaysa heterotopya; toplumun bir parçası olmakla birlikte, toplumsal düzenden ayrılan yönleriyle “öteki mekân” olarak tanımlanmıştır. Bu mekânlar, toplumun içerisinde konumlanmış gerçek mekânlardır. Foucault, heterotopyaları “Öteki Mekânlara Dair” adlı metninde altı ilke ile açıklayıp örneklendirmiştir. Bu ilkeler heterotopyanın; her kültürde farklılaşabilen, çoklu işlevleri ve zaman katmanlarını bir araya getirebilen, kendi sınırları olan, zaman içerisinde değişip dönüşebilen yapısını ortaya koymaktadır. İlkeler ve örnekler doğrultusunda, heterotopya mekânsal olarak ele alınarak farklı disiplinlerde araştırma alanı olarak çalışılmıştır. Literatürde yer alan çalışmalar irdelendiğinde, kavramın ağırlıklı olarak şehircilik ve mimarlık ölçeğinde ele alındığı tespit edilmiştir. Bu tez çalışması ise, kavramı iç mekân ölçeğinde ele alarak kullanıcı deneyimlerinden hareketle mekânın heterotopik etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Tez kapsamında mekânın süreç içinde değişip dönüşen anlamı ve heterotopya kavramının bu dönüşümdeki rolü kuramsal çerçevede ele alınmıştır. Çalışma alanı olarak

Abdullah Gül Üniversitesi Sumer Kampüsünde yer alan Büyük Ambar Binası seçilmiştir. Yapı ve içerisinde bulunduğu AGÜ Sumer Kampüsü, inşa edildiği ilk yıllarda Cumhuriyet Döneminin ilk sanayileşme kuruluşlarından biri olma özelliği ile endüstri mirası niteliği taşımaktadırlar. Yapının restorasyonu ile birlikte kimliğini koruyarak dönüştürülmesi, yönetim stratejileri doğrultusunda işlev kazanması, eski-yeni dinamiğini taşıyarak zamansal katmanlar barındırması ve belirli bir kullanıcı kitlesi tarafından aktif kullanılması çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla bu özellikler yapının, fiziksel dönüşümle birlikte sosyal, kültürel ve eğitim anlamında mekânsal dönüşümünü yansıtmış ve heterotopya kapsamında analiz edilmesinde belirleyici olmuştur.

Çalışmada yöntem olarak, nitel araştırma yaklaşımlarından belgesel tarama ve literatür analizi ile birlikte, kullanıcı deneyimlerini ortaya koymaya yönelik anket uygulaması ve tematik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler hermenötik yöntem ile yoruma dayandırılarak analiz edilmiştir. Ayrıca yapının mekânsal özelliklerini görünür kılmak amacıyla mekân dizimi (space syntax) analizleri gerçekleştirilmiştir. Böylece hem kuramsal hem de uygulamalı yöntemlerle desteklenen bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir.

1.2. Problemin Belirlenmesi

Problemin belirlenmesinde iki temel etken bulunmaktadır. İlki; yapılan literatür taraması ve yapılmış çalışmaların analizleri doğrultusunda heterotopya kavramının hangi kapsamlarda ele alındığıdır. Kavram farklı bilim dallarındaki çalışmalara konu olsa da, iç mekân kapsamında sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Foucault, heterotopya kavramını 6 ilke ile örneklendirerek açıklamıştır. Kavram çoğunlukla kent ve yapı ölçeğinde ele alınmış olup, hastane, mezarlıklar, müzeler, sergi ve panayır alanları gibi belirli işlevleri barındıran daha çok kamusal alanlar ile örneklendirilmiştir. Çalışma kapsamında ise; ilkeler doğrultusunda kavramın iç mekân ölçeğinde ele alınabileceği öngörülmüştür. Çünkü mekân kavramı; iç mekândan bağımsız düşünülemez. Özellikle, belirli bir tarihi süreçten geçmiş olan yapıların, iç mekânlarında taşıdıkları simgesel ve sembolik anlamlar, heterotopya algısının oluşmasında önemli etkenlerdir. Örneğin; yeniden işlev kazanmış endüstriyel yapılar hem hafıza merkezleri hem de güncel duruma uygun yeni bir işlev kazanmış olmaları sebebiyle heterotopik özelliklerin birçoğunu barındırmaktadırlar. Bu durum heterotopya kavramının iç mekân çerçevesinde yeniden okunup yorumlanabileceğini ve sonraki yapılacak çalışmalara katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

İkinci etken ise; heterotopya kavramının iç mekândaki varlığını ortaya koyan çalışmaların yeterli sayıda olmamasıdır. Çünkü mekân, kullanıcıların deneyimleri ve algıları doğrultusunda anlam kazanan bir olgudur. Bu konuda tespit edilen eksiklik, kavramın iç mekân algısı üzerinden okunma biçimidir. Bu doğrultuda, alan çalışması olarak seçilen AGÜ Büyük Ambar Binası'nın kullanıcıları olan öğrencileri mekânın heterotopik boyutunu tespit etmek adına çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylece kavramın mekândaki yansımaları doğrudan kullanıcı gözünden değerlendirilmiş ve yapının heterotopik özellikleri somut bir şekilde ortaya koyulmuştur.

1.3. Çalışmanın Özgünlüğü

Heterotopya kavramı felsefe, sosyoloji, mimarlık, şehircilik gibi birçok farklı disiplinler tarafından araştırma konusu olmuştur. Kavrama yönelik ortaya çıkan çok yönlü ve farklı yaklaşımlar, kavramın literatürdeki yerini derinleştirmiştir. Tezin ana amacı doğrultusunda çalışmanın çerçevesini netleştirebilmek ve özgün yönünü güçlendirebilmek adına literatürde yer alan özellikle mimarlık ve içmimarlık alanlarında yapılmış çalışmalar detaylı irdelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın hem kuralsal hem de metodoloji kısmına katkı sağlayabilecek yüksek lisans ve doktora çalışmaları analiz edilmiştir. Bu çalışmaların bazıları şu şekildedir;

Dede (2010), “Heterotopik Bir Mekân Olarak Tiyatro Sahnesi: Uyumsuz Tiyatro” başlıklı yüksek lisans tezinde, heterotopya kavramı kapsamında tiyatro sahnelerini ele almıştır. Tiyatro sahnelerine yeni bir bakış açısı kazandırmak amacıyla Uyumsuz Tiyatro örnekleri üzerinden analizler yapmıştır.

Öztürk (2022), “Rereading the Concept of Heterotopia: Buca Prison and Its Neighborhood” başlıklı yüksek lisans tezinde, Foucault'un heterotopya kavramı kapsamında iktidar-mekân arasındaki ilişkiyi Buca Cezaevi üzerinden ele almıştır. Yaptığı çalışma ile cezaevinin kent içerisindeki konumunu analiz ederek heterotopik özelliklerini ortaya koymuştur.

Öztürk (2019), “Postmodern Kentin İzinde Mizah Heterotopyaları: İstanbul Üzerine Bir Değerlendirme” adlı yüksek lisans tezinde, mizahın kentsel dönüşüm sürecinde ortaya çıkan heterotopik mekânlarla olan ilişkisini incelemiştir. Karikatürlerin taranması sonucunda mihazın kentsel heterotopyaların okunabilirliğini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aras (2019), “Sinemadaki Heterotopik Mekânların Mimarlık Açısından Okunması” başlıklı yüksek lisans tezinde, heterotopya kavramını sinemadaki mekân kurgusu kapsamında mimari mekân olgusu ile olan ilişkisini incelemiştir. Sinemadaki heterotopik mekânların oluşumunu sinema filmleri üzerinden ele alarak değerlendirmiştir.

Toprak (2018), “Zamansallık ve Mekânsallık Bağlamında Heterotopyaların Sentantik ve Semantik İrdelenmesi” adlı doktora tezinde, kentlerde heterotopya kavramını mekânsallık ve zamansallık çerçevesinde ele alarak semantik ve sentantik olarak incelemiştir. İstanbul’da Samatya bölgesi çalışma alanı olarak değerlendirilmiş ve elde edilen analizler sonucunda heterotopya kavramını zaman-mekân ilişkisi kapsamında yeniden tanımlanmıştır.

Ural (2022), “İç Mekân Tasarımında Foucault Yöntemlerini Kullanarak Heterotopya Arayışında Yeniden İşlevlendirilen Yapılar: Kadıköy Bölgesi Örneği” başlıklı doktora tezinde, iç mekânda heterotopya kavramını yeniden değerlendirebilmek amacıyla Kadıköy Bölgesindeki yeniden işlev kazanmış tarihi yapılar üzerinde çalışılmıştır. Heterotopya kavramının iç mekân düzeyinde nasıl ortaya çıktığı incelenmiştir. Yapılan çalışmalar ve bulgular sonucunda sembol ve simgelerini muhafaza etmiş yeniden işlev kazanan yapılar, kullanıcılarında yaratmış olduğu heterojen algı sebebiyle heterotopik olarak değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme ile örneklem grubunu oluşturan yapılarda heterotopik etkiyi ortaya koyan iç mekân unsurları tespit edilmiştir.

Uzun (2023), “Heterotopik Bir Mekân Olarak Karma Kullanımlı Merkezler” başlıklı yüksek lisans tezinde, karma kullanımlı merkezlerin heterotopik olup olmadığını tartışmaktadır. Çalışma kapsamında örneklem grubunu Ankara’da bulunan çeşitli karma kullanımlı merkezler oluşturmaktadır. Bu merkezler kapsamında heterotopik mekân okuması yapılmış ve bu merkezlerin kamusallaşmaları heterotopya ile ilişkilendirilmiştir.

Yalçın (2023), “Endüstriye Miras Yapılarının Heterotopyaya Dönüşümü” başlıklı yüksek lisans tezinde, yeniden işlev kazanmış endüstriyel miras yapılarını heterotopya kavramı kapsamında değerlendirmiştir. Çalışmada örneklem grubunu oluşturan Beykoz Kundura, Foucault’un ve Lefebvre’nin heterotopya kavramına olan bakış açıları doğrultusunda analiz edilmiştir.

Taş (2023), “Heterotopya Kavramı ve Heterotopik Mekânlar: Türkiye’de Hapishane Yapıları ve Samsun Çarşamba Cezaevi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Foucault’un heterotopya kavramı ve altı ilkesi doğrultusunda cezaevlerini analiz ederek heterotopik etkileri ortaya koyulmuştur. Çalışma alanı olan Samsun Çarşamba Cezaevi’nin mimari yapısı incelenmiş ve heterotopya ile olan ilişkisi irdelenmiştir.

Simser (2017), “Unfolding and reframing heterotopia within the context of peripheral consumption spaces” adı yüksek lisans tezinde; çeperde yer alan tüketim mekânlarını heterotopya çerçevesinde ele alarak değerlendirmiştir. Yapılan analizler sonucunda bu tür mekânların başka yer niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmalar gösteriyor ki; literatürde heterotopya kavramı ağırlıklı olarak mimarlık disiplininde, yapı ölçeğinde ele alınmış olup, kavram farklı yapı tiplerinde analiz edilmiştir. Heterotopya kavramının iç mekânla olan ilişkisini irdeleyen çalışmalar literatürde yeni ve sınırlı sayıdadır. Bu durum; heterotopya kavramının iç mimari ölçekte tartışmaya açan çalışmaların henüz başlangıç sürecinde olduğunu göstermektedir. Yapılan tez çalışması, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemekte ve iki özgün yönüyle öne çıkmaktadır. İlki, çalışma heterotopya kavramının iç mekân ölçeğinde nasıl karşılık bulabileceğini ele almış olmasıdır. Böylelikle kavramın kent ve yapı ölçeğinden çıkarılarak, iç mekân ölçeğinde mekânsal düzen ve işlev boyutlarıyla tartışmaya açılması sağlanmıştır.

İkinci özgün yönü ise; mekânın kullanıcı deneyimleri ve algıları doğrultusunda anlam kazanan bir olgu olduğu düşüncesinden yola çıkarak, çalışmaya yapının kullanıcılarının dâhil edilmesidir. Böylece kavrama sadece kuramsal bir perspektiften bakılmamış, çalışmaya kullanıcı deneyimi dâhil edilerek mekân, yaşanan ve hissedilen boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Buna ek olarak; yapının mekânsal karakteri, DeptmapX yazılımı kullanılarak mekân dizimi (space syntax) analizi ile incelenmiştir. Böylece hem kullanıcı deneyimleri hem de yapının mekânsal kurgusunu ortaya çıkaran verilerle çok yönlü bir çalışma yapılmıştır.

Çalışmanın literatüre sağlayacağı olası katkılar:

- Heterotopya kavramının iç mekân ölçeğinde ele alınması, alana yalnızca yeni bir kuramsal çerçeve kazandırmanın yanında iç mekân analizlerinde yeni bir okuma yöntemi geliştirmiş olması,
- Heterotopya kavramı üzerinden, kullanıcıların tarihsel bellek ve mekânsal farkındalıklarına ilişkin somut bilgiler üretmiş, böylece mekânın sosyo-kültürel anlamlarını görünür kılan bir yöntem sunması
- Nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılmasıyla, kavramın teorik düzlemde çıkartılarak ölçülebilir ve gözlemlenebilir bir mekân olgusu olarak sunulması olarak öngörülmüştür.

1.4. Çalışmanın Soruları ve Hipotezi

Bu çalışmada araştırma soruları; heterotopya kavramının iç mekân ölçeğinde ölçülebilirliği ve kullanıcı deneyimleri doğrultusunda nasıl algılandığı üzerine odaklanarak geliştirilmiştir. Ayrıca, tarihi bir yapının yeniden işlevlendirilmesi bağlamında, iç mekânın örgütlenme biçimi soruların şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bu doğrultuda çalışma, aşağıdaki soruların cevaplarını aramaktadır.

1. Heterotopya ile iç mekân arasında nasıl bir ilişki kurulabilir ve bu ilişki kullanıcı deneyimleri doğrultusunda ölçülebilir mi?
2. Yapının dönüşümüyle birlikte kurgulanan iç mekân heterotopik etkileri taşıyor mu?
3. Yapının heterotopik etkileri kullanıcı deneyimleri kapsamında algılanabiliyor mu?
4. Yapının iç mekân kurgusundaki erişim ve işlevsel örgütlenme heterotopya ilkeleri ile ilişkilendirilebilir mi?

Olarak belirlenmiştir. Sorulara yanıt aramak amacıyla geliştirilen hipotezler şu şekildedir:

- H1: Heterotopya ve iç mekân arasında kuramsal ve deneyimsel düzeyde ilişki kurulabilir.
- H2: Tarihi bir yapının yeniden işlev kazanmasıyla birlikte kurgulanan iç mekân, heterotopik özellikler taşımaktadır.
- H3: Yapının iç mekândaki heterotopik özellikleri kullanıcıların mekân deneyimleri ve algıları doğrultusunda tespit edilebilir.
- H4: Mekân dizimi verileri, yapının heterotopik etkisini ortaya koyacak bulgular sunabilir

1.5. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Heterotopya, mekân kavramının fiziksel yapısının dışında, toplumsal ve bireysel deneyimlerle şekillenen çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Çalışmanın ana amacı; heterotopya kavramının iç mekân kapsamındaki varlığını ortaya koymak ve yapının heterotopik etkilerini kullanıcı deneyimi üzerinden değerlendirmektedir. Bu ana amaç doğrultusunda; AGÜ Büyük Ambar Binası çalışma alanı olarak tercih edilmiştir. Çalışmada, yapıyı kullanan öğrencilerin mekânsal deneyimleri dikkate alınarak heterotopik etkinin

mekâna ne şekilde yansıdığını tespit etmek hedeflenmiştir. Böylelikle mekânın iç mekân ölçeğinde de okunabilirliği araştırılmış olacaktır. Çalışmanın ana amacını destekleyen ve çalışmaya yön veren 4 farklı alt amaç yer almaktadır.

Çalışmanın birinci alt amacı, öncelikli olarak mekân kuramları çerçevesinde heterotopyayı ele alarak kavramın literatürdeki yerini ve kuramsal arka planını tartışmaktır. Böylelikle heterotopya kavramının mekânı hangi yönleriyle ele aldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın ikinci alt amacı; Sümerbank Bez Fabrikasının AGÜ Sümer Kampüsüne dönüşüm süreci ele alınarak, yapısal ve işlevsel olarak günümüzdeki haline nasıl evrildiği ortaya koymaktır. Bu tarihsel perspektif, yapının heterotopya ilkeleri ile olan ilişkisini kurmayı sağlamıştır. Çalışmanın üçüncü alt amacı; kullanıcı deneyimleri üzerinden Büyük Ambar Binası'nın iç mekânda taşıdığı heterotopik etkileri tespit etmektir. Mekânın kullanıcıları ile anlam kazanan bir olgu olduğu kabul edilerek, kavrama yönelik çalışmayı derinleştirebilmek adına mekânın kullanıcıları da çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamda kuramsal çerçeveyi kullanıcı deneyimleri ile destekleyen çok boyutlu bir çalışma yapmak amaçlanmıştır. Bu yaklaşım ile heterotopyanın kullanıcı algısındaki yeri tespit edilip heterotopyaların altı ilkesi ile ilişkilendirilerek, kavramın somutlaştırılması hedeflenmiştir. Yapının mekân kurgusunu analiz etmek ise çalışmanın dördüncü alt amacını oluşturmaktadır. Yapının iç mekân kurgusu, erişim ve işlevsel örgütlenme mekânsal analizler yoluyla çözümlenmiş ve bu veriler heterotopyanın ilkeleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirme, heterotopik özelliklerin yalnızca algısal düzeyde değil, aynı zamanda mekânın fiziksel organizasyonu üzerinden de incelenmesine imkân tanımaktadır.

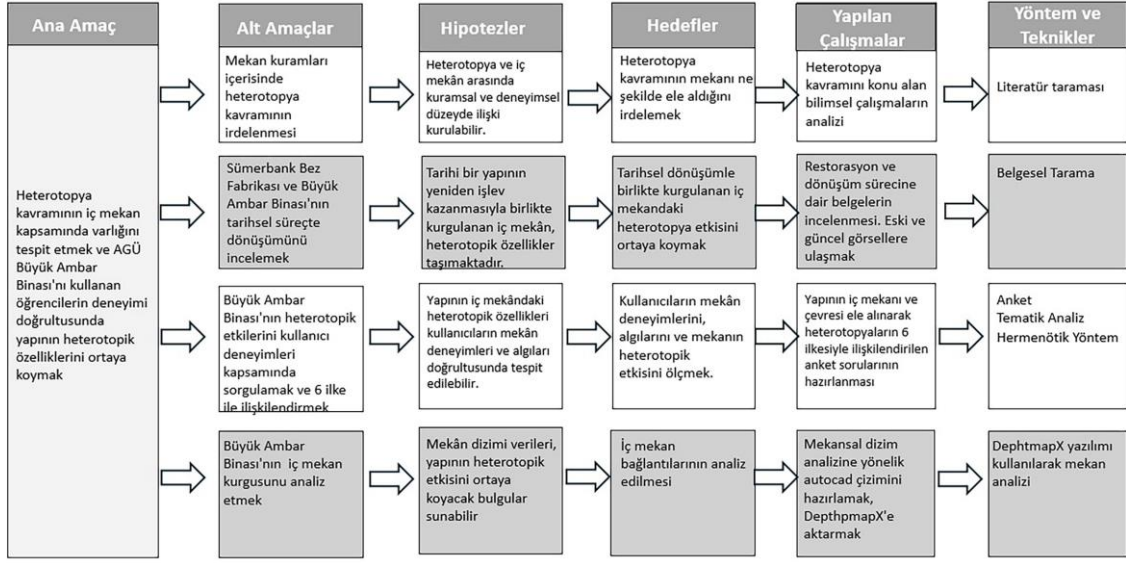
Heterotopya kavramının zaman ile olan ilişkisi, mekânların içerisinde bulundukları zaman koşullarınca biçimlenmeleri ve bu koşullar doğrultusunda işlev kazanmaları ile ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, belirli bir süreçten sonra restorasyon geçirerek günümüzde yeniden işlev kazanmış tarihi yapılar, heterotopya kapsamında incelenmesi için uygun örnekleri içermektedir. Özellikle bu tür yapılar, eski ile güncel arasındaki dinamiği görünür kılmaları nedeniyle tercih sebebi olmuştur. Ayrıca söz konusu yapılar; tarihsel kimliği ve sürekliliği taşımaya devam ederken, günün koşulları doğrultusunda ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yeniden biçimlendirilip işlevlendirilmiştir. Böylelikle eski-yeni birlikteliği yapının heterotopik özelliklerini analiz etmekte önemli bir ölçüt olmuştur.

Tez kapsamında, Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası olarak kurulan günümüzde Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsünde yer alan Büyük Ambar Binası ele alınmıştır.

Yeniden işlev kazanmış bu yapının heterotopik etkileri kullanıcı deneyimleri kapsamında sorgulanmıştır. Yapının seçilmesindeki en önemli etkenler aşağıda sıralanmıştır;

- Yapının bulunduğu yerleşke, Cumhuriyet'in ilanından sonra başlatılan sanayileşme ve modernizm hareketi kapsamında devlet eliyle yapılmış olan ilk endüstriyel üretim tesisi olma gibi bir öneme sahiptir. Ayrıca kurulduğu dönemde bir üretim merkezi olmasının yanı sıra; işçilerin lojmanları, sosyal kulüp, sinema, yüzme havuzu, kreş, revir ve spor tesisleri ile birlikte küçük bir fabrika şehri olarak tasarlanmıştır. Bu özellik, dönemin birçok ilinde bulunan Sümer Fabrikalarında görülmektedir.
- Büyük Ambar Binası, restorasyon sürecinden geçmiştir ve yeniden işlev kazandırılmıştır. Bu süreç içerisinde yapının kimliği büyük oranda korunmuştur. Günümüzde ise bir eğitim yapısı olarak hizmet vermeye devam etmektedir.
- Sümer Kampüsü, Kayseri kent merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle coğrafi olarak kentle etkileşim halindedir. Büyük Ambar Binası, bir eğitim yapısı olması nedeniyle kullanıcı kitlesi tarafından sürekli kullanılmakta ve tarihi dokusu nedeniyle de kullanıcıların hafızasında yer etmektedir.

Çalışmanın amaçları, bu doğrultuda geliştirilen hipotezler, hedefler ve bunun için yapılan çalışmaları destekleyen yöntemlere ilişkin genel bir çerçeve ile sunulmuştur (Şekil 1). İlerleyen bölümlerde, bu çerçeve doğrultusunda elde edilen veriler analiz edilecek ve heterotopya ilkeleri ile olan ilişkisini anlamlandırma amacı ile hermenötik (yorumsamacılık) yöntem kullanılacaktır.

Şekil 1. Çalışmanın amaç-yöntem akışı

1.6. Çalışmanın Strüktürü

Bu tez çalışması, kavramsal çerçeveden tartışma ve sonuç kısmına kadar dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın genel çerçevesi sunulmuştur. Bu bölümde, araştırmaya ilişkin problemin belirlenmesi, çalışmanın özgün yönü, soruları ve hipotezleri, amacı ve kapsamı, strüktürü ve yapılan literatür taraması yer almaktadır. Mekân kavramının tanımı ve kuramsallaşması başlığı ile; heterotopya kavramının gelişimi, tarihi süreç içerisinde farklı disiplinlerde çeşitli araştırmacılar tarafından ne şekilde ele alındığı ve heterotopya kavramının tanımına yönelik geliştirilen çeşitli bakış açıları açıklanmıştır. Mekân kavramına ilişkin geliştirilen farklı bakış açılarından biri olan heterotopik mekân olgusu bu çalışmada ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kavrama yönelik etimolojik bilgiler, tanımı ve farklı yaklaşımlar heterotopya kavramını ve mekânsallaşması başlığı altında irdelenmiştir. Öncelikle kavramın kökenine ve çıkış noktasına değinilmiş daha sonra süreç içerisinde kazandığı anlamlar ortaya koyulmuştur. Kavrama yönelik geliştirilen farklı bakış açıları irdelenmiştir. Bu bağlamda tezin kuramsal temelini oluşturan Michel Foucault'un geliştirdiği heterotopya yaklaşımı ve bu yaklaşımı şekillendiren 6 ilke örnekleri ile açıklanmıştır. Bu bölümde tezin odak noktası olan iç mekân ölçeği ve dönüşüme uğramış yapılarla olan ilişkisine dair teorik bir zemin oluşturulmuştur. Heterotopya ve iç mekân ilişkisi başlığı ile, iç mekânın heterotopik boyutu sorgulanmıştır. Foucault'un kavrama olan yaklaşımı ve örneklerle açıkladığı ilkelerin iç mekânla olan ilişkisi açıklanmıştır.

Heterotopya ve tarihi yapıların ilişkisi başlığı ile yeniden işlev kazanıp dönüştürülen yapılar ile heterotopya kavramının nasıl ilişkilendirileceği detaylandırılmıştır. Literatür taraması, iç mekân ile heterotopya ilişkisi ve tarihi yapıların heterotopya ile olan ilişkisi çalışma alanı olan AGÜ Sümer Kampüsünde yer alan Büyük Ambar Binası'nın heterotopya ile olan bağlantısını oluşturmakta teorik bir alt yapı sağlamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü ise, tez kapsamında yürütülmüş olan çalışmaları içermektedir. Araştırmanın yöntem ve teknikleri, çalışma alanının analizi, mekân analizi, örneklem grubunun seçilme nedenleri, anket sorularının hazırlanması ve uygulanmasına ve anket verilerinin tematik analizine yer verilmiştir. Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmada, genel tarama ve belgesel tarama yöntemleri ile mekân ve heterotopya kavramlarına yönelik literatür taraması yapılmıştır. Bu yöntemlere alan çalışmasına yönelik mekân analizi ve mekânın kullanıcılarıyla yapılan anket çalışması da dahil edilmiştir. Mekân analizi için DepthmapX yazılımı kullanılmış olup, çıkan veriler grafiklerle sunulmuştur. Mekân analizi ile mekânın, erişilebilirlik, bağlantısallık, görünürlük gibi ölçülebilir verileri sunarak, çalışmanın analitik boyutuna destek sağlamıştır. Tezin amacı doğrultusunda, çalışma alanının kullanıcıları ile anket çalışması yapılmıştır. Anket soruları hazırlanırken Michel Foucault'un heterotopyaları mekânsal olarak ifade etmek için kullandığı 6 ilke göz önüne alınmıştır. Sorular, ilkeler ile ilişkilendirilerek; açık uçlu, kapalı uçlu ve 5'li likert ölçeğine uygun olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan anket soruları Büyük Ambar Binası'nı kullanan öğrenciler ile dijital olarak paylaşılmıştır. Ayrıca bu bölümde, çalışma alanı olarak seçilen Büyük Ambar Binası ve yapının bulunduğu AGÜ Sümer Kampüsü hakkında akademik kaynaklardan elde edilen yazılı ve görsel bilgiler alan çalışması başlığı altında verilmiştir. Yapının tarihçesi, mimari özellikleri, geçirmiş olduğu restorasyon ve yeniden işlevlendirme süreci hakkında bilgiler de bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, mekân diziminin sonuçları ve anket çalışmasından elen veriler ortaya koyulmuş ve değerlendirilmiştir. Anket sorularının yanıtları grafiksel göstergelerle desteklenerek açıklanmıştır. Açık uçlu sorulardan elde edilen veriler ana ve alt temalar oluşturularak sınıflandırılmış ve tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Mekân dizimi ve anket sonuçlarının bulguları hermenötik yöntem kullanılarak heterotopya ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü olan değerlendirme ve sonuçlarda, elde edilen bulgular doğrultusunda heterotopya kavramının iç mekândaki varlığına ilişkin değerlendirmeler yapılmış ve bunun sonucunda çalışmanın hipotezini destekleyen çıkarımlarda

bulunulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise, yürütülen çalışmanın sonucundan yola çıkarak daha sonra gerçekleştirilecek olan çalışmalara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Tablo 1. Çalışmanın strüktürü

ARAŞTIRMANIN BÖLÜMLERİ			BÖLÜM İÇERİĞİ
1. BÖLÜM	GENEL BİLGİLER		GENEL BİLGİLER Problemin Belirlenmesi Çalışmanın Özgün Yönü Çalışmanın Soruları ve Hipotezi Çalışmanın Amacı ve Kapsamı Çalışmanın Strüktürü Literatür Taraması
2. BÖLÜM	YAPILAN ÇALIŞMALAR		ARAŞTIRMA YÖNTEMİ Genel Tarama Yöntemi Belgesel Tarama Yöntemi Mekân Dizimi Anket Tematik Analiz Hermenötik Yöntem ALAN ÇALIŞMASI Büyük Ambar Binası
3. BÖLÜM	BULGULAR VE TARTIŞMA		ANKET BULGULARI VE TARTIŞMASI Demografik Soruların Bulguları Likert Soruların Bulguları Açık Uçlu Soruların Bulguları Tematik Analiz MEKÂN DİZİMİ BULGULARI DepthmapX yazılımından elde edilen bulgular ve yorumlanması
4. BÖLÜM	DEĞERLENDİRME VE SONUÇ		Çalışmanın genel değerlendirmesi ve sonucu

Tablo 1, tezin genel akış strüktürünü oluşturmaktadır. Bu doğrultuda; çalışmanın ilk bölümde araştırmanın genel çerçevesi, sonraki bölümlerde ise kuramsal incelemeler, analizler, bulgular ve sonuçlar ardışık biçimde sunulmuştur.

1.7. Mekân Kavramının Tanımı ve Kuramsallaşması

Mekân, farklı boyutlarıyla ele alınarak çeşitli biçimlerde tanımlaması yapılırsa da en genel anlamıyla, “insanı çevresinden kısmen ayıran ve eylemlerini gerçekleştirmesi için olanak sağlayan boşluk, sınırları gözlemciler tarafından algılanabilen uzay parçası” olarak tanımlanır (URL-1). TDK’de ise mekânın; 1- bulunulan yer, 2- iş yeri, gazino, buluşma yeri vb. belli bir işe ayrılmış olan yer 3- ev ve 4- uzay olmak üzere 4 farklı tanımı yer almaktadır. Mekân kavramının kökü ise Arapça “kevn”den gelerek “bir şeyin meydana geldiği yer” anlamında kullanılmaktadır. Felsefi düşüncede ise mekân kavramı Antik Yunan önemine dayamaktadır. Bu dönemde, “topos”, “khora” ve gibi terimler mekânı tanımlamak için kullanılmıştır (Kadir & Muhammed, 2008; Üngür, 2011).

Mekân kavramı, tarih boyunca üzerine çalışılmış en temel ve eski kavramlardan biridir. İnsan, varoluşundan itibaren yaşadığı çevreyi anlamlandırma ve düzenleme ihtiyacını mekân üzerinde gerçekleştirmiştir. Mekân; barınma, korunma, toplumsal faaliyetleri gerçekleştirme, hiyerarşi oluşturma ve ibadet etme gibi yaşamsal ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu bağlamda mekân; tarihsel süreçte, içerisinde bulunduğu dönem koşullarınca şekillenen çok boyutlu bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Antik dönemde mekân kavramı, boşluktan öte varoluş ile ilişkilendirilmiştir. Platon mekânı; evreni oluşturan temel bileşenden biri olarak görür, onu ateş, su, toprak ve hava ile birlikte 4 ana bileşen olarak kabul eder (Üngür, 2011). Platon’a göre mekân; varlığın oluştuğu ve beslendiği yer olması sebebiyle evrenin temel bileşenlerindendir (Kahveci, 2017). Mekân hem boşluk niteliğinde hem de içerisine aldığı cisimlerin biçimini alarak onları barındıran yapıdadır (Eker, 2022). Platon’un öğrencisi olan Aristoteles ise, hocasının mekân kavramı hakkındaki düşüncelerinden etkilenmiş fakat farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Aristoteles; Platon’un mekân ile maddeyi bir tuttuğunu bildirmiş, kendini bunun tam tersi yönünde bu iki olgunun farklı olduğunu açıklamıştır (Kılıç, 2012). Aristoteles mekânı, içi boş sonsuz bir form olarak kabul etmez; ona göre mekân, bir cisim, form ya da madde niteliği taşımaz (Kahveci, 2017). Aristoteles’in mekân anlayışında, mutlak ve bağımsız mekân yoktur; mekân içerisinde yer alan cisimler ve onların hareketleriyle anlam kazanır (Nalbantoğlu, 2008).

Orta Çağ’da mekân kavramı, Antik Yunan döneminden etkilenmiş olsa da dini düşünceler doğrultusunda yeniden şekillenmiştir. Bu dönemde mekânın fiziksel özellikleri

ve nesnelerin konumlandığı yer anlayışı dışında ilahi bir düzlem olarak kabul edilmiştir. Bu düşünce, dini yapıların mekânlarına da yansımıştır. Bu şekilde mekân, manevi bir boyut kazanmıştır. Mekânı kısıtlayıp, sınırlandıran bu düşüncelerden sonra kartezyen mekân anlayışı gelişmiştir.

Kartezyen mekân düşüncesinin gelişimindeki en etkili isimlerden biri Descartes'tir. Kartezyen mantığına göre mekân artık mutlağın sınıflandırmasına girmiştir. Descartes, "Principles of Philosophy" adlı eserinde; mekânın uzamsal özelliklerinden ayrı düşünülemeyeceğini ve cismin sahip olduğu uzunluk, genişlik ve derinlik ile birlikte ele aldığını belirtmiştir (Descartes, 1983). Bu yaklaşımıyla Descartes, mekânı matematiksel olarak ele alıp, üç boyutlu olarak tanımlar. Mekânı, maddenin uzamlı(extensiyon) hali olarak kabul etmesi, uzam içermeyen bir boşluğun varlığını reddettiği anlamına gelir. "Bir boşluğun imkânsızlığı, bir uzayın ya da içsel bir yerin genişlemesi ile bir cismin genişlemesi arasında hiçbir fark olmamasından açıkça anlaşılmaktadır" (Descartes, 1983). Bu yaklaşım Descartes'in, boşluğu kabul etmeyerek, maddeyi sadece uzamsal olarak tanımlamasını ifade eder.

Mekân kavramının tanımına yön veren araştırmacılardan biri de Isaac Newton'dur. Newton; mekânı mutlak ve değişmez bir geçeklik olarak kabul eder. Bu görüş 17.yy ve sonrasında farklı disiplinlerce kavramın ele alınmasına ve derinleştirilmesine zemin oluşturmuştur. Newton mekânı, mutlak (doğal) ve görelî (bağıl) olmak üzere iki şekilde tanımlar (Newton, 1833). Mutlak mekân; dışsal bir etkiye bağıl olmayan, kendi doğasında var olan, değişmez bir yapıdadır. Görelî mekân ise; dışsal etkilere bağıl olarak yeniden anlam kazanabilen, algılara ve deneyimlere göre şekillenebilen yapılardır. Newton'un mutlak mekân anlayışı; herhangi bir madde ya da materyal içermeyen boş haliyle de var olan bir olgudur (Bilgili, 2020). Mekân, kendi başına var olan, herhangi bir devinimin ya da unsurun dayanımına ihtiyacı yoktur. Mayhew mekânı; Newton'un 'mutlak' ve 'görelî' mekân ayırımına paralellik gösterir. Bu doğrultuda mekân; iki şekilde anlam ifade eder. İlk olarak mekân; mutlak ve dışsal faktörlerden etkilenmeden varlık gösterir. İkinci olarak ise, üzerinde hareket eden boyutların ölçüm ve konumlarının görelî kabul edilmesidir (Mayhew, 2015) (Bozdoğan & Benek, 2021). Newton'un mutlak mekân anlayışına karşılık olarak Leibniz; mekânı hem öznel hem de nesnel bir olgu olarak tanımlanmıştır. Leibniz'e göre mekân, gerçek bir olgu olmayıp, nesneler arasındaki etkileşimden var olan bir yapıdır. Mekânın ideal bir yapıya sahip olduğunu ve somut bir mekâna ihtiyaç olmadığını savunmuştur (Cevizci, 1999).

Mekânın mutlak olmadığı görüşünü savunanlar araştırmacılarından biri de Immanuel Kant'tır. Kant mekânı; cisimler arasındaki bağ ya da bir özellik olarak düşünmemekle birlikte mutlak mekân kavramını varlık yapısına uygun olmadığını savunur. Kant'a göre mekân, kendiliğinden var olan bir şey değildir; zihnin duyular aracılığıyla oluşturduğu formlardır (Heimsoeth, 1967). Kant, mekânı deneyimden önce oluşan bir sezgi biçimi (a priori) olarak tanımlamaktadır. Bu durumu şu şekilde açıklamıştır; "Mekân kendinde şeylerin herhangi bir özelliğini ya da onların birbirleriyle ilişkisini temsil etmez yani o objelerin kendilerine ilişkilendirilebilen ve sezginin tüm öznel koşulları soyutlandığında da kalmaya devam eden bir belirlenim değildir. Çünkü ne ilişkisel ne de mutlak belirlenimler ilgili oldukları şeylerin varlığına önce olamaz, dolayısıyla a priori duyumlanamaz" (Kant, 2024). Bu bağlamda; Kant mekânı, nesnelerden bağımsız olarak ele alır ve insan zihninin önsel bir sezgi biçimi olarak değerlendirir. Böylece mekân, deneyimden bağımsız olarak, deneyimin oluşmasını sağlayan deneyim öncesi bir durumdur. Newton'un sabit ve mutlak mekân anlayışına karşı Einstein, ortaya koyduğu 'Özel Görelilik Teorisi' ve 'Genel Görelilik Teorisi' ile farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Teoriler doğrultusunda uzay, zaman ve mekân kavramlarını bir bütün olarak değerlendirir. Zaman ve mekânın birlikteliği öznenin algılayış biçimine göre farklılaşır ve göreceli olur. Einstein, mekânı ve zamanı farklı ele alınamayacağını birlikte hareket ettiklerini savunur (Einstein, 1961) Mekânın, sabit ve durağan değil; madde ve onun enerjisinden etkilenen ve değişiklik gösterebilen bir olgu olarak tanımlar. Bu yaklaşım modern fiziğin temellerini oluşturmuştur. Böylece mekân, fiziksel bir altlık olmaktan çıkarak, dinamik ve değişime açık bir yapıya dönüşmüştür. Einstein'ın modern fiziğe getirmiş olduğu bu yaklaşım; mimarlık, sosyoloji, coğrafya, felsefe gibi farklı disiplinleri de etkilemiş ve kavramın farklı bakış açıları ile ele alınmasına olanak sağlamıştır.

20.yy.a gelindiğinde ise mekân kavramına karşı bakış açıları değişmiş; mekânın fiziksel ve zihinsel boyutlarının yanı sıra toplumsal, kültürel ve felsefi boyutları da ele alınmıştır. Böylece mekân; bireysel deneyim, duyusal algı ve toplumsal ilişkilerin bir bütün olarak ele alındığı çok boyutlu ve değişime açık bir yapı olarak tanımlanmıştır. Sosyolog Herbert J. Gans mekâna, bireyler ve toplulukların bir araya gelerek oluşturduğu aynı zamanda dönüştüğü bir kavram olarak yaklaşır. Böylece hem doğal çevrenin hem de sosyal çevrenin oluştuğunu savunur (Gans, 2002). Mekân kavramına yaklaşımı toplum, kültür ve birey odaklı olan başka bir araştırmacı ise George Simmel'dir. Simmel, mekânı bireyin toplumsal ve kültürel yapılarla kurduğu etkileşim alanları olarak görür. Simmel "Mekân

Sosyolojisi” adlı eserinde; mekân ile sosyal yaşam arasındaki mekânsal biçimlenişi 5 temel özellikle ele almıştır. İlk olarak; mekânın özgün, kendine ait özellikleri barındıran tek olma durumundan bahseder. Mekân içerisinde barındırdığı gruplara yöne yeniden yapılanabilir. İkinci olarak; mekânın sınırsız var olmadığını, sosyal amaçlarla belli parçalara ayrılabilir veya belli doğrultuda sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, toplumsal etkileşimi ve deneyimin gerçekleşmesini sağlayan mekânsal organizasyonları oluşturur. Üçüncü olarak; sosyal etkileşimlerin belli mekânlarda gerçekleştiğini ve sabitlendiğini açıklar. Dördüncü olarak; mekândaki sosyal etkileşimin bireyler ve sosyal gruplar arasındaki uzaklık ya da yakınlığa bağlı olarak şekillendiği üzerinedir. Son olarak ise; Simmel (1997) , belirli işlevleri gerçekleştiren bireyleri (satıcılar gibi) ya da grupları (kabileler gibi) “yabancılar” olarak tanımlar. Bu maddeye göre yabancıların yer değişimi; mekânların etkileşimini sağlamaktadır (Simmel, 1997). Mekânı, sosyolojik boyutlarıyla ele alan bir diğer araştırmacı Lefebvre’dir. Lefebvre’ nin mekân sorgulaması, matematiksel ve algısal boyutlarının dışında kalan doğa ve dünya ile olan ilişkisini anlamaya yöneliktir (Çavdar, 2023). Lefebvre mekânın; fiziksel ve zihinsel yönlerine ek olarak toplumsal boyutlarını da ele alarak kavramı çok boyutlu olarak değerlendirir. Mekânı durağan bir yapı olarak değil, dinamik ve canlı bir oluşum olarak tanımlar. Bununla birlikte mekân ile beden arasında bir benzerlik kurar. Mekân oluşumu, bedenin kendine özgü yaşam şekli, deneyimleri ve kurduğu duygusal bağlarla sağlanır. “Beden, madde âlemdaki etkileri, aletleri ve nesneleri üretmeden önce ve kendini besleyerek ve başka bir bedeni doğurarak kendini yeniden üretmeden önce her canlı beden bir mekândır; orada kendini ve mekânı üretir” (Lefebvre, 2014). Bu bağlamda mekân; bireylerin yaşantılarını ve deneyimlerini bedenleri üzerinden gerçekleştirdikleri üretilen alanlardır ve politiktir. Bu yaklaşım mekânın hem içerisinde bulunduğu toplumsal yapı tarafından şekillenip üretilmesi hem de var olan bu yapının bir yansıması olması çift taraflı üretimini göstermektedir. Lefebvre’nin mekânın üretilmesi kavramı; sadece maddesel üretimden değil aynı zamanda aura, meydanlar, kurumlar, şehir merkezler, ya da bilgi gibi toplumu var eden olguları da içermektedir (Çavdar, 2023). Lefebvre mekânın üretiminin toplumsal ilişkiler ile nasıl oluştuğunu ve bu oluşum sürecini 3’lü mekân diyalektiği ile açıklar. Bunlardan ilki; gündelik pratiklerin ve rutinlerin gerçekleştiği algılanan mekân; ikincisi, yetkin kişiler (mimarlar, mühendisler, şehir plancıları vb.) tarafından projelendirilip hayata geçirilen tasarlanan mekânlar; üçüncüsü ise, diğerlerinden ayrılıp başkalaşım özgürleşen mekânlardır. Bu süreç, mekânın hem bireysel hem toplumsal hem de zihinsel olarak algılamamızı ve mekânın çok boyutlu yapısını kavramamızı sağlamaktadır. Lefebvre

mekânın oluşumunun toplumsal yapıyla nasıl biçimlendiğini ve toplumun mekân deneyimini 3 başlık altında inceler.

1- Mekânsal Pratikler; her toplumun sürekli üretim halinde olan kendine özgü yapıları ve yapı toplulukları ile ilişkilidir. Mekân, her toplumda mekânsal pratiklerin keşfedilmesiyle deşifre edilir (Lefebvre, 2014). Böylece toplumun mekânı nasıl kullandığı, deneyimlediği, algıladığı ve biçimlendirdiğine dair veriler sunar. Mekânsal pratikler; gündelik gerçekliği, kentsel gerçekliği, bireyin gündelik hayatı ile özel hayatının gerçekleştiği mekânlar arasında bir ilişki kurar. Bu ilişki algılanan mekân içerisinde birbiriyle bağlantılıdır. Lefebvre modern mekânsal pratiğe; banliyödeki bir toplu konutta oturan birinin yaşantısını örnek olarak vermiştir (Lefebvre, 2014).

2- Mekân Temsilleri; mimarlık, planlama, tasarım gibi konularda uzaman olan kişiler tarafından tasarlanmış soyut mekânlardır. Bu mekânlar, yaşananı ve algılananı sunan toplumun (üretim tarzının) içerisindeki egemen mekânlardır (Lefebvre, 2014). Mekân temsilleri tasarım ve kurgu süreçlerinden geçerek, mekânsal pratikler ile fiziki boyutlara ulaşır. Mekân temsillerinin fiziki kapsamı oldukça geniştir ve mekân pratikleri ile sıkı bir ilişki içerisinde değerlendirilir (Ghulyan, 2017; Karaçizmeli, 2021).

3- Temsil Mekânları; mekânın içerisinde barındırdığı çeşitli sembolleri ve imgeleri içeren, yaşanan mekânlardır. Mekânı deneyimleyen, yaşayan kullanıcıların yanında o mekânı zihninde canlandıran çeşitli sanatçıların, filozofların ya da yazarların mekânı olarak da tanımlanır (Lefebvre, 2014). Bu mekânlar, toplumun gün yüzüne çıkmamış, görünmeyen yanlarıyla da ilişkilidir. Bu sebeple görünenenden daha fazlasını barındıran, hissedilip yaşanan mekânlardır (Avar, 2009).

Lefebvre, bu üçlü mekân diyalektiğinin arasındaki iletişimin her zaman kararlı ve sabit olamayacağını, mekânın üretimi gibi sürekli değişip dönüşebilen dinamik bir süreç olarak açıklar (Lefebvre, 2014). Lefebvre'nin mekân kavramına getirmiş olduğu düşüncelerden etkilenen Soja, Lefebvre'nin "mekânın üretilmesi" yaklaşımını benimsemiştir. Lefebvre'nin düşüncelerine paralel olarak mekânın fiziksel ve toplumsal bir yapı olmasının yanında düşünsel ve imgesel yönlerine de dikkat çeker. Mekânı "üçlü diyalektik" çerçevesinde ele alır (Şekil 2). İlk mekân, gerçek mekân olarak tanımlanır ve üzerinde yaşamın sürdürüldüğü fiziksel mekânlardır. İkincisi, tasavvur edilen, deneyimlenen mekândır. Soja, birinci mekânın gerçek, ikinci, mekânın ise hayal olduğunu ve coğrafi tahayyülün bu iki mekân fikri etrafında şekillendiğini ifade eder (Çetin, 2010). Üçüncü mekân ise yaşanan ve aynı zamanda yorumlanıp üretilen mekânlardır (Soja, 1998). Üçüncü

mekân, diğer mekânlardan farklı olarak zihinsel ve fiziksel durumların yanında sosyal mekânı anlatır.

Şekil 2. Mekânsal üçleme (Soja, 1998)

Soja üçüncü mekânı bir ‘diğer’ olarak tanımlar. Bu kavram ile, insan yaşamındaki mekânsallığı anlamak ve değiştirmek için bir yol ve aynı zamanda mekânsallık, tarihsellik ve sosyalite arasındaki dinamiği anlamaya yönelik bir farkındalık biçimi olarak kabul eder (Soja, 1998). Bu bağlamda mekân, edilgen olmaktan çıkarak, toplumsal ve bireysel kimliklerin oluşumunu sağlayan ve aynı zamanda toplumsal ilişkileri şekillendiren bir üretime dönüşür. Soja mekânın, sosyal realiteyle iç içe olduğunu ve karşılıklı etkileşim ile var olduğunu savunur (Soja, 1998). Bu yönüyle mekân, üretir ve yeniden üretir. Soja’ya göre mekân, sosyal eylemleri kapsayan basit bir konteynir ya da şablon değil, bunun yanında sosyal süreçlerle oluşan hatta bu oluşumu etkileyen bir olgudur (Aslan & Yavan, 2018).

Tarihsel sürece bakıldığında mekân kavramı, her dönemin farklılaşan düşünce, toplum, kültür ve sosyal yapısı doğrultusunda yeniden şekillenerek farklı boyutlar kazanmıştır. Bu süreçte; toplumların sosyal ve düşünce boyutlarındaki yaşadıkları değişimler, sanayi devrimi ve teknolojik dönüşümler mekânın anlam kazanmasında etkili olmuştur. Mekân; fiziki varlığıyla yaşanan yer olmaktan çıkarak, yeniden üretilen bir olgu olarak ele alınmıştır. Böylece mekân kavramına yönelik farklı yaklaşımlar geliştirilerek, çeşitli çalışmalar ortaya çıkmıştır. Tablo 2’de farklı dönemlerde mekân kavramına yönelik

geliştirilen yaklaşımlar ve araştırmacılar yer almaktadır. Bu tez çalışmasında ise; 20.yy. mekân kuramlarından Foucault'un heterotopya kavramı teorik çerçeveyi oluşturmaktadır.

Tablo 2. Mekân anlayışının tarihsel gelişimi

Dönem/Yüzyıl	Mekân Anlayışı	Temsilcileri	Özellikleri
Antik Çağ	Topos Khora	Platon Aristoteles	Mekânı metafizik çerçevesinde değerlendirip, varlık kavramıyla ilişkilendirilir.
Orta Çağ	Hiyerarşik mekân	Skolastik düşünürler Aziz Augustinus	Kutsal sayılan inanışların ve hiyerarşik düzenin bir sonucudur.
Rönesans-17. yy	Kartezyen mekân	Descartes Galileo	Mekân kutsal kimliğinden ayrılarak, sabit, ölçülebilir ve nesnel bir kavramdır.
18-19. Yy.	Modern mekân	Newton Kant	Mekân nesnel ve ölçülebilirliği olan bir olgu olarak ele alınır
20.yy.	Çok katmanlı mekân	Lefebvre Soja Foucault	Mekân, toplumsal boyutuyla ön planda tutulan çok katmanlı bir olgudur.

1.8. Heterotopya Kavramı ve Mekânsallaşması

Heterotopya etimolojik olarak; farklı ve öteki anlamları taşıyan “hetero” ve yer anlamına gelen “topos” kelimelerinden türemiştir. Kavram; tıp, botanik, zooloji ve moleküler biyoloji gibi farklı bilim disiplinlerine konu olmuştur (Toprak, 2018). Esasında tıbbi bir terim olan heterotopya, bir hücrenin veya bir dokunun olması gereken bölgenin dışında farklı bir yerde bulunmasıdır. Tıp Terimleri Sözlüğü’ndeki anlamı; “Bir organ veya oluşumun normal yeri dışında bulunuşu; herhangi bir dokunun normalde bulunmaması gereken bir yerde gelişmesidir”. Bu anlamdan yola çıkarak heterotopyaların anlamsal karşılığı konusunda farklı fikirler geliştirilmiş ve kavram zamanla mimarlık, şehircilik, felsefe ve coğrafya gibi farklı bilim dallarında tartışma konusu olmuştur. Heterotopya disiplinler arası çalışmaları ve farklı alanları birbirine bağlamada oldukça başarılıdır (Gandy, 2012).

Heterotopyalar, toplumun olağan mekânsal düzenine aykırı olan, birçok anlamı ve işlevi kendi üzerinde barındırabilen öteki mekânlardır. Foucault heterotopyaların, toplumların alışlagelmiş normlarının ve toplum yapısının dışında kalan yerleri temsil eden bir kavram olarak ele alır. Ötekiyi oluşturan bu kavram; normal ile anormalin ve doğal ile

doğal olmayanın ayrıldığı yerlerdir. Bazı durumlarda idari düzenin dışında kalmasının yansira bir anti-düzenin ortaya çıktığı mekânlardır (Belge & Siyavuş, 2024). Bu sebeple ki heterotopya doğası gereği, tuhaf ve rahatsız edici olarak algılanır (Stavrides, 2021). Foucault, heterotopyayı “gerçekte var olan ama toplumsal normların dışında kalan mekânlar” olarak değerlendirmektedir (Foucault, 1984). Heterotopyalar, toplumsal kuralların dışında kalmış olsa da bir yandan toplumu da yansıtan mekânlardır. Taşıdığı ikilikte buradan gelmektedir.

Foucault, mekânı tanımlarken içerisinde bulunduğumuz çağın zaman değil, mekân çağı olduğundan bahseder. Mekânın ise yeni bir kavram olmadığını süreç içerisinde dönüşüp yeni anlamlar kazandığını savunur. Orta çağ döneminde mekânı, hiyerarşik yerler olarak açıklar ve bunları; kutsal ve dünyevi yerler, korunaklı-açık yerler, kentsel ve köylülük yerler olarak sınıflandırmaktadır (Foucault, 2000). Galileo ile birlikte orta çağ mekân kavramının da tanımının değiştiğini ifade etmektedir. Bu keşif, Dünya’nın güneş etrafında dönmesinden ziyade Galilo’nun sonsuz bir mekân kurgusunun ortaya çıkarmasıyla ilgilidir. Böylece Orta Çağ’daki sabit ve hiyerarşik mekân anlayışı yerini hareketi ve konumu odak alan mekân anlayışına bırakmıştır. Başka bir deyişle; 17.yy.a kadar hâkim olan, sınırsız bir boşluk ve ölçülebilen mekân anlayışını ifade eden uzam kavramının yerini; 17.yy. sonrasında, ilişkisel ve işlevsel olarak kurgulanmış mekân anlayışını ifade eden mevkiler almıştır. Foucault, bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“İçinde yaşadığımız, bizi kendi dışımıza çeken, özellikle yaşamımızın, zamanımızın ve tarihimizin erozyona uğradığı mekân, bizi kemiren ve aşındıran bu mekân, heterojen bir mekândır. Başka deyişle, içinde bireylerin ve şeylerin yerleştirilebileceği bir tür boşluk içinde yaşamıyoruz. Işıl ıslık farklı renklerle boyalı bir boşluğun içinde yaşamıyoruz, birbirine asla indirgenemez olan ve asla üst üste konamayan mevkiler tanımlayan bir ilişkiler bütünü içinde yaşıyoruz” (Foucault, 2001).

Foucault, diğer mevkilerle hem ilişki içerisinde olan hem de onlardan ayrışabilen mekânlar olarak heterotopyaları ve ütopyaları ele alır. Foucault, heterotopyayı ütopyanın tersine gerçek bir mekân olarak tanımlar. Ütopyalar, içerisindeki bulundukları toplumu, mekânı ve kişileri mükemmelleştiren gerçeklikten uzak yerlerdir. Foucault, ütopyanın aksine mekâna gerçek bir boyut kazandıran kavram olarak ise heterotopyayı öne sürmüştür. Foucault heterotopyayı; “Toplum yapısının kendisine nakşedilmiş bir tür karşı yerleşme ve içinde bir kültürde bulunabilecek gerçek yerleşmelerin, diğer tüm gerçek yerleşmelerin eşzamanlı olarak temsil edildiği (representes), çekişme konusu yapıldığı (contestes) ve tersine çevrildiği (invertes) bir tür fiiliyata geçirilmiş ütopyalar niteliğindeki gerçek, fiili mekânlar” olarak tanımlar (Foucault, 1986). Foucault’a göre bu tür mekânlar, kendi içlerinde

benzerlik bulundurmayan birden fazla mekânı bir araya getirme gücüne sahiptirler (Foucault,1986). Benzer şekilde Çavdar (2018), Foucault'un heterotopya tanımını şu şekilde açıklar; "Foucault'da heterotopya gerçek bir mekândır. Bu gerçek mekân, mevcut toplumsal düzen içerisinde bir şeyi temsil eder, bir şeyle mücadele eder ya da bir şeyi tersyüz eder". Foucault, heterotopya ve ütopya arasındaki bağlantıyı "ayna" metoforu üzerinden açıklar. Ayna, kişinin yansımalarını gerçekte var olmayan bir yüzeyde oluşturması bakımından ütopya'dır. Aynı zamanda kişinin gerçek mekândaki konumunu fark etmesi ve gerçek mekâna dönmesi sebebiyle de heterotopya'dır. Aynanın, kişi de eşzamanlı olarak hem gerçekdışı hem de gerçek bir mekân deneyimi yaşatması "öteki beni" yaratmış olur ve ayna heterotopya olarak işlev görür. Foucault, ayna örneğini şu şekilde açıklar:

"Ne de olsa ayna, yersiz bir yer olduğu için bir ütopya'dır. Aynada, kendimi olmadığım yerde, yüzeyin arkasına açılan gerçek dışı, sanal bir alanda görüyorum; Oradayım, olmadığım yerde, kendime kendi görünürlüğümü veren, yokluğumun olduğu yerde 18 kendimi orada görmemi sağlayan bir tür gölgeyim aynanın ütopyası budur. Ama aynı zamanda, aynanın gerçekte var olduğu kadarıyla, benim işgal ettiğim pozisyona bir tür karşı koyma uyguladığı bir heterotopya'dır. Aynanın bakış açısından, kendimi orada gördüğümünden beri bulunduğum yerden yokluğumu keşfediyorum. Bana doğru yöneltilmiş olan bu bakıştan, camın diğer tarafındaki bu sanal alanın zemininden başlayarak kendime doğru geri dönüyorum; Gözlerimi kendime doğru yönlendirmeye ve bulunduğum yerde kendimi yeniden oluşturmaya yeniden başlıyorum. Ayna bu açıdan bir heterotopya işlevi görür: aynada kendime baktığım anda işgal ettiğim bu yeri hem mutlak gerçek -onu çevreleyen tüm uzamla bağlantılı- hem de kesinlikle gerçek dışıdır- algılanabilmesi için oradaki bu sanal noktadan geçmesi gerekir" (Micheal, 2000).

Heterotopyanın yaratmış olduğu bu "öteki ben" deneyimi; mekânlarda oluşan çelişkiyi ve muğlaklığı ortaya çıkaran bir durumdur. Bu durum kişilerin mekânın çok katmanlı ve heterojen yapısını algılamasını sağlar. Bu sebeple ayna, sadece yansıma aracı olmaktan çıkarak kişiyi başka bir yere taşıyan bir heterotopya'dır. Ötekinin deneyimlenmesi, heterotopyanın kullanıcı üzerinde oluşturduğu bir etkidir.

Foucault heterotopya kavramını açıklamış ve bir çalışma alanı olarak literatüre katmış olsa da konu hakkında çalışma yapan diğer araştırmacılar tarafından kavram, analitik açıdan yetersiz ve muğlak bulunmuştur. Soja (1996), Foucault'un mekânsal analiz sisteminin, tutarlı olmayan ve yarım kalmış bir sistem olarak ifade etmektedir. Johnson'a (2006) göre ise, heterotopyalar açık uçlu ve belirsiz bir kavramdır. Urbach (1998) ise, Foucault'un heterotopyaların 6 ilkesini açıklarken ilkelere vermiş olduğu örneklerin bütünlük sağlamadığını, uyumsuz olduğunu belirtmiştir. Toprak (2018) çalışmasında; heterotopya eleştirisini iki temele dayandırır. Bunlardan ilki; heterotopyaların çok çeşitli ve çok yönlü

olmasından kaynaklanmaktadır. Diğerisi ise; Foucault'un açıklamış olduğu ilkelerin belirsizliği ve örneklerin kendi aralarındaki uyumsuzluğu üzerinedir. Foucault'un birbiriyle ilişkisi olmayan örnekleri aynı ilke kapsamında bir araya getirmesi; ilkenin anlaşılabilirliğini güçlendirmektedir.

1.9. Michel Foucault'un Heterotopyası ve 6 İlke

Michel Foucault, 20. yy.da sosyoloji, tarih, felsefe gibi disiplinlerde çalışmalar yapmış bir düşünürdür. Mekân, kent, özne, iktidar, beden kavramlarını ele almış olup mekânsal, felsefi ve sosyolojik açılardan farklı yaklaşımlar geliştirmiştir. Mekân üzerine geliştirdiği düşüncelerini heterotopya kavramı ile açıklamış ve kavramın literatürde yer almasına yol açmıştır.

Foucault, heterotopya kavramına ilk kez "Other Of Spaces: Utopias and Heterotopias" başlıklı makalesinde yer vermiştir. Bu makale aynı yıl mimarlara vermiş olduğu konferans metninden oluşur. Makale 1984 yıl yılında "Architecture, Mouvement, Continuïte" (Mimarlık, Hareket, Süreklilik) adlı dergide yayınlanmıştır. "Des Espaces Autres"(1984) Fransızca olan aslından İngilizceye; "Of Other Spaces" (1986) olarak Türkçeye ise; "Başka Mekânlara Dair" (2011) olarak çevrilmiştir (Toprak, 2018). Les Mots et les Choses (Kelimeler ve Şeyler) kitabının ön sözünde ise heterotopya kavramının kuramsal zemini yer alır. Foucault, Borges'in John Wilkins'in Analitik Dili adlı eserinde Çin ansiklopedilerinden örnekler yer alan metinden etkilenmiştir. Bu metinde hayvanlar aralarında herhangi bir ilişki kurulmadan sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma; a) imparator ait olanlar, b) içi saman doldurulmuş olanlar, c) evcilleştirilmiş olanlar, d) süt domuzları, e) denizkızları, f) masalsı hayvanlar, g) başıboş köpekler, h) bu tasnifin içerisinde yer alanlar, i) deli gibi çırpınanlar, j) sayılamayacak kadar çok olanlar, k) devetüyünden çok ince bir fırçayla resmedilenler, l) vesaire, m) testi kırılmış olanlar, n) uzaktan sineğe benzeyenler olarak ayrılır (Foucault, 2001). Bu sınıflandırmanın gerçeklikten uzak ve birbirinden kopuk oluşu Foucault tarafından düşünsel olarak ele alınmıştır. Çin ansiklopedisinde yer alan farklı ve normal düzenin dışında kalan bu sınıflandırma Foucault'un geliştirdiği heterotopya kavramının düşünsel olarak altlığı oluşturmuştur. Heterotopyaların ötekileşmiş mekânları temsil etmesi sebebiyle bu sınıflandırma ile paralellik taşır.

Foucault heterotopyaları sosyal, toplumsal ve mekânsal olarak ifade edebilmek adına 6 temel ilke ile açıklar. Bu ilkeler heterotopyanın anlaşılabilirliğinin ve açıklanabilirliğini

sağlamaya yardımcı olur. Foucault, ilkeleri zamansallık ve mekânsallık bağlamlarında ele alarak örneklerle ifade etmiştir.

Heterotopyaların birinci ilkesi, her toplumun konumlandığı coğrafya ve sahip olduğu kültürel yapı doğrultusunda heterotopyaların farklılaşması üzerinedir. Dolayısıyla heterotopyalar evrensel değil, her kültüre göre değişebilen bir olgudur. Foucault, heterotopyaları birinci ilkede kriz heterotopyaları ve sapma heterotopyaları olmak üzere 2 türlü sınıflandırma yapmıştır. Bu ilkede yer alan örneklerde heterotopyayı oluşturan durum mekân değil, mekânlar içerisinde gerçekleşen durumları temsil etmektedir. Kriz heterotopyaları, ilkel toplumlardaki kriz durumunda bulunan insanların yaşadıkları mekânları ifade etmektedir. Foucault kriz heterotopyalarını, toplum ve çevre ilişkisini ele alarak ilkel ve geleneksel bölgelerde kriz anında olan, ergenlik dönemine girmiş gençler, ilk regl dönemine giren kızlar, hamile kadınlar, askeri okulda kalan öğrenciler, yaşlılar olarak örneklendirmiştir. Bu gruba giren kişilerin yaşadıkları durumlar biyolojik olarak normal olsa da toplum açısından olağan dışı olarak görülür. Bu durumların atlatılması için oluşturulan sıradan mekânlar dışında farklı ve geçici mekânlar kriz heterotopyalarının örneklerini oluşturur. Birinci ilkenin diğer sınıflandırması ise, kriz heterotopyalarının yerini alan sapma heterotopyalarıdır. Foucault bunları, hapishaneler, psikiyatri klinikleri ve huzurevleri olarak örneklendirmiştir. Sapma heterotopyaları, genel kabul gören durumlar dışında davranış sergileyen insanların barındığı mekânları oluşturur. Toplum, bu tür mekânları, insanları kontrol altında tutmak, denetlemek ve tedavi etmek amacıyla oluşturmuştur. Foucault'un verdiği örneklerde olduğu gibi hapishaneler, suç işlemiş kişileri, psikiyatri klinikleri ruh sağlığı yerinde olmayan bireyleri huzurevleri ise bakımını üstlenemeyecek kişileri denetim altında tutan sapma heterotopyalarıdır. Birinci sınıflandırmada yer alan örneklerde insanların yaşamış oldukları durumun normallliği ama normal mekânın dışında tutulmaları ile ikinci sınıflandırmada yer alan insanların ıslah ya da kısıtlama amacıyla tutulmaları bireylerde bir ikilik durumunun yaşanmasına sebep olmaktadır (Ural, 2022). Bu durum ise heterotopyaların barındırdığı ikili ve çelişkili durumu ifade eder.

“Fakat bu kriz heterotopyaları günümüzde yok olmaktadır ve sanıyorum, onların yerine sapma diye adlandırılacak heterotopyalar almaktadır: Davranışı, ortalamaya ya da istenen norma göre sapma olan insanların içine yerleştirildiği heterotopya. Bunlar dinlenme evleri, psikiyatri klinikleridir; bunlar, elbette, hapishanelerdir de ve kuşkusuz, kriz heterotopyasının ve sapma heterotopyasının bir anlamda sınırında olan çünkü ne de olsa yaşlılık bir krizdir fakat aynı zamanda bir sapmadır, çünkü boş zamanın bir kural olduğu toplumumuzda aylıklık bir tür sapmadır huzurevlerini de ekleyebiliriz” (Micheal, 2000).

Heterotopyaların ikinci ilkesi, toplumunda meydana gelen değişim ve dönüşümün heterotopların işlevlerine etki etmesi üzerinedir. Heterotopyalar, toplumların tarihi süreç içerisinde sosyal ve kültürel olarak yaşadıkları değişimlerden etkilenerek işlevsel olarak farklılaşabilmelerini açıklar. Foucault bu ilkeyi, 19.yy’da mezarlıkların konumlarının değişmesiyle açıklamıştır. Kiliseye yakın çevrede konumlanan mezarlıkların, zaman içerisinde şehrin dışına taşınmasıyla açıklamıştır. 19 yy ‘da ölüme ve kutsal kavramlara olan bakış açılarının değişmesi bunun sebeplerinden biridir. Bir diğer sebebi ise, çeşitli hastalıkların ortaya çıkması ve ölümlerin insanlara hastalık getirdiği düşüncesidir. Bunun sonucunda insanlar mezarlıklardan tedirgin olmuş ve banliyölerden şehrin uzak noktalarına taşınan mezarlıklar “diğer şehir” haline gelmiştir. Bu maddeden yola çıkarak toplumsal yapı içerisindeki kültürel ve inanç değişikliklerinin getirdiği dönüşüm heterotopyaların biçimlenişinde etkili olmuştur.

Heterotopyaların üçüncü ilkesi, birbirleriyle doğrudan ilişkisi bulunmayan ve normal koşullarda birlikte bulunamayacak birden fazla mekânın tek bir gerçek yerde yan yana bulunabileceği üzerinedir. Heterotopya tek bir gerçek yer üzerinde aslında bir araya gelmesi imkânsız birkaç mekânı, birkaç mahalli üst üste bindirebilir (Foucault, 1984). Yani gerçek bir mekân içerisinde birbiriyle uyumsuz yerleşimleri bulundurabilir. Foucault, bu ilkeyi tiyatro, sinema ve acem bahçeleri üzerinden örneklendirir. Bu tip mekânlar, tek bir fiziksel çerçeve içerisinde eş zamanlı olarak var olan kurgusal mekânları barındırarak heterojen bir nitelik kazanmış olur. Tiyatro sahnesi tek bir mekân olmasına rağmen üzerinde birbirinden bağımsız ve farklı kurgusal mekânları yan yana getirerek heterotopik bir özellik gösterir. Dede (2010), teatral mekânın taşıdığı heterotopik etki üzerine yapmış olduğu çalışmada, sahnenin sınırlı bir alanda birden çok zamanı ve mekânı eşzamanlı olarak barındırabilme özelliği ile açıklamaktadır. Ona göre sahne, yönetmenin kurguladı her şeyi gerçek ya da simgesel olarak tek bir mekânda izleyiciye yansıtabilmektedir (Dede, 2010). Böylece teatral mekân, üçüncü ilkeye somut bir örnek oluşturur. Sinemada ise kurgusal üç boyutta tasarlanan görüntüler, perdeye iki boyutlu olarak aktarılmakta ve izleyici bunları üç boyutlu bir mekân içinde deneyimlemesi heterojen bir algı yaratmaktadır. Foucault, Acem bahçelerinin, dört köşesiyle dünyanın dört bir yanını temsil eden, ortasında yer alan su ile kutsal bir mekân olarak ele alır (Foucault, 1984). Bahçenin dünyanın farklı bölgelerini bir araya getiriyor oluşu mekânın heterojenliğine bir gönderme yapmaktadır. Bu örnek, heterotopyaların birden fazla mekânı temsil etme ve aynı zamanda yanılsama yaratma özelliğini ortaya koymaktadır.

Dördüncü ilke; heterotopyaların zaman kavramıyla olan bağlantısını içerir. “Heterotopyalar çoğu zaman, zaman dilimleriyle bağlantılıdır yani simetri, simetri sağlamak için heterokroni diye adlandırabileceğimiz alanlara açılır. İnsanlık geleneksel zamandan bir tür mutlak kopuş noktasına vardığında tam kapasite çalışır heterotopya” (Foucault, 1984). Foucault, heterotopyaların sadece mekânsal değil aynı zamanda zamansal olarak farklılaşmasını heterokroni ile açıklamıştır. Heterokroniler, zaman dilimlerindeki kopuşları, farklıları ve birikimleri anlatır (Toprak, 2018). Foucault bu ilkeyi iki farklı mekân tipi ile örneklendirerek açıklamıştır. İlk örneklerini zamanı depolama ve biriktirme özelliğine sahip olan müze ve kütüphaneler olarak vermiştir. Bu mekânlar bünyelerinde barındırdıkları farklı dönemlere ait bilgi ve nesneler ile zamanı biriktiren ve depolayan mekânlara dönüşürler. Foucault bu ilkeyi şu sözleriyle açıklar:

“Herşeyi biriktirme, bir tür arşiv oluşturma fikri; tüm zamanları, tüm çağları, tüm biçimleri, tüm zevkleri bir arada toplama kararı; bütün zamanları kapsayan fakat kendisi zamanın dışında kalan ve zamanın tahribatından muaf olan bir yer kurma düşüncesi; bu şekilde, sabit bir yerde zamanın adeta dâîmi ve namütenahi birikimini örgütleme projesi... Hepsi de bizim modernliğimize münhasırdır. Müze ile kütüphane 19. asrın batı kültürüne denk düşen heterotopyalardır” (Foucault, 1984). Müze ve kütüphaneler, ziyaretçilerini farklı zamanlara götürüyor olsalar da kendileri zamanın dışında kalarak geçmiş ve şimdi arasında bir köprü görevi görürler (Ural, 2022). Foucault’un verdiği ikinci örnek grubu ise zamanın birikmesi aksine hızla tüketildiği panayır, sergi, fuar gibi alanlardır. Bu örnekler hem zamanın hem de mekânın geçici olmasına dikkat çeker. Organize edilecekleri belli bir tarihte var olup daha sonra işlevlerini yerine getirerek ortadan kaldırılırlar ve gerilerinde bir boşluk kalır. Foucault, zamanın tüketildiği geçici olan heterokronilere verdiği bir diğer örnek ise Polinezya tatil köyleridir. Foucault bu örnekte; insanların normal hayatlarındaki rutin ve alışkanlıklarını bıraktıkları, zamanı kesintiye uğratan, geçici bir zaman dilimine geçtiklerini anlatır.

Heterotopyaların beşinci ilkesi, heterotopyalara erişimi ya da kısıtlamayı getiren açılma-kapanma sistemi ile ilgilidir. Heterotopyalar, kamu alanları ve mahaller gibi erişimin serbest olduğu yerler değildir. Giriş ve çıkışın sağlanabilmesi için belli izinlerin ya da koşulların sağlanması gerekir. Foucault, bu ilkeyi açıklarken iki farklı grubu ayırmıştır. İlkinde girişlerin kapalı veya sınırlı olduğu erişimin izinle olabileceği heterotopyaları kapsar. Bu mekânlara, girişi zorunlu olan ama izinsiz çıkışın olmadığı hapisaneler, akıl hastaneleri ve kışlalar örnek olarak verilebilir. Geçişin sınırlı olduğu, belli bir ritüeli gerçekleştirmek

için erişimin sağlandığı heterotopyalara ise; İskandinav saunaları ve Müslüman hamamları örnek olarak verilmiştir. Bu tür heterotopyaların giriş-çıkış koşulları her kültürde aynı olmayıp, topluma göre değişebilir. Beşinci ilkeyi oluşturan ikinci grup ise; giriş serbest olsa bile, erişim mekânın tamamına değildir. Kişi mekânın belirli bir bölümüne erişim sağlayıp deneyimlese de bu durum kişi de tüm mekânı deneyimlemiş olma hissiyatı vererek bir yanılsama oluşturur. Bu durumu Foucault Brezilya'daki konuk odaları ile açıklar. Konaklama amacıyla bir gecelik kalınan odalarda kalınabilir fakat bu odaların ailelerin bulundukları mekânlara geçişleri yoktur. Böylece hem kabul edilmiş hem de dışlanmış olurlar (Toprak, 2018).

Foucault'un heterotopyalara ilişkin altıncı ve son ilkesi, heterotopyaların diğer mekânlarla kurduğu ilişki üzerindedir.

“Heterotopyanın rolü ya da yanılsama mekânı yaratarak bütün gerçek mekânların, insan hayatının bölümlendiği bütün mahallerin daha da hayali olduğunu teşhir etmek yahut da öteki olan bir mekân, bizimki ne kadar düzensiz, çarpık ve savruksa o kadar mükemmel ve titiz başka bir gerçek mekân yaratmaktır” (Foucault, 1984).

Foucault'a göre bu mekânlar, farklı mekânlarla birlikte iken anlam kazanırlar. Bu heterotopyaların diğer mekânlarla ilişkisi iki farklı şekilde gerçekleşir. İlk olarak, heterotopik mekân, gerçek mekânların dışında bir yanılsama yaratarak kişiye hayali bir mekân etkisi yaratır. Bu etkiye genelevleri örnek olarak vermiştir. İkinci olarak ise, heterotopyaları bir yanılsama değil bir giderme olarak açıklamıştır. Giderme, mevcut düzenin eksikliklerini kapatma ve onlara kıyasla daha kusursuz bir düzen oluşturma olarak açıklanır. Bu ilkeye örnek olarak ise, daha düzenli ve kapalı bir sisteme sahip olan koloniler gösterilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Heterotopyanın ilkeleri ile ilişkili kavramlar

İlkeler	Açıklama	Kavramlar	Örnekler
1. İlke	Heterotopyalar, her toplumda bulunan ve topluma özgü olarak farkı biçimlerden ortaya çıkarlar.	Evrensellik Farklılık Kriz Sapma Ötekilik	Hapishaneler Psikiyatri Klinikleri Huzurevleri
2. İlke	Heterotopyalar, toplumdaki ihtiyaçlar doğrultusunda farklı dönemlerde değişim ve dönüşüme uğrayabilirler.	Değişim Dönüşüm Yeniden İşlevlendirme Evrin	Mezarlıklar Kiliseler
3. İlke	Heterotopyalar birbirinden bağımsız anlam ve işlevlere sahip alanları bir arada barındırabilirler.	Uyumsuz Birliktelik Eşzamanlılık Çokluk Karşıtlık	Bahçeler Müzeler Tiyatro Sinema
4. İlke	Heterotopyalar, zamanla kurdukları ilişki doğrultusunda; zamanı biriktiren ya da geçici, döngüsel özellik taşıyan mekânlardır.	Zaman Birikimi Kopuş Ayrışma Geçicilik Süreklilik Döngüsellik	Kütüphaneler Müzeler Panayırlar Tatil köyleri
5. İlke	Heterotopyalar, tamamen erişime açık ya da kapalı değildirler. Erişimi kısıtlı, izinlere tabi ya da belli sınırlılıklar doğrultusunda giriş-çıkışlar olabilir.	Kapalılık Açıklık Erişim	Hamamlar Kutsal mekânlar Hapishaneler
6. İlke	Heterotopyalar, gerçek mekânla kurdukları ilişki doğrultusunda ya yanılsama oluştururlar ya da alternatif mekânlar üretirler.	Yanılsama Yansıma Alternatif Gerçeklik	Genelev Ayna Koloni yerleşimleri

1.9.1. Heterotopya ve İç Mekân İlişkisi

İç mekân, “belirli bir eylem yapılmak üzere insan gücüyle uzaydan ayırt edilen bölünen veya sınırlanan; duvar, tavan, döşeme gibi mimari öğelerle oluşturulan mekânlar” olarak tanımlanmaktadır (Kasap, 2009). Yani, iç mekân; kişilerin barınmak amacıyla mekân içerisinde gerçekleştirdikleri örüntüleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, iç mekân; yapı kabuğunun yüzeyleri ile sınırlanan boşluk olarak tanımlanabilir (Aydınlan, 2001).

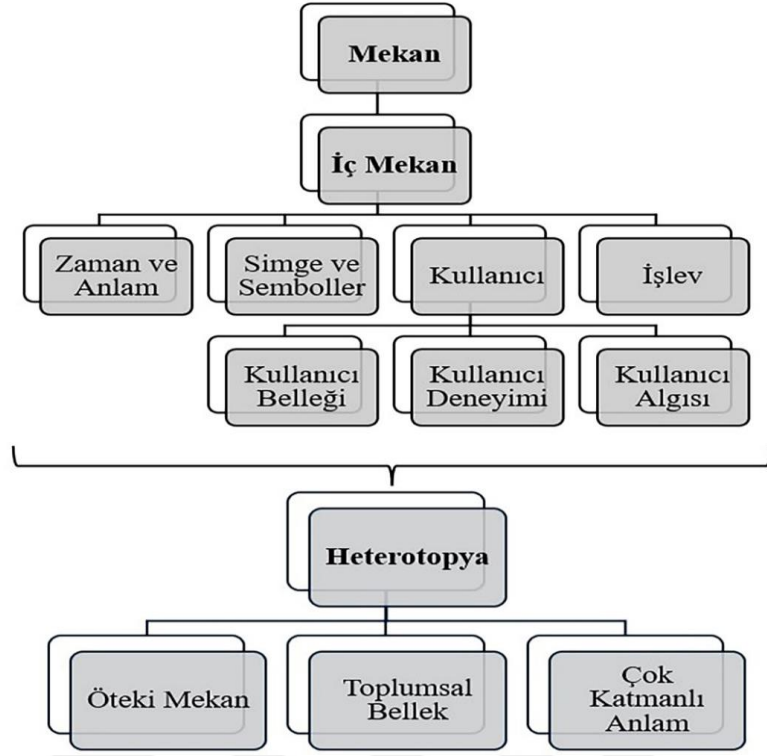
İç mekân, mekân kavramının ayrılmaz bir parçası ve tamamlayıcısıdır. Mekân ile iç mekân arasındaki ilişki yalnızca fiziksel sınırlılıkları kapsamaz. Gür’ün (1996) ifade ettiği gibi, “insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının ve ilişkilerinin, kısacası; bizi saran üç boyutlu bir anlatımı” olarak açıklanır. Dolayısıyla iç

mekân; geometrik ifadelerin yanında kullanıcı, nesne ve çevresi ile birlikte anlam kazanan çok boyutlu bir kavramdır.

İç mekân, geometrik yapılanmanın ötesinde bireysel atmosfere sahip bir kavramdır (Göler, 2009). İçerisinde yaşamsal faaliyetleri gerçekleştirildiği özel bir yaşam alanı hem de kullanıcı ve kullanıcı topluluklarının duygusal ve zihinsel boyutlarına etki eden bir paylaşım alanıdır. Bir binaya girildiğinde, kapalılık ve kuşatılmışlık hissedilir. Bu algılama iç mekândaki zemin, duvar ve tavan düzlemlerinin verdiği etkiye bağlıdır. Bunlar, hacimlerin fiziksel sınırlarını tanımlayan mimari öğelerdir. Mekânı kapatır, sınırlarını bir araya getirir ve onu çevresindeki iç mekânlardan ve dışarıdan ayırır (Ching, 2007). İç mekân, kullanıcıların doğrudan temas ettiği ve deneyimlediği bir sahadır. İç mekânın biçimlenişi, barındırdığı semboller ve kullanıcıyla kurduğu ilişki; mekânın kimliğinin ve algılanış şeklini oluşturur. İç mekânın bu çok katmanlı yapısı Foucault'un heterotopyası ile değerlendirildiğinde; iç mekân, heterotopyanın çok katmanlı yapının gözlemlenebileceği en etkili sahalardan biridir. İç mekândaki mimari öğeler, geçmişe ait izleri ve sembolleri kullanıcı deneyimiyle birleştirerek zamansal olarak bir derinlik oluşturur. Bu yönüyle heterotopyaların çoklu zaman katmanlarını bir araya getiren heterokroni olma özelliği ile ilişkilendirilir.

İç mekân ile heterotopya arasındaki ilişki, işlevsel çeşitlilik, zamansal katmanlaşma, sembolik temsil ve kullanıcı deneyimi olarak açıklanabilir (Şekil 3). İşlevsel çeşitlilik, heterotopya etkisi taşıyan bir iç mekânın, birden fazla bağımsız işlevleri bir arada bulundurabileceği üzerinedir. Örneğin; bir fuaye alanı çeşitli toplantıların, müzakerelerin, etkinliklerin veya sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği bir mekân olarak kullanılabilir.

Heterotopyalar geçmişin ve bugünün aynı anda deneyimlenmesine olanak tanıyan, zamansallık ve bellek etkisi taşıyan yerlerdir. Zamansal olarak heterotopik etki iç mekânlarda; taşıdıkları tarihi izler ve semboller üzerinden okunabilir. Örneğin; yeniden işlev kazanmış tarihi bir yapının heterotopik etkilerini iç mekânından okumak mümkündür. Burada önemli olan, yapının restorasyon sürecinde özgün kimliğinin çoğunlukla korunmuş olması önemlidir. Böylece yapıdaki eski-yeni enerjisi; korunan yapı elemanları, malzeme, iç mekân öğeleri ve yapının özgün atmosferi ile heterotopik bir etki yaratır.

Şekil 3. Heterotopya ve iç mekân arasındaki kavramsal ilişki (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Foucault (1984) heterotopyaları, mevcut toplum düzeninin dışında kalan, farklı zaman ve mekân deneyimlerine olanak sağlayan ‘öteki mekânlar’ olarak tanımlamıştır. Böylece heterotopyalar; fiziksel varlıklarının ötesinde, içerisinde bulundukları toplumun, rejimin, kolektif hafızanın ve kültürün sembolik bir temsildir. İç mekândaki mimari detaylar, kullanılan objeler ve motifler, iç mekânın biçimleniş şekli bir bütün olarak yapının kimliğini oluşturur. Örneğin; endüstri miras yapısının çağdaş bir işlev kazanarak kültür mekânına dönüştürülmesiyle, bünyesinde hala barındırdığı eski döneme ait iç mekân unsurları, mimari üslubu ve tarihsel kimliğiyle sembolik bir temsil oluşturur.

Kullanıcı deneyimi ele alındığında bir yapının heterotopik etkisi iç mekân ile kullanıcının kurduğu etkileşim ile ölçülebilir. Kullanıcı deneyimi iç mekânda, duysal, bilişsel ve duygusal bir süreçtir. Mekânın heterotopik etkisi, kullanıcının mekânı algılama biçimi ve mekân belleği ile birleşerek somutlaşır. Böylece kullanıcı, heterotopik etkinin bir bileşeni olur. Foucault’a (1984) göre, heterotopyalar, mevcut düzenin yanında kullanıcıya farklı gerçeklikler sunarak, mekâna yeniden anlam kazandırır. İç mekânda benzer şekilde, kullanıcının mekânı algılayış ve yaşayış şekline göre yeniden üretilir ve yeniden anlam kazanır.

1.9.2. Heterotopya ve Yeniden İşlev Kazanmış Yapıların İlişkisi

Tarihi süreç içerisinde işlevini yitiren veya kullanım şekli değişen yapıların yeniden değerlendirilmesi, mimarlık literatüründe “yeniden işlevlendirme (adaptive reuse)” olarak tanımlanmaktadır. Yeniden işlevlendirme, mevcut bir yapının fiziksel bütünlüğünün korunarak çeşitli müdahalelerle yeni bir kullanım sahasına dönüştürülmesidir (Öztürk, 2025). Tarihi yapıların, varlığını sürdürmesi için kullanılan yöntemlerden biride yeniden işlevlendirmedir. “Venedik Tüzüğü” 5. Maddesine göre, “Anıtların herhangi bir yararlı sosyal amaç için kullanılarak korunması teşvik edilebilir. Bu nedenle bu tür bir kullanım arzu edilir, ancak yapının özgün planı değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin getirdiği değişikliklere izin vermek ve tasarlamak mümkündür.” İfadesi ile yeniden kullanımla ilgili temel yaklaşımın ana hatları belirtilmiştir (Turanlı & Satıcı, 2021).

Michel Foucault’a (1984) göre, heterotopyalar, hem gerçek düzenin bir parçası hem de bu düzenden ayrışan “öteki mekân”lardır. Bu mekânlar farklı zaman dilimlerini, kullanım biçimlerini ve toplumsal düzeni bir arada yansıtır. Yeniden işlev kazanmış yapılarda benzer şekilde, geçmişin izlerini üzerinde barındırarak bugünün gereksinimleri doğrultusunda şekillenmiş çok katmanlı yapıya sahiptirler. Yeniden işlevlendirme, bir yapının özgün mimari ve tarihsel değerini koruyarak çağdaş toplumsal işlevlerle bütünleştirme sürecidir (Ahunbay, 2011). Bu süreçte yapı yeni anlamlar kazanarak, mekânsal bellek ve kent kinliğine de yeni anlamlar yükler.

Heterotopyalar zaman katmanlılarını bir araya getiren “heterokroni” olma özelliği taşırlar. Yeniden işlev kazanmış yapıların, inşa edildikleri dönemi yansıtan kimlikleri ile çağdaş bir işleve dönüştürülmeleri heterotopyaların “heteroktoni(zamanların biraradalığı)” özelliğini somutlaştırır. Bu durum, mekânın kullanıcılarının geçmiş ve şimdi deneyimini zenginleştirerek, heterotopik özelliklerin görünür olmasını sağlar.

Heterotopyaların birbirinden bağımsız mekânları bir araya getirme özelliği ile, yeniden işlev kazanmış yapıların farklı grupları birleştirerek sosyal etkileşimi arttıran alanlar oluşturması birbirini destekler niteliktedir. Yeniden işlev kazanmış tarihi yapıların inşa edildiği döneme ait sembolleri, mimari biçimleri ve sosyal-kültürel etkileri üzerinde barındırması sebebiyle oluşturduğu eski yeni enerjisi heterotopya ile arasında bir ilişki kurulmasını sağlar. “Yeniden işlevlendirme, bir tarihî yapının özgün mimari kimliğini ve taşıdığı tarihsel değerleri koruyarak, artık kullanılamaz hâle gelen eski işlevi yerine çağdaş koşullara uygun yeni bir işleve kavuşturulmasıdır” (Ahunbay, 2011). Heterotopyaların

içerisinde bulundukları toplum ve kültür doğrultusunda değişip dönüşüme uğraması ve bu süreçte yapının kendi kimliğini kaybetmeden varlığına devam etmesi yeniden işlev kazanmış tarihi yapılarda gözlemlenmesine olanak tanır.

Tarihi yapılar ve heterotopya ilişkisi mekânın çok katmanlı yapısını anlamlandırmak için güçlü bir etkileşim oluşturur. Tarihi bir yapının yeniden işlev kazanması, yalnızca yapının fiziksel anlamda varlığını devam ettirmesini sağlamaz, aynı zamanda; geçmiş ile günümüz arasında köprü kurarak yeni kimlikler ve anlamlar kazandırır. Bununla birlikte yapının içerisinde bulunduğu toplum ve kullanıcı kitlesi için hafıza mekânlarını oluşturur. Yeniden işlev kazanmış tarihi yapıların barındırdıkları bu dinamikler heterotopik alanların meydana gelmesini sağlar.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Tezin bu bölümünü, çalışmada kullanılan yöntemler ve yaklaşımlardan oluşmaktadır. Tezde kullanılan yöntemler detaylı olarak açıklanmış, çalışmada ne amaçla ve hangi bölümde kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu bölümde, örneklem seçim süreci ve seçim nedenleri, veri toplama araçları ve uygulama süreçleri hakkında detaylı bilgilerde yer almaktadır. Bununla birlikte, elde edilen verilerin çözümlenmesinde yararlanılan analiz yöntemleri de aşamalı olarak bu bölümde verilmiştir.

2.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Çalışma kapsamında nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Öncelikler mekân kuramları, heterotopya kavramı ve endüstri yapılarının yeniden işlev kazanması ve kullanıcı deneyimine yönelik detaylı literatür taranmıştır. Çalışma alanı olan AGÜ Sümer Kampüsünde yer alan Büyük Ambar Binası'na ilişkin yazılı, görsel ve teknik çizimler irdelenmiş, yerinde gözlem ile yapının güncel durumu değerlendirilmiştir. Kullanıcı deneyimlerini ortaya koymak amacıyla yapıyı kullanan öğrenciler ile Foucault'un ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış sorulardan oluşan anket yapılmıştır. Likert tipi sorularla nicel veriler, açık uçlu sorularla ise nitel veriler toplanmıştır. Nicel veriler frekans ve yüzdelik analizlerle değerlendirilirken, nitel veriler tematik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Yapının mekânsal özelliklerini ölçmek adına DepthmapX yazılımı kullanılarak mekân dizimi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile mekânların erişilebilirlik ve görüş alanı analizleri çıkartılmıştır. Kullanıcı deneyimleri ve mekânsal analiz verileri ile heterotopyanın iç mekândaki varlığı sorgulanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda izlenen yöntemler ve kullanılan analiz teknikleri Tablo 4'te açıklamaktadır.

Tablo 4. Çalışmanın yöntem-amaç kurgusu

Yöntem	Açıklama	Amaç
Genel Tarama	Çalışmanın içeriğine dair literatürde yer alan kaynakların taranması ile kuramsal çerçeve oluşturmuştur. Bu kapsamda mekân kuramları, heterotopya kavramı, yeniden işlev kazanmış tarihi yapılar ile kavramın ilişkisi, kullanıcı deneyimi üzerine yapılmış akademik çalışmalar irdelenmiştir.	Tez çalışmasının teorik alt yapısını oluşturmak. Heterotopya kavramına yönelik yapılan çalışmaları irdelerek literatür araştırmasını derinleştirmek
Belgesel Tarama	Tezin alan çalışmasını oluşturan Büyük Ambar Binası ve yapının içerisinde bulunduğu kampüs ve yakın çevresine dair yazılı ve görsel kaynaklardan taramalar yaparak; yapıya ait belgeler, dokümanlar, raporlar, görseller ve teknik çizimlere ulaşılmıştır.	Çalışma alanının mekânsal karakterini ortaya koyabilmek adına yapıya dair verilere ulaşmak. Bu veriler doğrultusunda yapının heterotopik özelliklerine dair çıktılar sunabilmek
Mekân Analizi	Büyük Ambar Binasının planları üzerinden, mekânsal erişim, yönlülük, bağlantısallık gibi parametrelere ulaşılmıştır. DepthmapX yazılımı ile mekânsal sentez yöntemi uygulanmıştır.	Yapının fiziksel mekân organizasyonlarının heterotopya ile olan bağlantısını kurarak somutlaştırmak.
Anket	AGÜ Ambar binasını kullanıcıları olan öğrenciler ile iç mekân deneyimleri üzerinden heterotopya kavramını sorgulayan anket çalışması yapılmıştır. Ankette bulunan açık ve kapalı sorular ile kullanıcıların mekân algısı, duyu durumları ve davranış türlerine dair çıktılar elde edilmiştir.	Kullanıcıların deneyim ve davranışları üzerinden heterotopik etkiyi iç mekân unsurları ile değerlendirmek ve kullanıcıların geri dönüşleri doğrultusunda veriler elde etmek.
Tematik Analiz	Anket yönteminden elde edilen açık ve kapalı uçlara gelen cevaplar ile belirli temalar oluşturulmuştur. Bu temalar heterotopya kavramını niteleyen ve 6 ilke ile ilişkilendirilmiştir.	Kullanıcıların cevaplarından çıkan temalar ile heterotopik özellikleri tanımlamak Yapının heterotopik özellikleri ile kullanıcıların cevaplarından çıkan temaları ilişkilendirmek. Kullanıcıdaki etkisini saptamak
Hermenötik Yöntem	Heterotopik etkinin iç mekândaki etkisini tespit edebilmek için farklı yöntemleri kullanmakla birlikte, heterotopya gibi nicel olarak ölçülemeyen bir kavramın anlaşılabilir olması için yorumlama tekniği benimsenmiştir.	Nitel ve nicel yöntemlerle ulaşılan verilerin analiz edilip değerlendirilmesi.

Kullanılan her bir yöntem birbirini destekleyecek şekilde planlanmış, heterotopya kavramının iç mekân ölçeğinde incelenmesine ve Büyük Ambar Binası'nın bu kapsamdaki niteliklerini tespit etmeye olanak sağlanmıştır. Çalışmanın bulgular bölümünde elde edilen veriler değerlendirilecektir.

2.1.1. Genel Tarama Yöntemi

Çalışmanın ilk adımı, nitel araştırma yöntemlerinden genel tarama yöntemidir. Genel tarama yöntemi ile araştırmanın altlığını oluşturan kavramsal çerçeve ve teorik yaklaşımlar literatür taraması ile irdelenmiştir. Bu yöntemle, belirli bir olgunun ya da kavramın tarihsel süreci ve kuramsal yaklaşımların nasıl ele alındığını değerlendirilir (Kaptan, 1991).

Bu çalışmada, araştırmanın kuramsal arka planını oluşturması için genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede mekân ve heterotopya kavramları ele alınmıştır. Mekân kavramının tarihi süreç içerisinde farklı araştırmacılar tarafından ne şekilde ele alındığı, hangi disiplinlere konu olduğu hakkında literatürde yer alan kaynaklardan taramalar yapılmıştır. Mekân kavramının kuramsallaşma süreci içerisinde ortaya çıkan heterotopya kavramı üzerinde durulmuştur. Heterotopya kavramına olan yaklaşımlar ve çalışmaya yön veren Michel Foucault'un heterotopya kavramına yönelik açıklamaları irdelenmiştir. Mekân kuramları, heterotopya kavramı, yeniden işlev kazanan tarihi yapılar ve iç mekânla olan ilişkilerine yönelik farklı disiplinlerde yapılmış akademik çalışmalar incelenmiştir. Bu yöntem ile çalışmanın teorik zemine oturması sağlanmıştır.

2.1.2. Belgesel Tarama Yöntemi (Doküman Analizi)

Araştırmanın metodolojisini oluşturan yöntemlerden biri de nitel araştırma metotlarından biri olan belgesel tarama yöntemidir. Belgesel tarama; araştırma konusuna dair daha önce yapılmış akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler, tezler ve diğer yazılı-görsel kaynakların incelemesini ifade eder (Yıldırım & Simsek, 1999). Bu yöntem, araştırmanın kuramsal alt yapısını oluşturma ve araştırmanın alan çalışmasına yönelik belgelerle derinlemesine analiz etme imkânı sunmaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak adına genel tarama ve belgesel tarama yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Heterotopyaların ilkeleri, taşıdıkları geçmiş ve günümüz etkileri ve bulunduğu dönem içerisinde kazanmış olduğu işlevler göz önünde bulundurularak çalışma alanı; Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsünde yer alan Ambar Binası seçilmiştir. Yapının; tarihsel, mekânsal ve işlevsel yapısı hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla yapıya ait, belge, doküman, görsel ve teknik çizimlere ulaşılmıştır. Belgesel tarama süreci kapsamında; literatürde yer alan ulusal ve uluslararası tezler, makaleler ve bildiriler taranmıştır. Bu taramalar; mekân kavramı, heterotopya, yeniden işlevlendirilen endüstriyel miras yapıları ve iç mekân kapsamında kullanıcı deneyimleri konularını üzerinden

yürütülmüştür. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası'nın tarihçesi ve AGÜ Sümer Kampüsüne dönüş süreci hakkında hazırlanmış raporlar ve belgeler incelenmiştir. Bu verilere; kütüphane arşivleri, akademik veri tabanları ve resmi kurum yayınlarından ulaşılmıştır. Yapının geçirmiş olduğu restorasyon ve yeniden işlev kazanma süreci hakkında Abdullah Gül Üniversitesi'nin yayınlamış olduğu resmî belgelerden yararlanılmıştır. Ayrıca kampüs için hazırlanan master planı ve mimarlık fakültesi öğretim görevlileri tarafından yayınlanmış bilimsel çalışmalar araştırmaya dahil edilmiştir. Büyük Ambar Binası ve Sümer Kampüsüne ait teknik çizimler AGÜ Mimarlık Fakültesi'nden temin edilmiştir. Kampüste yer alan diğer yapıların görsellerine ve teknik çizimlerine restorasyon ve dönüşüm projelerini üstlenen EAA Mimarlığın resmî sitesi üzerinden ulaşılmıştır. Bu belgeler; yapının mimari yapısı, tasarım süreci ve kazandığı yeni işlevleri anlamak konusunda önemli veriler sunmuştur. Yapının ve kampüsün eski dönem ve dönüşüm sürecini içeren fotoğraflara akademik çalışmalarda yer alan görsellerden ulaşılmıştır. Güncel halinin fotoğrafları ise yerinde çekim yaparak belgelenmiştir.

2.1.3. Mekân Dizimi Yöntemi (Space Syntax)

Mekân dizimi, 1970'lerde Bill Hillier ve Julienne Hanson'un öncülüğünü yaptığı bir araştırma ekibi tarafından Bartlett School, University College London'da geliştirilen bir yöntemdir. 1984 yılında mekân dizimi yöntemi, "Mekânın Sosyal Mantığı (Social Logic of Space)" ismiyle yayına dönüştürülmüştür. Mekânın ya da kentin kurgusal yapısı, mekânsal deneyim, toplumsal etkileşim ve insan hareketleri üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla geliştirilmiştir. Mekân dizimi yöntemi, bir mekânın kurgusunu analiz etmeyi, şekilsel ilişkilere dayanmadığı için mekân ve onu oluşturan sosyal yaşam ilişkisi hakkında bilgilerden çıkarımlar yapabilmeyi mümkün kılmaktadır (Çil, 2006).

Hillier ve Hanson'un (1984) çalışmaları, mekânın geometrik biçiminin yanında içerdiği sosyal mantık çerçevesinde ele alınmasını savunurlar. Mekân dizimi yönteminin kuramsal temelini oluştururken, mekân teorisinin geliştirilmesi için üç temel koşulun dikkate alınması gerektiğini belirtirler (Hillier & Hanson, 1984). İlk olarak mekân unsurlarının tanımlanması ve temsil edilmesi, ikinci olarak; mekânsal ilişkilerin kategorilendirilmesi ve analiz edilmesi, üçüncüsü ise; ortak ya da "genotipik" mekânsal örüntülerin modellenmesidir. Bu üç temel ilke doğrultusunda mekân dizimi, mekânsal biçimleri ortak bir çerçevede hesaplanabilir hale getirmeyi hedeflemektedir. "İlk amacımız, mekândaki

düzenin toplumsal yaşamda nasıl ortaya çıktığını göstermek ve bu nedenle toplumun, tanımlanması ve analiz edilmesi gereken mekân kalıplarına hâlihazırda nüfuz ettiği yolları saptamaktır. Ancak bu anlaşıldığında kullanım kalıplarıyla teorik bir bağlantı kurmak mümkündür” (Hillier & Hanson, 1984).

Mekân diziminin temel yaklaşımı, fiziksel mekânın geometrik yapısının ötesinde toplumsal ilişkiler ve insan hareketleriyle ilişkili olmasına dayanmaktadır. Mekân dizimi analizi, mekânsal örgütlenmenin insan hareketiyle kurduğu ilişkiyi analiz eder ve fiziksel mekânın kullanıcıları bir araya getirme potansiyelini anlamayı amaçlar (Şıkoğlu & Arslan, 2015). Bu bağlamda mekân dizimi yöntemi, mekânsal örgütlenmenin kullanıcı hareketleri ve etkileşimleri üzerindeki etkisini sayısal olarak analiz eden bir araçtır.

Bir “mekân okuma” yöntemi olarak kabul edilen mekân dizimi, yapı ve yapıları çevrelerde “mekânsal görünüm” etkilerinin ve bunun sosyal yapıdaki etkileşimini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Gündoğdu, 2014). Yöntemin mekân ile sosyal yapı arasındaki etkileşimi ölçebilmeyi mümkün kılınması, yöntemin farklı alanlarda kullanılmasına da olanak tanımıştır. Gündoğdu’ya (2014) göre, bu tekniklerin öncelikli hedefi mekânsal organizasyonun insan hareketi ve görüş alanları ile ilişkisini nesnel olarak inceleyerek, “mekânların” insanları bir araya getirme ve yönlendirme potansiyellerini ortaya çıkarmaktır. Mekân dizimi; mimarlık, şehir planlama, içmimarlık, sosyoloji gibi farklı alanlarda mikro ve makro ölçekte kullanılan bir yöntemdir. Mekân dizimi yöntemi, mimari ve kentsel çalışmalar için bir araçtır (Özbek, 2007).

Mekân dizimi, insan zihninde “mekânın yansıması” olarak, deneyimlere dayalı bilginin oluşmasında en önemli rolü oynayan mekânın soyut karakteristiklerini, somut olarak ifade ve analiz etmeyi sağlayabilen sayısal bir tekniktir (Hillier, 1996). Bu teknik, insan hareketleri doğrultusunda mekânı bölümlere ayırır. Bu bölümler grafikler ve sayısal verilerle analiz edilir. Bu sayede mekânın insanlar tarafından anlık değil, zaman içerisinde deneyimlemesi sonucu algıladığı gerçeği göz ardı edilmez (Gündoğdu, 2014). Mekân dizimi; görünürlük (visibility graph analysis), erişilebilirlik (integration, connectivity) ve yönelim (choise) gibi farklı analiz biçimlerini sunarak mekânın çözümlenmesini sağlar.

Bu tez kapsamında mekân dizimi yöntemi, Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsünde yer alan Büyük Ambar Binası’nın mekân kurgusunu analiz ederek yapının heterotopik etkilerini ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır. Bu yöntem, yapının iç mekân kurgusunun kullanıcı dolaşımı, erişilebilirlik, yönlendiricilik ve mekânsal bütünleşme düzeyindeki etkilerini sayısal veriler ve grafikler aracılığıyla ölçebilme imkânı sağlamıştır.

Ayrıca heterotopik etkinin mekânsal örgütlenme ile nasıl desteklendiğini analiz etmeyi sağlamıştır.

Bu çalışmada, mekân analiz yöntemlerinde sıkça tercih edilen DepthmapX yazılım programı kullanılmıştır. DepthmapX programı ile bütünleşme, okunabilirlik, eş görüş, tercih edilebilirlik, derinlik, bağlantısallık vb. birçok grafik ve farklı filtrelemelerle yapılabilmekte, bu sayede grafiksel analizlere ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada, connectivity (bağlantısallık) grafikleri kullanılmıştır. Böylece mekân içerisindeki kurgu, sayısal ve görsel çıktılarla ortaya koyulmuştur. Analizin gerçekleşme aşamaları şu şekilde yürütülmüştür;

- İlk aşamada, Büyük Ambar Binası'nın mevcut teknik çizimleri için AGÜ Mimarlık Fakültesi ile iletişime geçilmiş ve gerekli izinler alınarak bu verilere ulaşılmıştır. Daha sonra AutoCAD programında mekân dizimi için gerekli olan iç duvarlar, sirkülasyon alanları ve geçirgenlik noktaları (kapı ve giriş aksları) doğru şekilde işaretlenerek işaretlenmiştir.
- İkinci aşamada, AutoCAD ortamında hazırlanan çizim, DepthmapX yazılımının okuyabileceği hale getirilerek aktarılmıştır.
- Üçüncü aşamada, Visibility Graph Analysis (VGA) uygulanarak, “görünebilirlik” temelinde çıktılara ulaşılmıştır. Kullanıcıların iç mekânda görüş alanları ile potansiyel hareket yönleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Görünebilirlik, yapı içerisindeki sosyal etkileşim ihtimalinin en yüksek olabilecek alanları göstermektedir.
- Dördüncü aşamada, Connectivity (bağlantısallık) uygulanarak, görsel kesişim ve dolaşım yoğunluğu belirlenmiştir.
- Beşinci ve son aşamada ise, elde edilen mekânsal veriler renk ölçekli haritalar ile görselleştirilmiştir.

Bu aşamalar sonucunda elde edilen mekânsal veriler, yapı içerisindeki görüş alanlarını, geçiş noktalarını, merkezi noktaları ve mekânsal yoğunluğa dair çıktılar sunmuştur. Böylece heterotopik mekânsal deneyimin mekânın fiziksel kurgusu ile olan ilişkisi nicel açıdan desteklenmiştir. Analizlerden elde edilen bağlantısallık değerleri, tez kapsamında heterotopya ilkeleri çerçevesinde değerlendirilerek bulgular bölümünde ele alınmıştır.

2.1.4. Anket

Çalışmanın nitel yöntemlerle oluşturulan kısmını desteklemek amacıyla nicel veri toplama araçlarından anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket yöntemi; bilgi toplama araçlarından biridir ve veri kaynağına insan ile doğrudan ulaşır (Odabaşı, 1999). Böylece araştırma için birinci kaynaktan veri toplanmış olur.

Michel Foucault'un "Des Espaces Autres" (1984) adlı metninde bahsetmiş olduğu heterotopya kavramı ile, gündelik yaşam deneyimlerini içeren fakat mevcut mekân kuramları ile açıklanması zor olan çok boyutlu mekân olgusunu açıklamayı hedeflemiştir. Aynı zamanda heterotopya kavramı, mekânın yalnızca fiziksel varlığını değil, aynı zamanda mekânın kullanıcılar tarafından nasıl algılandığını ve deneyimlendiğini de içerir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, heterotopya kavramını sadece mimari bakış açısıyla değil, kullanıcıda yarattığı algı ve deneyim boyutlarıyla da ele almak gereklidir. Foucault (1967), geliştirdiği altı ilke ile heterotopyaları zaman, işlev, temsil, yapının çok katmanlılığı, sınırlılık, erişilebilirlik gibi kavramlar doğrultusunda belli örneklerle açıklamaktadır. Söz konusu ilkeler yapının mekânsal analizi, süreç içerisinde geçirmiş olduğu dönüşüm, iç ve dış mekân unsurları ile ilişkilendirilse de kavramın kullanıcılardaki karşılığı ancak mekânı deneyimleyen kişiler ile mümkündür. Dolayısıyla anket yöntemi, mekânsal deneyimin kullanıcı algısını, yaratmış olduğu duygusal etkiyi ve toplumsal olguyla kurduğu ilişkiyi anlayabilmeyi sağlar. Bu yaklaşım mekânı sadece fiziksel yapısı ile değil, kazanılan deneyim, hafızada biriken anılar, kullanıcıların mekânla ve birbirleriyle olan etkileşimi üzerinden yeniden üretilmesine olanak sağlar. Anket yöntemi kullanıcıyla direkt bağlantılı olduğu için heterotopyaların çok katmanlı yapısını çözümlemek adına etkilidir. Bu sayede, yapı ile kullanıcı arasında kurulan duygusal ve zihinsel ilişkiyi ölçmek, heterotopyaların altı temel ilkesinin kullanıcı ekseninde iç mekân ölçeğinde karşılık bulup bulmadığını anlamak için önemli bir veri sağlamaktadır. Bu bağlamda, anket formunda yer alan sorular Foucault'ın altı ilkesi temel alınarak hazırlanmıştır. Anket sorularının hazırlanma amacı, heterotopya kavramının iç mekândaki varlığını kullanıcı deneyimleri doğrultusunda sorgulamaktır. Bu sayede, mekânın deneyimlenmesinin yanı sıra, kullanıcı üzerindeki algısal, işlevsel ve sosyo-kültürel boyutlarının ölçülebilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın evreni, Abdullah Gül Üniversitesi Büyük Ambar Binasını çeşitli amaçlarla kullanan, kampüste öğrenim gören 3714 lisans öğrencisidir. Ancak bu öğrencilerin tamamının bu yapıyı kullanma zorunluluğu yoktur. Örneklem grubu ise bu evrenden, farklı

bölüm ve sınıf düzeylerinde gönüllü olarak katılan 215 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcı grubun demografik çeşitliliği, mekâna ilişkin algı ve deneyimin çeşitliliğini arttırarak araştırma sonuçlarının temsil gücünü arttırmıştır.

Çalışmada evreni temsil etme gücü yüksek bir örneklem grubu oluşturmak amacıyla güvenilirlik formülü uygulanmıştır. Bu formül, belirlenen güven düzeyi ve hata payı oranıyla araştırma verilerinin güvenilirliğini desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında uygulanan formül:

$$n = \frac{N \cdot Z^2 \cdot p(1 - p)}{e^2 (N - 1) + Z^2 \cdot p(1 - p)} \quad (1)$$

Formüldeki ifadeler şu şekildedir:

Z: %95 güvenilirlik düzeyine karşılık gelen 1.96 z-skoru

p: Popülasyonda olayın gerçekleşme olasılığı için varsayılan 0.50 değeri

e(E) : %10 hata payı (0,10), sonuçların evrene yaklaşık %10 sapma payı ile yansıyabileceğini ifade etmektedir

N: Araştırma evreni büyüklüğü, 3714 lisans öğrencisi

n: Hesaplanan örneklem büyüklüğü 215 öğrenci

Bu formül, belirli bir hata oranıyla ve güvenilirlik düzeyi ile örneklem büyüklüğünün hesaplanmasını sağlar. Ankete katılan 215 öğrenci, %10 hata payıyla %95 güvenilirlik sağlayarak çalışma evreninin temsil edilmesi için yeterli kabul edilmiştir.

Büyük Ambar Binası; derslikler, sergi alanı, kafeterya gibi mekânlardan oluşan esnek bir kullanıma sahiptir. Üniversite bünyesinde yer alan hemen hemen her bölüm ve sınıftaki öğrencilerin yapıyı kullanıyor olma ihtimali yüksek görülmüştür. Bu sebeple, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler ya da sınıf düzeyleri bakımında bir sınırlandırılma getirilmeden ankete katılımları sağlanmıştır.

Anket formu, Abdullah Gül Üniversitesi'nin yetkili birimlerinden izin alınarak etik kurul kararı doğrultusunda (EK 2) öğrencilere uygulanmıştır. Veri toplama süreci üniversitenin resmi e-posta adresleri üzerinden yürütülmüştür. Anket formu öğrencilere gönüllü katılım esasına dayalı olarak iletilmiştir. Katılımı sağlamak amacıyla anket bağlantısı, üniversite bünyesinde görev alan öğretim elemanlarına ve aktif sosyal kulüplere e-posta aracılığıyla gönderilmiştir. Anket talebi 15 günde bir tekrarlanmış ve anket 3 aylık süreç içerisinde tamamlanmıştır. Uygulama döneminin bir kısmının yaz aylarına denk

gelmesi nedeniyle katılım sayısını artırmak amacıyla yaz okuluna devam eden öğrencilerle yüz yüze görüşmeler düzenlenmiş ve anket formu doğrudan uygulanmıştır. Bu sayede, farklı sınıf ve bölüm düzeylerinden öğrencilerin katılımı sağlanarak verilerin temsiliyet gücü artırılmıştır.

Anket formu; demografik bilgi, açık uçlu sorular, kapalı uçlu sorular ve likert ölçekli sorulardan oluşmaktadır (EK1). Demografik sorularda kullanıcıların yaş, cinsiyet, bölüm gibi kişisel bilgilerine dair sorular yer almaktadır. Kapalı uçlu sorularda; kullanıcıların yapıya dair bilgileri ölçen evet/hayır seçenekleriyle oluşturulmuş sorular bulunmaktadır. Açık uçlu sorularda; yapının tarihi olduğunu hissettiren ve geçmiş işlevini yansıtan unsurları içeren yoruma dayalı sorular yer almaktadır. Likert ölçekli sorularda ise kullanıcıların yapı hakkındaki işlevsel, tarihi, estetik ve duygusal algılarını 1'den 5'e kadar kesinlikle katılmıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde derecelendirmeleri istenen sorular yer almaktadır. Ankette yer alan her bir soru Foucault'un 6 ilkesi ile ilişkilendirilerek hazırlanmıştır.

Anket soruları hazırlanırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmiştir;

- Anket sorularının hazırlanması için öncelikli olarak Foucault'un heterotopya anlayışı ve açıkladığı 6 ilke temelinde; mekân, kullanıcı deneyimi ve tarihi yapılarının dönüşümü konusunda literatürde yer alan kaynaklardan yararlanılmıştır.
- Soruların her biri Foucault'un 6 ilkesinden biri ile ilişkilendirilmiştir. Böylece anket verileri ile teorik çerçeve arasında bir bağlantı kurulması amaçlanmıştır.
- Sorular, çalışma alanı olan AGÜ Sümer Kampüsü Büyük Ambar Binası'nda yapılan gözlem sonucunda yapının mekânsal özellikleri ve kullanıcı deneyimi doğrultusunda yapıya özgü olarak kurgulanmıştır.
- Ankette, katılımcıların görüşlerini nicel olarak ölçebilmek adına 5'li likert ölçeği içeren sorular, yapı hakkındaki görüş ve deneyimlerini ölçebilmek adına açık uçlu sorular kullanılmıştır.
- Soruların açık, anlaşılabilir ve kısa olmasına özen gösterilmiştir.

Michel Foucault'un (1984), "Öteki Mekânlara Dair" adlı metninde ortaya koyduğu altı heterotopya ilkesi, mekânın toplumsal, zamansal ve algısal boyutlarını içeren çok katmanlı yapısını sunmaktadır. Fakat bu ilkeler doğrudan ölçülebilir nitelikte değildir. Bu nedenle çalışmanın analiz aşamasında heterotopya ilkeleri, soruların değerlendirilebilmesi ve yanıtların bu doğrultuda ayrıştırılabilmesi için kavramsal alt başlıklara ayrılmıştır. Bu

kapsamda; mekânsallık, zamansallık, erişim/seçicilik, atmosfer/duyu ve toplumsallık olarak kavramlar belirlenmiştir. Bu kavramların heterotopya ile olan mekânsal ve deneyimsel ilişki düzeyleri;

- Heterotopyanın mekânsal düzenini; mekânsallık
- Zamanla olan ilişkisini; zamansallık
- Erişilebilir olma düzeyini; erişim/seçicilik
- Kullanıcıda oluşturduğu duysal ve sembolik etkiyi; atmosfer/duyu
- Toplumsal etkileşim biçimini; toplumsallık

olarak ele alınmıştır. Böylece soyut düzlemde tanımlanan ilkeler, iç mekân deneyimi bağlamında ölçülebilir boyutlara dönüştürülmüş ve analiz bölümünün ana temalarını oluşturmuştur. Toplumsal bağlama ilişkin veriler, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nı sosyal, kültürel ve kolektif bellek açısından nasıl konumlandıklarına dair önemli göstergeler sunmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal içerikli sorular doğrudan Büyük Ambar Binası'na değil, yapının da içinde bulunduğu Sümer Kampüsü'nün genel sosyo-kültürel yapısına yöneliktir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, kampüsün bütüncül yapısı üzerinden Büyük Ambar Binası'nın dolaylı toplumsal etkisini değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, yapının bireysel ölçekteki mekânsal özelliklerinden ziyade, yer aldığı kentsel ve kurumsal çevreyle kurduğu ilişkiler aracılığıyla toplumsal değerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Anket soruları, yalnızca nicel veri toplama aracı olarak değil, aynı zamanda heterotopya kuramının iç mekânda nasıl somutlaştığını anlamaya yönelik bir analiz çerçevesi olarak tasarlanmıştır. Bu doğrultuda, sorular tematik olarak zamansallık, mekânsallık, erişim, atmosfer ve toplumsal boyut başlıkları altında gruplandırılmıştır. Bu gruplama, verilerin daha bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini sağlarken, aynı zamanda her bir boyutun Michel Foucault'nun ortaya koyduğu heterotopya ilkeleri ile doğrudan ilişkilendirilmesine olanak tanımaktadır. Böylelikle anket sonuçları, yalnızca kullanıcı deneyiminin nicel verilerini sunmakla kalmamış; aynı zamanda mekânın “öteki” olma potansiyelini oluşturan ilkelerin iç mekân ölçeğinde nasıl karşılık bulduğunu da ortaya koymuştur. Foucault'nun heterotopya ilkeleri ile araştırmada kullanılan kavramlar, sorular ve gerekçeler arasında kurulan ilişki ortaya konmuştur (Şekil 4). Böylece, anket verilerinin hangi kuramsal temellere dayandırıldığı açıklanmış ve sonraki aşamada gerçekleştirilen tematik analiz için kavramsal zemin oluşturulmuştur.

İlkeler	Ana Tema	Tanım	Sorular	Gerekçe
1. İlke Kriz/Sapta Heterotopyaları	Mekânsal Toplumsallık	Heterotopyalar, her kültürde oluşabilecek, toplumun "kriz" veya "sapma" olarak nitelendirildiği özel durumların mekânlarıdır.	S15	Her kültürde ve toplumda oluşabilecek bu tür mekânların kullanıcılar tarafından toplumsal ve kültürel açıdan özel bir konum olarak görülebilir.
2. İlke Birden Fazla Mekânı Temsil Etme	Mekânsallık Zamansallık Toplumsallık	Heterotopyalar zaman içerisinde; işlev, kullanım biçimi ve anlam olarak değişim ve dönüşüme uğrayabilir.	S1, S5, S6, S15, S16	Zamanla dönüşen mekân, geçmiş işlevlerle bağ kurarak bugünkü kullanım biçiminde yeni anlam katmanları oluşturur. Bu oluşum toplumsal ve kültürel sürekliliği yansıtır.
3. İlke Uyumsuz ve karşıt mekanların birlikteliği	Mekânsallık Zamansallık	Heterotopyalar, aynı mekan içerisinde birbirinden farklı ve bağımsız anlamları bir arada barındırabilir.	S7, S8, S9	Farklı etkinliklerin veya eylemlerin aynı mekân içinde eşzamanlı gerçekleşmesi, heterojen mekânsal düzenin ve çoklu anlamların bir aradalığını ortaya koyar.
4. İlke Zamanların bir aradalığı(Heterokroni)	Mekânsallık Zamansallık	Heterotopyalar, aynı mekan içerisinde geçmiş ve şimdinin izlerini bir arada barındırabilir.	S2, S4	Kullanıcının geçmişe ait izleri güncel deneyimle birlikte algılaması, zamansal sürekliliğin ve heterokronik deneyimin göstergesidir.
5. İlke Açılma-Kapanma Sistemi	Erişim/Seçicilik	Heterotopyalara erişim belirli koşullara bağlıdır. Bu durum mekana ve kullanıcılarına ayrıcalıklı olma niteliği kazandırır.	S10, S11	Erişimin sınırlı olması, mekânın herkes için aynı ölçüde erişilebilir olmamasını sağlar. Bu seçicilik, heterotopik ayrıcalığı temsil eder.
6. İlke İllüzyon ve Yansıma	Atmosfer/Duyu	Heterotopyalar atmosferi ile kullanıcılarına farklı deneyimler yaşamasını sağlayan alanlar sunar.	S3, S12, S13, S14	Mekânın duyuşal yoğunluğu, estetik atmosferi ve algısal farklılığı kullanıcıda gerçekliğe alternatif bir deneyim yaratır; bu durum heterotopik illüzyonun göstergesidir.

Şekil 4. Anket soruları-heterotopya ilkeleri ilişkisi

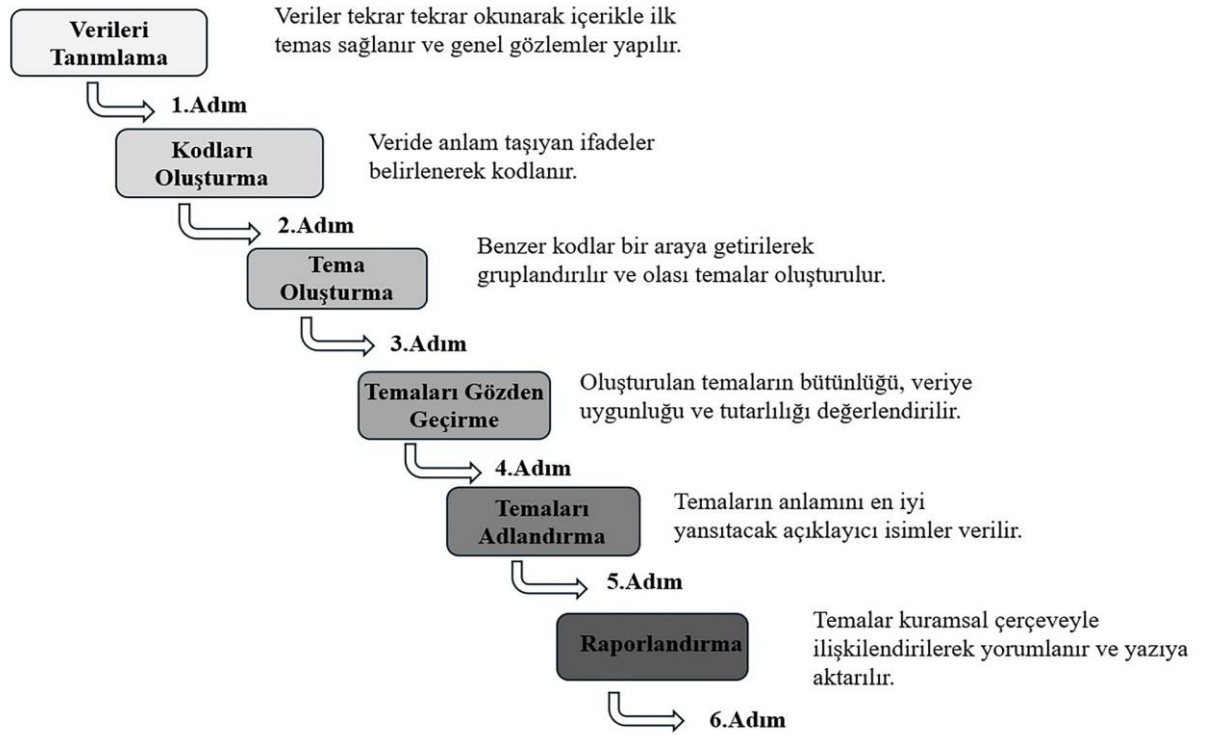
2.1.5. Tematik Analiz

Çalışmada nitel veri analizine dayalı olarak elde edilen bulguların değerlendirilmesinde tematik analiz yönteminden yararlanılmıştır. Tematik analiz nitel verilerin sunduğu çıktıları bir araya getirerek temalar oluşturan ve birbiri ile örüntülü hale getiren bir analiz yöntemidir (Braun & Clarke, 2006). Tematik analiz, yorumları güçlendirerek keşfetmeyi ve verileri sistematik olarak değerlendirmeyi sağlayan bir yöntemdir (Çarıkçı, ve diğerleri, 2024). Aynı zamanda yorumlardan elde edilen verilerle keşfetmeyi sağlar. Veri analizinde araştırmacıya sistematik çıktılar sunarak fikirlerin açıklanmasına ve tanımlanmasına olanak tanır (Çarıkçı, ve diğerleri, 2024). Braun ve Clarke (2006), tematik analizin farklı yaklaşımlar ve araştırma soruları kapsamında geniş ölçekte uygulanabilecek esnek bir yöntem olduğunu belirtirler. Ayrıca bu yöntemin, diğer nitel analiz yöntemlerine altlık sağlayan ve nitel veri çözümlemesinde temel bir yöntem olduğunu da savunurlar.

Tematik analiz; farklı araştırma alanları, bakış açıları ve veri türlerine uygulanabilirliği sebebiyle temel bir analiz yöntemi olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemin çalışmalara sunduğu katkıları Clarke ve Braun (2013) şu şekilde ifade etmiştir;

- Bireyin deneyim ve anlamlandırma sürecini hem de belirli fenomenlerin farklı bağlamlardaki temsillerini incelemeye olanak tanınması
- Küçük ya da geniş ölçekli veri setlerinde uygulanabilir olması ve birincil ya da ikincil veri kaynaklarına uyarlanabilmesi
- Araştırmacının amacına uygun olarak hem veri kaynaklı hem de kuram odaklı olarak kullanılabilmesi

Braun ve Clarke (2006), tematik analizin sistemli bir şekilde yürütülmesi için araştırmacılara altı aşamadan oluşan uygulama çerçevesi sunmuştur (Şekil 5).

Şekil 5. Tematik analiz aşamaları (Braun ve Clarke, 2006)

Braun ve Clarke'ın (2006) önerdiği bu süreçteki ilk aşama; ulaşılan verilerin tekrar tekrar okunarak aşinalık kazanılmasıdır. Bu aşamada araştırmacı, veriler arasındaki benzerlik ve farklılıkları gözlemleyip veriler hakkında ilk çıkarımlarını oluşturabilir. İkinci aşama olan kodlama, anlam ifade eden verilerin seçilmesi ve sistematik bir biçimde kodlanmasıdır. Burada oluşturulan ilk kodlar, araştırmacının verileri okuyarak dikkatini çeken anlamlı unsurları belirlemesiyle başlar. Kodlar, verideki olguya ilişkin anlam taşıyan ifade veya öğelere yapılan analitik atıflardır (Boyatzis, 1998; Braun & Clarke, 2006). Üçüncü aşamada, kodların analiz edilmesi ve farklı kodların nasıl bir araya gelerek genel bir

tema oluşturacağı üzerine odaklanılmaktadır (Braun & Clarke, 2006). Kısacası, üretilen kodlar dikkate alınarak benzerlik gösterenler bir araya getirilir ve olası temalar oluşturulur. Dördüncü aşama, oluşturulan temaların tekrar analiz edilerek gözden geçirilmesini içerir. Bu aşamada temaların doğruluğunu ve bütünlüğünü ele alarak iki seviyede yürütülen bir iyileştirme sürecidir (Braun & Clarke, 2006). İlk seviyede, her tema için kodlanan veriler tekrar gözden geçirilerek tema ile uyumu kontrol edilir. Bu durumda veriler tema ile uyumlu değilse temadan çıkartılır ya da başka tema ile uyumu tespit edilip yeniden yapılandırılır. Bu seviyede önemli olan temalar ile temaları oluşturan verilerin bütünlük içerisinde olmasıdır. İkinci seviyede ise oluşturulan temalar tüm veriler ile ilişkilendirilir. Bu seviyede önemli olan temaların tüm veri setleriyle olan ilişkisinin tutarlı olmasıdır (Braun & Clarke, 2006). Beşinci aşama, temaların tanımlanması ve adlandırılmasını içerir. Oluşturulan temalar, verilerin hangi yönünü temsil ettiği belirlenir ve bu doğrultuda temanın özünü temsil eden bir isimlendirme yapılır. Bu aşamada isimlendirilen temanın, araştırmanın hangi yönünü temsil ettiği ve araştırma sorularıyla nasıl ilişkilendirildiği de ortaya koyulur (Braun & Clarke, 2006). Son ve altıncı aşamada olan raporlaştırma ise, elde edilen temaların araştırmanın kuramsal çerçevesi ile ilişkilendirilerek yorumlanıp analiz bulgularının aktarılmasını içerir. Bu aşamada amaç, elde edilen temalar doğrultusunda verilerin anlattığı hikâyeyi açık, tutarlı, mantıklı ve ikna edici bir şekilde sunmaktır (Braun & Clarke, 2006).

Bu tez çalışmasında tematik analiz yöntemi; çalışmanın amacına, veri toplama yöntemine ve kuramsal çerçevesine uygunluğu sebebiyle tercih edilmiştir. Araştırmanın temel amacı Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü'nde yer alan ve yeniden işlev kazandırılmış Büyük Ambar Binası'nın iç mekân kapsamında heterotopik etkilerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda yapıyı aktif kullanan öğrencilerin mekân deneyimi ve algılarını çözümlemek amacıyla anket uygulanmıştır. Ankette yer alan açık uçlu sorulara gelen yanıtlar, katılımcıların yapıyı deneyimleme şekillerini, yapıyla kurdukları duygusal bağı, yapıyı toplumsal açıdan nasıl konumlandıklarını ve heterotopya ilkeleri ile ilişkilendirilebilecek verileri içermektedir. Bu verilerin analiz edilebilmesi için katılımcı ifadelerinde tekrar edilen mekânsal temsillerin sistematik biçimde çıkarılması için tematik analiz yöntemine başvurulmuştur. Tematik analiz, hem veri odaklı (indüktif), hem de teori odaklı (dedüktif) yaklaşıma imkân sağlamaktadır. Bu sebeple; temalar literatürde tanımlanan kuramsal çerçeveye dayandırılarak tündengelim (dedüktif) yaklaşımla oluşturulmuştur. Foucault'un (1967), "heterotopya" kavramı kapsamında ortaya koyduğu altı temel ilke temaların oluşturulması için temel altlık olarak kullanılmıştır. İlkeler doğrultusunda

mekânsallık, zamansallık, erişilebilirlik, atmosfer/duyu ve toplumsallık analiz öncesinde ana temalar olarak belirlenmiştir. Likert ölçekli hazırlanan sorular bu ana temalar doğrultusunda gruplandırılmıştır. Soruların bu şekilde gruplandırılması, bulguların kuramsal çerçeve ile ilişkilendirilmesini ve analizlerin daha anlaşılır olmasını sağlamıştır. Açık uçlu sorular da benzer şekilde likert ölçekli sorular gibi kuramsal temel doğrultusunda daha önce belirlenen ana temalar çerçevesinde kodlanmıştır. Katılımcıların deneyim ve algıları sonucunda verdikleri yanıtlar, önce ayrı ayrı analiz edilmiş daha sonra benzer ifadeler bir araya getirilerek kategorileştirilmiş ve bunun sonucunda alt temalara ayrılmıştır. Türetilen alt temalar tümevarımsal (indüktif) yaklaşımla oluşturulmuştur. Alt temalar, anlamsal uyum ve kuramsal bağlam göz önünde bulundurularak ilgili ana temalarla eşleştirilmiş ve tematik yapı bu doğrultuda yapılandırılmıştır. Bu süreçte elde edilen ana ve alt temalar bulgular bölümünde detaylı olarak sunulmaktadır.

2.1.6. Hermenötik Yöntem

Hermenötik, kavramının kökeni Antik Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. O dönemde Tanrıların insanlara göndermiş olduğu mesajlar, Hermes tarafından sembolik ve yoruma açık bir şekilde aktarıldı. Bu nedenle Tanrı'nın mesajlarını anlama ve yorumlama faaliyetine "hermeneutik" adı verilmiştir (Cevizci, 2005; Fıncioğulları, 2016). Bu kullanım biçimi kavramın ilk ortaya çıkış sürecini temsil etmektedir. Terim, "hermeneuein" kelimesinden türeyerek "tercüme, açıklama, yorumlama" anlamlarına karşılık gelmektedir (Topakkaya, 2007). Süreç içerisinde hermenötik, yalnızca dini metinlerin anlaşılması için kullanılmaktan çıkarak toplum bilimleri ve sosyal bilimlerde ele alınmaya başlanmıştır.

19. yy.da, tarihsel ve toplumsal alanlardaki bilgilere de uygulanan bir yöntem olmuş ve Schleiermacher, Dilthey, Heidegger ve Gadamer gibi önemli düşünürlerin katkılarıyla yaygınlaşmıştır (Fıncioğulları, 2016). Böylece hermenötik, sosyal bilimlerde başta olmak üzere diğer disiplinlerde de bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Hermenötik yöntem; metinlerin, davranışların, sembollerin anlaşılabilir bir şekilde çözümlenebilmesi için yoruma dayanan bir yaklaşımdır. Hermeneutik; bir şeyi bildirme, haberdar etme, çevirme, açıklama ve açıklama sanatı olarak tanımlanır (Fıncioğulları, 2016). Mimarlık ve içmimarlık disiplinlerinde mekânların ve yapıların kullanıcılar tarafından nasıl anlamlandırılıp algılandığına dair yorum yapabilmeye olanak tanımıştır.

Nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bu çalışmada genel ve belgesel tarama yöntemi, anket yöntemi, mekân dizilimi yöntemi kullanılarak bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular, mekânın çok katmanlı yapısını anlamak, kullanıcı deneyimlerini çözümlemek ve Foucault'un heterotopya kavramının iç mekân özelinde nasıl karşılık bulduğunu irdelemek amacıyla hermenötik yöntem kullanılarak yorumlanmıştır. Heterotopya kavramının keskin sınırlarla çizilemeyen yapısı gereği kavramı sayısal verilerle değerlendirmek yeterli olmamaktadır. Bu sebeple kavramı anlamak ve analiz edebilmek amacıyla yorumlamaya dayanan hermenötik yöntem kullanılmıştır. Bu doğrultuda, kullanıcı deneyimlerinin çok katmanlı yapısı ve mekâna dair çıktıların analizinde yorumlama etkili bir yöntem olarak tercih sebebi olmuştur.

2.2. Alan Çalışması: AGÜ Sümer Kampüsü Büyük Ambar Binası

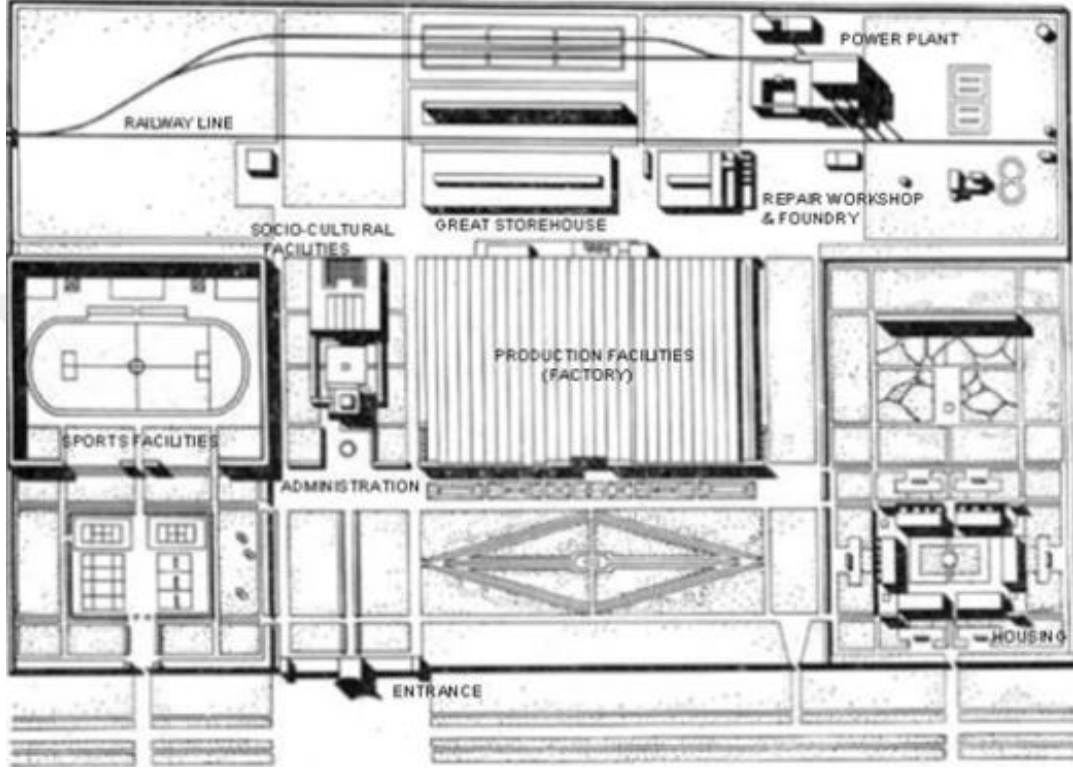
AGÜ Sümer Kampüsü, Kayseri ilinin Kocasinan ilçesi sınırları içerisinde konumlanmaktadır. Yerleşke (Şekil 6), Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik kalkınma ve sanayileşme amacıyla Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası olarak 1932-1935 yılları arasında inşa edilmiştir. Projelendirme ve inşa süreci, Sovyetler Birliği'nin ekonomik desteği ile Turkstroj tarafından yapılmıştır. Fabrika ve binaların tasarımı Moskova'da yapılmış olup inşa süreci 20 Mayıs 1934'te başlamıştır. Mimarı Prof. Ivan Nikolaev, müteahhidi ise Abdurrahman Naci Bey olan tesis, 16 Eylül 1935'te hizmet vermeye başlamıştır (Asiliskender & Yöney, 2018).

Şekil 6. Fabrika alanı genel görüntüsü (Yöney, 2024)

Fabrika kuruluş yıllarında; 2100 işçi, 155 memur çalışana sahiptir. Yerleşke, üretim tesislerinin yanında çalışan memur ve ustaların sosyal, kültürel ve gündelik yaşamlarını destekleyici biçimde oluşturulmuştur. Bu kapsamda, konut, revir, kreş, memur ve işçi lokali,

market ve firm gibi temel hizmet birimleri kurulmuştur. Ayrıca sosyal yaşamı desteklemek amacıyla; sinema, 1000 kişilik kapalı tribünlü futbol sahası, tenis kortu ve etrafında çeşitli eğlence etkinliklerinin düzenlediği yarı olimpik bir yüzme havuzu da yerleşkede yer almaktadır (Asiliskender & Yöney, 2018) (Şekil 7).

Şekil 7. Fabrika alanı vaziyet planı (Asiliskender, 2008)

İşletme yapısı, 144x244 m'lik genişlik ve yaklaşık 35.000m²'lik kapalı alana sahip olmasıyla sebebiyle 1960'ların sonuna kadar Balkanların en büyük fabrikası olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, yerleşkede yer alan Elektrik Santrali (Şekil 8), dönemin modern mimari yaklaşımlarından biri olan Rus Konstrüktivizmi'nin örneklerinden biri olmuştur (Asiliskender & Yöney, 2018).

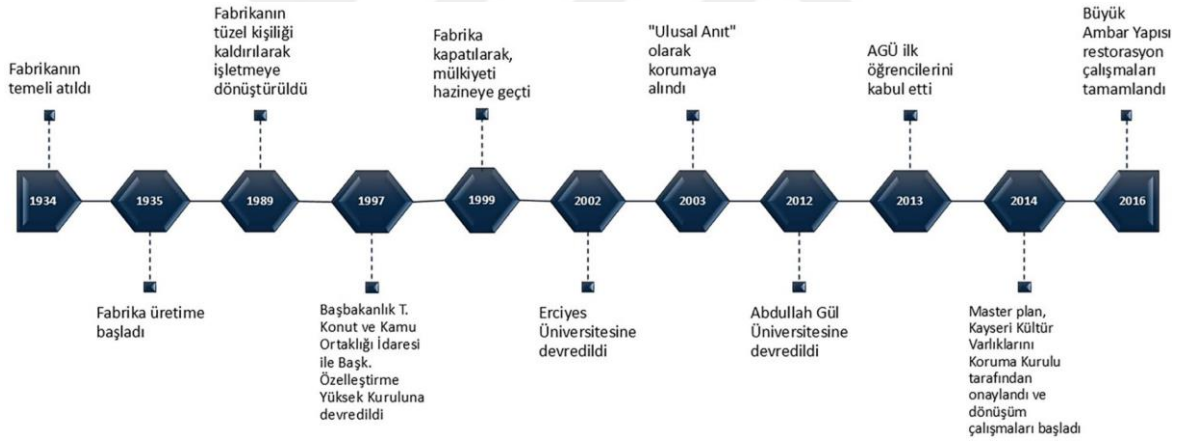

Şekil 8. Elektrik Santrali (Asiliskender, 2008)

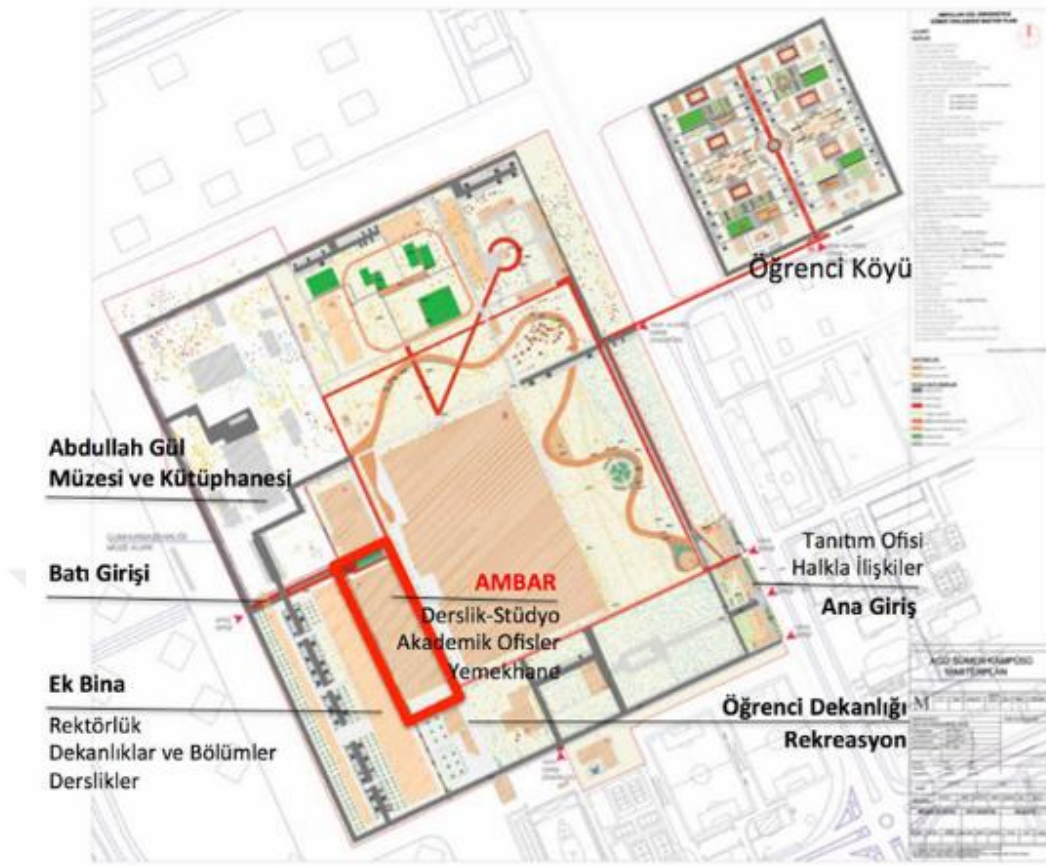
Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, inşa edildiği dönemde ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda modernleşmenin bir örneğidir. Ekonomik olarak birçok iş kolu yaratmış, istihdamı sağlayarak ülke kalkınmasına öncülük etmiştir. Fabrikanın bulunduğu konum ve mimari yapısı Kayseri kentinin şehircilik anlayışının şekillenmesinde belirleyici bir etken olmuştur. Tesisin sahip olduğu mimari nitelikler, Kayseri kentinin şehircilik bakımından oluşum sürecine etki etmiştir. Fabrikanın yakın çevresinde gelişen yapılanma ile, günümüzde Yeni Mahalle, Bebek Evler, Memur Evleri ve İki yüz Evler olarak bilinen semtler kurulmuştur. (Asiliskender & Yöney, 2018). Sümerbank Kuruluşları Anadolu'nun birçok bölgesinde kentlere yalnızca sanayi kolu sağlamamış, modern şehircilik anlayışını da beraberinde getirmiştir. Yerleşke çevresinde oluşan yeni yapıların kare ızgara(grid) plan düzeninde biçimlenmiş olması bunun göstergelerinden biridir (Tırnakçı, 2020).

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, 1989 yılında Sümerbank holding A.Ş. tarafından tüzel kişiliği sona erdirilmiş ve işletme statüsüne dönüştürülmüştür. 1997'de Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi ile Başbakanlık Özelleştirme Yüksek Kurulu'na devredilen tesis 1999'da mülkiyet hazineye geçmiştir (Kevseroğlu, 2011). Üretime başladığı yıldan 1990'lı yılların ortalarına kadar faaliyetine devam eden fabrika, 1999 yılında dönemin teknolojisinin geride kalması sebebiyle işletmeye kapatılmıştır. Aynı yıl fabrika Erciyes Üniversitesi'ne devredilmiştir. Sümerbank Bez Fabrikası Yerleşkesi, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin modernleşme ve gelişim hareketleri sonucu ulus ve kent kimliği oluşturma

sürecinin somut örneklerinden biridir. Bu sebeple; 2003 yılında tesis “ulusal anıt”, ardından 2007 yılında ise tekil binalar anıt olarak kabul edilmiştir (Asiliskender & Yöney, 2016). 218.000 m² si kapalı alan olan toplamda 992.500 m²’ye sahip yerleşke 2012 yılında Abdullah Gül Üniversitesi bünyesine geçmiştir. Kent için önemli bir endüstriyel miras olan yerleşke, farklı etaplar halinde restorasyon geçirerek eğitim merkezi haline getirilmiştir. Sümer Kampüsü’nün dönüşüm süreci, 2014 yılında Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanan, yürütücülüğünü AGÜ Mimarlık Fakültesi öğretim üyeleri Burak Asiliskender ve Nilüfer Baturayoğlu Yöney tarafından hazırlanan master plan doğrultusunda yürütülmüştür (Şekil 9). Hazırlanan master plan (Şekil 10) kapsamında öncelikli amaç; yerleşkedeki yapıların kimliklerini ve özgün değerlerini koruyarak çevresiyle birlikte bütüncül olarak ele almak olmuştur. Bir diğer amaç ise, üniversitenin güncel ve ileri süreçleri için ihtiyaçlarına cevap verebilecek kullanım alanlarını üniversite bünyesine dahil etmektedir.

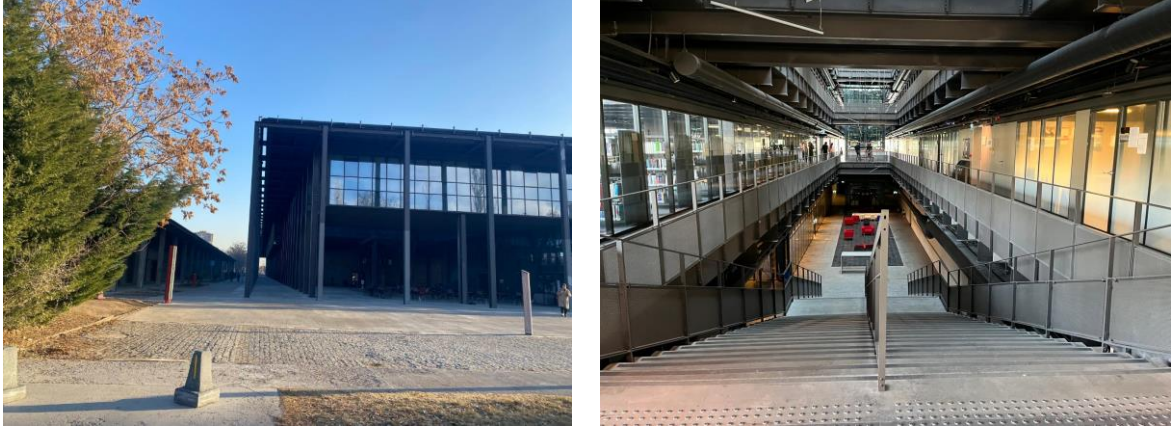

Şekil 9. AGÜ Sümer Kampüsü tarihsel çizelgesi

Şekil 10. AGÜ Sümer Kampüsü master planı (Asiliskender ve Yöney, 2018)

Master plan doğrultusunda yapılan uygulamalar, yerleşkenin farklı bölgelerinde farklı ölçeklerde gerçekleştirilmiştir. Restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları öncelikli olarak yerleşkenin güneyinde bulunan ambar binası, itfaiye ve büro yapıları, elektrik santrali ve giriş kapılarından başlamıştır. 2014 yılında başlayıp 2016 yılında tamamlanan Büyük Ambar Binası; derslik, stüdyo, kafeterya, ofisler ve öğrenci çalışma alanları ile birlikte çok işlevli bir yapı haline gelmiştir. Daha önce Küçük Ambar olarak işlev gören yapıya eklemeler yapılarak, rektörlük, dekanlık ve derslik birimlerinden oluşan bir ek yapı haline getirilmiştir (Şekil 11)

Şekil 11. Rektörlük binası iç ve dış görüntüsü

Yerleşkenin kuzeyinde konumlanan Elektrik ve Buhar Santrali binaları, EAA Mimarlık tarafından dönüşüm projesi hazırlanmış ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi olarak yeniden işlev kazanmıştır (Şekil 12). Yerleşkenin doğusunda bulunan yapılar ise, sergi, idari işler, toplantı alanı, kafe ve market olarak kurgulanmıştır. Yerleşkenin kuzeydoğusunda yer alan işçi evleri, çevresindeki yeşil alanlar ve spor merkezi ile birlikte kurgulanarak öğrenci köyü işlevi ile barınma hizmetine devam etmektedir (Şekil 13).

Şekil 12. T.C Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi (URL-1; İnci,2025)

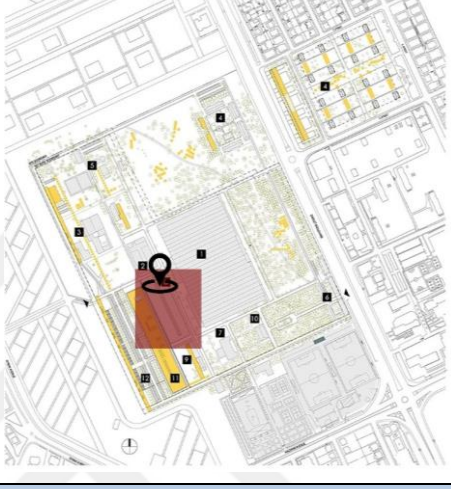
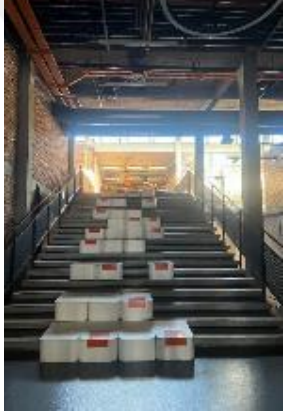
Şekil 13. AGÜ Öğrenci Köyü (URL-2)

Bütüncül dönüşümün sonucunda Büyük Ambar Binası, bu tez çalışmasının temel inceleme alanı olarak ele alınmıştır. Mekânsal özellikleri, tarihsel geçmişi ve yeniden kazanmış olduğu işlevi ile heterotopya kavramının iç mekân özelinde incelenmesine olanak tanımaktadır.

2.2.1. Büyük Ambar Binası

Yerleşkenin doğu-batı aksında konumlanan Büyük Ambar Binası, 9,5 m yüksekliğinde, 134x44 m boyutlarıyla yaklaşık 6.000 m² alana sahiptir. Yapı büyük açıklıklara ve betonarme iskelet sistemine sahip olup tek katlı olarak tasarlanmıştır. Yapının batı cephesi boyunca konumlanan sütunlu geçit, demiryolu hattına yönelmiştir. İç mekânda bulunan bölme duvarlar tuğladan, dış cephedeki duvarlar ise yerel tüf taşından örülmüştür. Kapı ve pencere doğramalarının tamamı demirden yapılmış olup, doğu ve batı cephesinde bulunan geniş açıklıklı girişlerin üstünde şerit biçiminde pencereler bulunmaktadır (Yöney, Asiliskender, & Özer, 2016).Yapı, 1935 yılında lojistik ve malzeme transferlerini sağlamak amacıyla inşa edilmiştir.

Tablo 5. Büyük Ambar Binası yapı kimlik kartı

YAPI KİMLİK KARTI	
Konum: Kayseri Yapım Yılı:1934-1935 Yapım Alanı: 6.000 m2 Eski İşlevi: Büyük Ambar Yapısı Güncel İşlevi: Derslik Yapısı Proje Yürütücüsü: AGÜ Mimarlık Fakültesi	
Uydu Görüntüsü	Vaziyet Planı
	
Cephe Görüntüsü	İç Mekân Görüntüsü
	

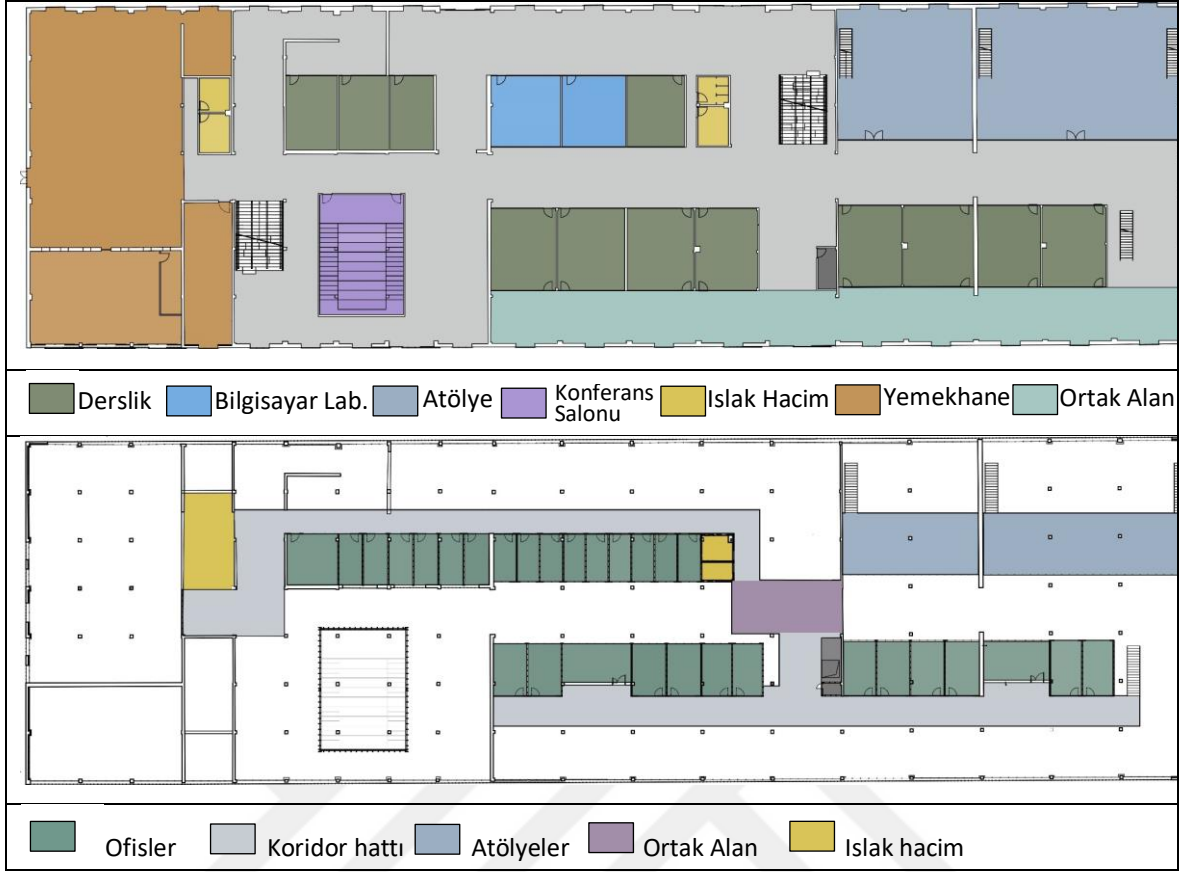
Yapı üretime başladığı zamanda içinde üretim alanlarının (Şekil 14) yanı sıra teknik bakım servisi, işçi yemekhanesi mutfak ve ıslak hacim gibi döneminin modern ve nitelikli mekânları ile birlikte kurgulanmıştır. Ayrıca Rus tasarımını yansıtan yemek masaları ve sandalyeleri ile birlikte yemek zili, mutfak bacası ve ıslak hacimleri de özel olarak tasarlanarak yapıya dahil edilmiştir. Aynı zamanda, inşa edildiği biçimini çoğunlukla korumuş olsa da zaman içerisinde belli bölgelerde değişimlere uğramıştır. Yapının kuzeyinde yer alan işçi yemekhanesi (Şekil 14), 1970 yılında yeniden düzenlenmiş, yemekhane kısmı genişletilerek bulaşikhane eklenmiştir (Yöney N. B., 2020). Yapı Erciyes

Üniversitesi bünyesine dahil edildikten sonra 2000’li yıllarda bir deprem laboratuvarı kurulmuş ve yapının özgün döşeme ve açıklıklarına yapılan müdahaleler sonucunda bazı bozulmalar meydana gelmiştir.

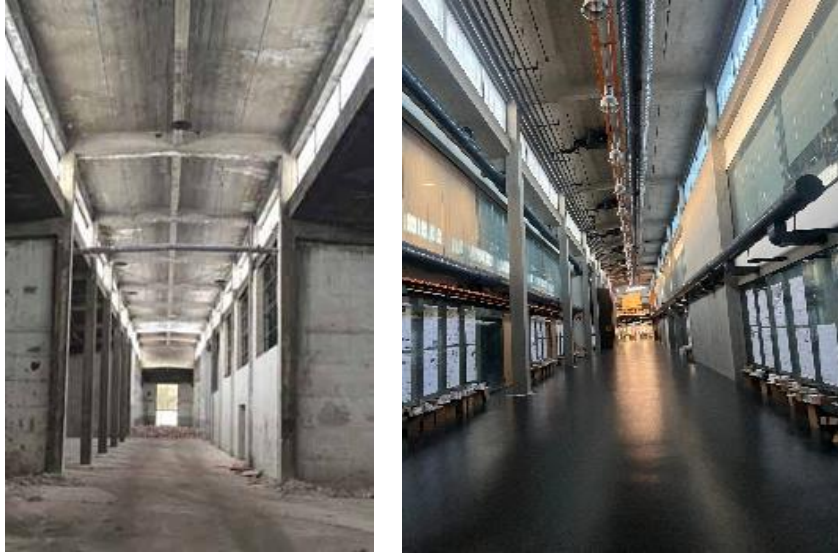

Şekil 14. Eski Yemekhane ve üretim alanı (Eldek, 2007)

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Sümer Kampüsü’nün dönüşüm projesi kapsamında; Büyük Ambar Binası’nın restorasyon ve yeniden işlev kazanma süreci 2014 yılında başlanmış olup 2016 yılında tamamlanmıştır. Büyük Ambar Binası; eğitim, araştırma, çeşitli etkinlik, dinlenme ve sosyalleşme alanları ile çok katmanlı işlevlere hizmet eden bir yapı haline dönüştürülmüştür (Şekil 15). Yapının restorasyon sürecinde, özgün kimliğini devam ettirerek yapının ana hatlarını korumak ve gerekli durumlarda müdahale edilebilmesi kolay çözümler üretilmek amaçlanmıştır. Yapıya ait iskelet sistemi büyük oranda korunmuş olup, gerekli görülen kolonlarda güçlendirme işlemleri yapılmıştır. Ayrıca müdahale gerektiren yapısal elemanlar ve duvarlara özgün hallerine en yakın malzemeler kullanılarak uygun tekniklerle yeniden inşa edilmiştir. (Yöney N. B., 2024). Doğu-batı doğrultusunda uzanan özgün duvarlar korunmuş olup, iç kısımda çeşitli mekânsal kurgular oluşturulmuştur. Yapının yüksekliğini elverişli olması sebebiyle çelik taşıyıcı sistemle bir asma kat kurgulanmıştır. Zemin katta sınıflar, stüdyolar, konferans salonu, çalışma ve etkinlik alanları, ıslak hacimler ve yemekhane yer alırken; asma katta öğretim elemanları ofisleri yer almaktadır (Şekil 16).

Şekil 15. Büyük Ambar Binası yerleşim planı

Şekil 16. Büyük Ambar Binası eski görünüm (Yöney, 2024) ve güncel görünümü (İnci, 2025)

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, çalışmanın temel amacını oluşturan heterotopya kavramının iç mekândaki okunabilirliğini tespit etmeye yönelik bulgular yer almaktadır. Ayrıca çalışma alanı olan AGÜ Büyük Ambar Binası özelinde kavramın görünürlüğü nitel ve nicel yönleriyle ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen analiz sonuçları sunulmaktadır. Bu doğrultusunda elde edilen veriler iki başlık altında toplanarak sistematik biçimde sunulmuştur. İlk aşamada, Büyük Ambar Binası'nın kullanıcıları olan öğrencilerle gerçekleştirilen anket verileri yer almaktadır. Bu veriler, Foucault'un heterotopya ilkeleri doğrultusunda oluşturulan ana temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Likert ölçekli sorulardan elde edilen bulgular sayısal verilerle ortaya koyulmuştur. Açık uçlu sorulardan elde edilen nitel veriler ise tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Böylece kavramın kullanıcılarda oluşturduğu mekânsal algı, deneyim ve yapıya yüklemiş oldukları anlamlar değerlendirilmiştir.

İkinci aşamada, yapının iç mekân organizasyonunu heterotopya ile ilişkilendirmek üzere oluşturulan mekân analizi verileri sunulmuştur. DepthmapX programı kullanılarak oluşturulan grafikler ve analizler bu bölümde yer almaktadır.

3.1. Anket Çalışmasının Bulguları ve Tartışması

Araştırmanın bu bölümde çalışma kapsamında AGÜ Büyük Ambar Binasında öğrenim gören öğrenciler ile yapılan anketin sonuçları yer almaktadır. Anket; yapıyı kullanan öğrencilerin mekânı nasıl algıladıkları, mekânla kurdukları bağı ve mekânı nasıl deneyimlediklerini heterotopyanın ilkeleri kapsamında ölçmek için hazırlanmıştır. Ankette yer alan demografik bilgileri ve katılımcıların yapıyı kullanım biçimlerine yönelik sorular, likert ölçekli ve açık uçlu sorular ayrı başlıklarda sunulmuştur. Likert ölçekli sorular, heterotopya ilkeleri doğrultusunda oluşturulan temalar çerçevesinde gruplandırılarak, mekânsallık, zamansallık, toplumsallık, atmosfer/algı ve erişilebilirlik bağlamlarında analiz edilmiştir. Açık uçlu sorulardan elde edilen yanıtlar ise, tekrar eden ifadelerin kodlanmasıyla oluşturulan alt ve ana temalar üzerinden analiz edilmiştir. Ayrıca, bu bölümde anket yanıtlarının yüzdesel dağılımları yer almaktadır. Bulguların betimsel sunumu ile birlikte tartışma, yorumlama ve heterotopya ilkeleriyle ilişkisi de bu bölümde sunulmakta ve yapının

heterotopik etkilerinin iç mekân ölçeğinde kullanıcılar tarafından nasıl karşılık bulduğu değerlendirilmektedir.

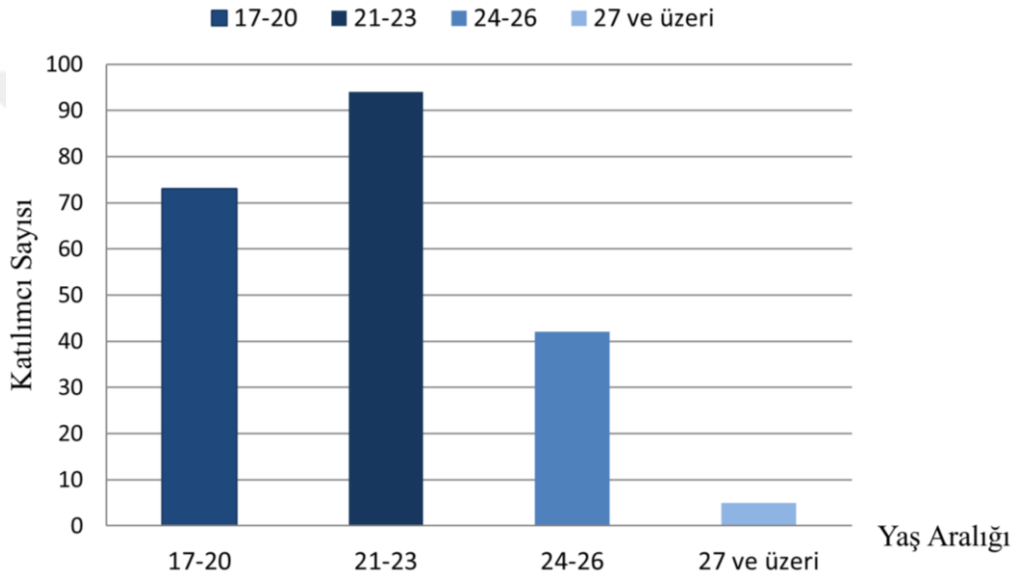
3.1.1. Demografik Bilgileri İçeren Soruların Bulguları

Anket formunun ilk bölümünde, katılımcıların demografik özellikleri ile Büyük Ambar Binası'nı kullanım biçimlerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bu bölüm, çalışmanın örneklem grubunun yaş, cinsiyet, fakülte ve bölüm dağılımı gibi temel niteliklerini belirlemeyi ve kullanıcıların yapıyı hangi sıklıkta ve hangi amaçlarla kullandıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilen bu veriler, katılımcı profiline ilişkin genel bir çerçeve sunarak ilerleyen bölümlerde yer alan mekânsal algı ve heterotopya değerlendirmelerinin yorumlanmasına zemin oluşturmaktadır. Demografik bilgileri içeren sorular (Tablo 6) bu kapsamda hazırlanmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların demografik özellikleri ve yapıyı kullanım durumuna ilişkin anket soruları

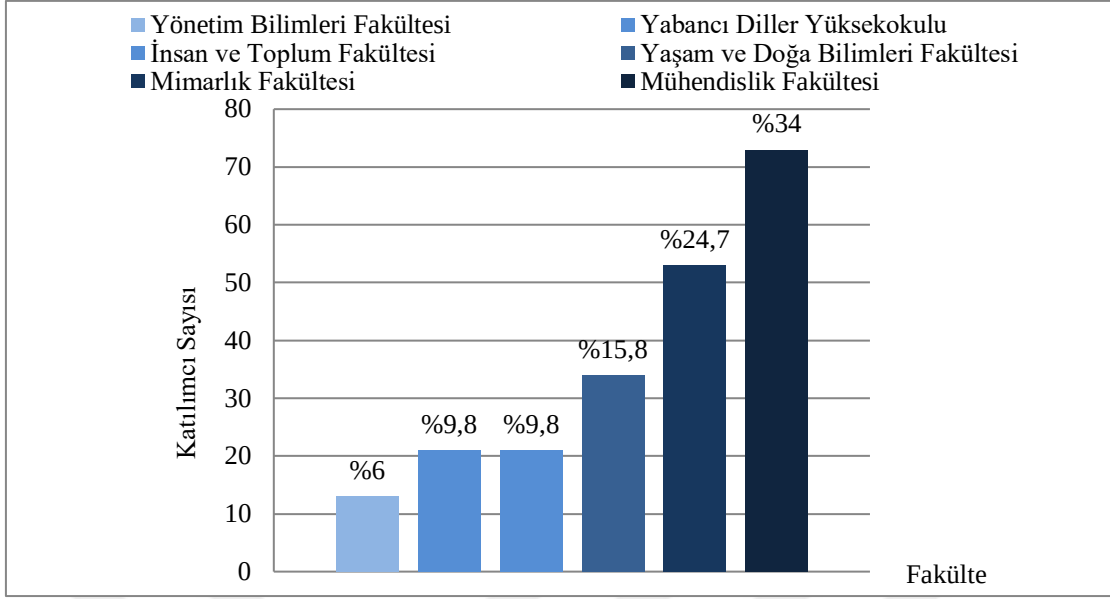
A. <u>KATILIMCININ DEMOGRAFİK BİLGİLERİ</u> • Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek () • Yaşınız: • Fakülteniz: • Bölümünüz: B. <u>KATILIMCININ YAPIYI KULLANIM DURUMU</u> 1. Eski Ambar Binasını ne sıklıkla kullanıyorsunuz? • Her gün • Haftada birkaç kez • Nadiren • Hiç 2. Büyük Ambar Binasını ne amaçla kullanıyorsunuz? 1.Ders/ Stüdyo çalışmaları 2.Bireysel çalışma/ Araştırma yapmak 3.Etkinlik/Sunum/ Atölye katılımı 4.Sosyalleşmek 5.Kafeterya/Yeme-içme 6.Kısa süreli kullanım/ Bekleme/Dinlenme
--

Ankete katılan kullanıcıların demografik bilgileri incelendiğinde, yaş aralığının 17 ile 47 arasında değiştiği ve toplam 214 katılımcının araştırmaya dâhil olduğu görülmektedir (Şekil 17). Katılımcıların yaş dağılımları dört ana grup altında değerlendirilmiştir. Buna göre, 17–20 yaş aralığındaki katılımcılar %34,1 oranında; 21–23 yaş aralığındaki katılımcılar %62,1 oranında yer almakta ve bu grup çalışmanın en yoğun kullanıcı kitlesini oluşturmaktadır. 24–26 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %10,7, 27 yaş ve üzeri grubun oranı ise %2,1 olarak belirlenmiştir. Bu dağılım, araştırma grubunun büyük ölçüde lisans düzeyindeki genç kullanıcı profiline ait olduğunu göstermektedir.

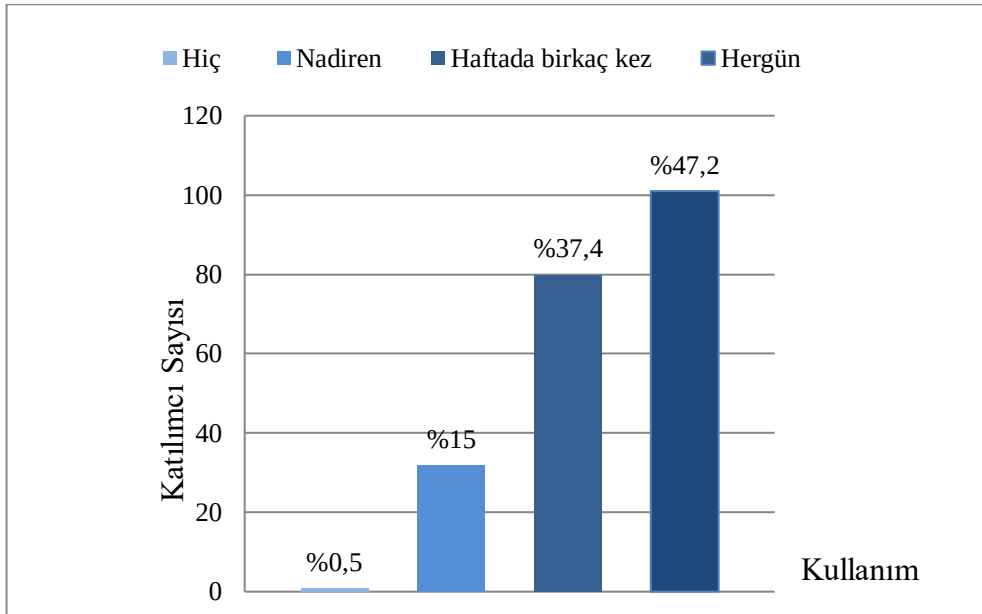
Şekil 17. Katılımcıların yaş dağılımı grafiği

Anket çalışması, AGÜ Sümer Kampüsünde yer alan Büyük Ambar Binası'nı çeşitli amaçlarla kullanan öğrencilere; fakülte, bölüm ve sınıf sınırlandırması yapılmadan ulaştırılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin öğrenim gördüğü fakülte dağılımları, 73 kişi ile %34'ü Mühendislik Fakültesi, 53 kişi ile %24,7'si Mimarlık Fakültesi, 34 kişi ile %15,8'i Yaşam ve Doğa Bilimleri Fakültesi, 21 kişi ile %9,8'i İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, 21 kişi ile %9,8'i Yabancı Diller Yüksekokulu şeklindedir (Şekil 18). Öğrencilerin, öğrenim gördükleri fakültelerin çeşitliliği, farklı disiplinlerden geliyor olmaları sebebiyle mekânı deneyimleme şekillerinin çeşitliliğinin farklılaştığını göstermektedir.

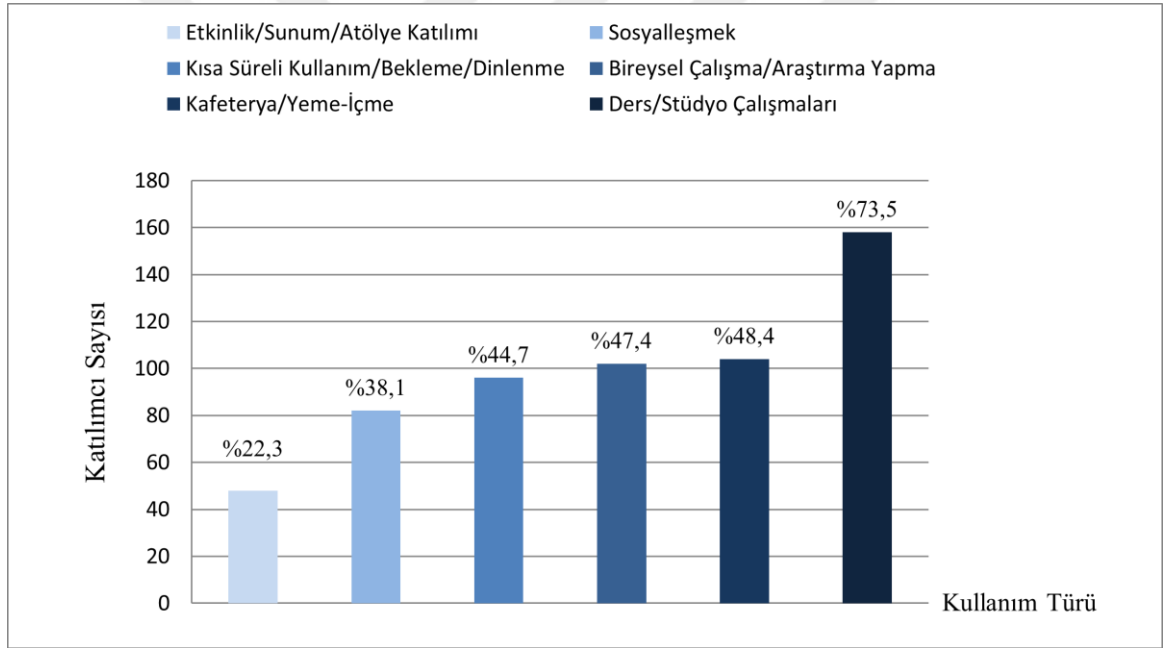
Şekil 18. Katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte dağılımları grafiği

Yapıyı kullanım sıklığı sorgulamasına ise katılımcıların yanıtları, %0,5 (1 kişi) oranda hiç kullanmadığı, %15 (32 kişi) oranda nadiren kullandığı, %37,4 (80 kişi) haftada birkaç kez kullandığı, %47,2 (101 kişi) oranda ise her gün kullandığı şeklinde dağılmıştır (Şekil 19). Bu bulgu, yapının öğrenciler tarafından yüksek oranda ve süreklilik gösteren bir biçimde kullanıldığını, dolayısıyla gündelik kampüs yaşantısının önemli bir parçası hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 19. Katılımcıların yapıyı kullanım sıklığına göre dağılımları grafiği

Yapının çok yönlü kullanımını analiz edebilmek için oluşturulan soruya gelen yanıtlar yapının birden fazla kullanım alanına sahip olduğunu ve çok işlevselliğini ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların %73,5(158 kişi)'i yapıyı öncelikli olarak ders ve stüdyo çalışmaları için kullanmaktadır. Bu bulgu, yapının öğrenciler tarafından en yoğun eğitim odaklı kullanımını göstermektedir. Katılımcıların %48,4 (104 kişi)'ü yapıyı kafeterya ve yeme içme için tercih etmekte, %47,4 (102 kişi) yapıyı bireysel çalışma ve araştırma amacıyla kullanmakta, %44,7 (96 kişi) kısa süreli kullanım, dinlenme ve bekleme olarak değerlendirmekte, %38,1 (82 kişi)'i sosyalleşmek için, %22,3 (48 kişi)'ü ise etkinlik, sunum ve atölye katılımları için yapıyı kullanmaktadır (Şekil 20). İstatistik sonuçları, Büyük Ambar Binası'nın yalnızca eğitim işlevi ile sınırlı olmayan aynı zamanda öğrencilere sosyal, kültürel ve bireysel alanlar sunabilen çok katmanlı bir yapı olduğunu göstermektedir.

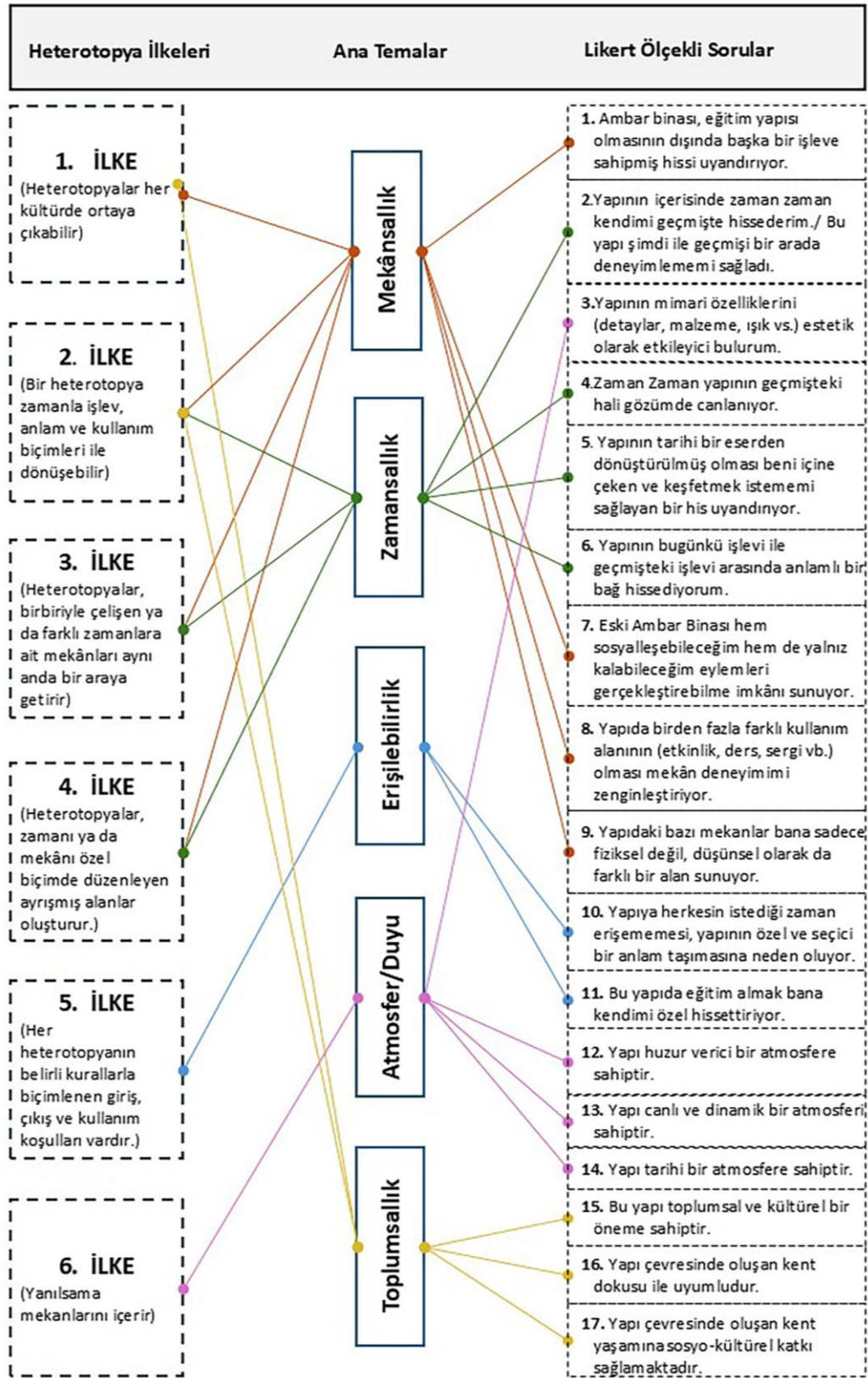
Şekil 20. Katılımcıların yapıyı kullanım amacı grafiği

Katılımcıların demografik özellikleri, öğrenim gördükleri fakülteler ve yapıyı kullanım biçimlerine ilişkin elde edilen veriler, Büyük Ambar Binası'nın özellikle genç kullanıcı profili tarafından aktif biçimde deneyimlendiğini göstermektedir. Katılımcıların yapıyı çoğunlukla ders/stüdyo çalışmaları, bireysel araştırmalar ve sosyalleşme amaçlarıyla kullandıkları görülmüştür. Bu durum, yapının hem işlevsel hem de sosyal bir buluşma alanı olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Demografik bulgular ve kullanım alışkanlıklarına ilişkin veriler, kullanıcıların mekânla kurdukları ilişki biçimlerini anlamada temel bir referans oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde, katılımcıların mekân deneyimlerine ve Büyük Ambar Binası'na yönelik algılarına ilişkin Likert ölçekli sorulardan elde edilen bulgular ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

3.1.2. Likert Ölçekli Soruların Bulguları ve Tartışması

Heterotopyanın 6 ilkesinin varlığını test etmek amacıyla sorular ilkelere uygunluğu açısından gruplandırılmıştır (Şekil 21). Likert ölçekli sorulara gelen yanıtlar öğrencilerin mekânsal algılarını ve mekân hakkındaki düşüncelerini ölçmeye yardımcı olur. Soruların ilkeler özelinde gruplandırmış olmaları ise öğrencilerin algıları ve mekân deneyimleri hakkındaki görüşleri sayesinde heterotopyanın iç mekândaki varlığını ölçmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca gruplanan sorular ve yanıtlardan çıkan veriler tematik analiz için anlam kümelerinin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Şekil 21. Likert ölçekli soruların ana temalar kapsamında gruplandırılması

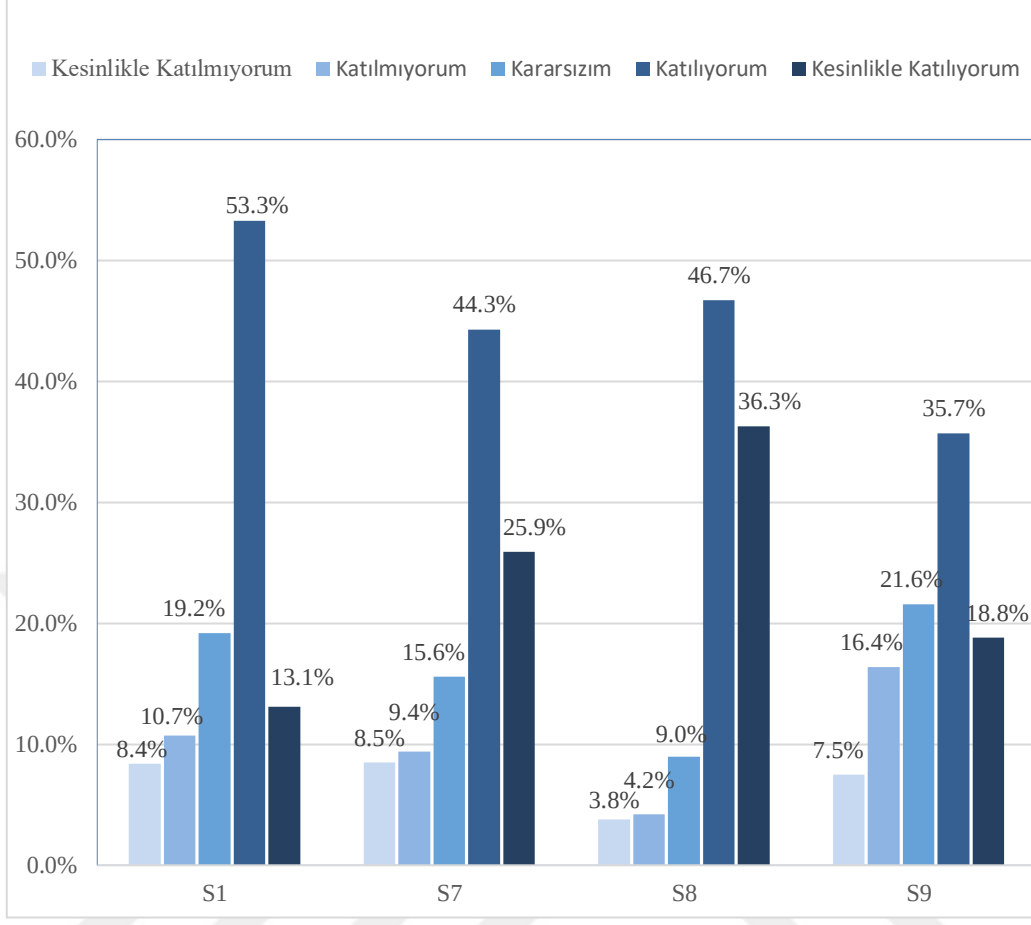
Heterotopya ilklerini mekânsallık teması ile ilişkisini ölçmek amacıyla hazırlanan 4 soru (S1-S7-S8-S9) bulunmaktadır. Soru 1, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nı yalnızca bir eğitim yapısı olarak mı gördüklerini, yoksa farklı anlamlar ve potansiyel işlevlerle de ilişkilendirip ilişkilendirmediklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencilerden gelen yanıtlar; %8,4 (18 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %10,7 (23 kişi) oranında katılmıyorum, %19,2 (41 kişi) oranında kararsızım, %53,3 (114 kişi) oranında katılıyorum, %13,1 (28 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 22). Yapının tarihi geçmiş, mimari özellikleri ve atmosferi ile kullanıcıda farklı işlev boyutlarını çağrıştırmaktadır. Bu yönüyle yapı, kullanıcı deneyiminde bir kampüs yapısı olmanın ötesinde değerlendirilmiştir. Olumlu yanıtların oranının (66,4) yüksek olması, katılımcıların yapıyı eğitim işlevinin dışında eski ve alternatif işlev katmanlarıyla birlikte algılandığını göstermektedir. Yapının geçmiş işlevi ile bugün ki kullanımı arasında bir anlam köprüsü oluşturarak heterotopyaların 2. İlkesi ile ilişkilendirilir. Aynı gerçek mekânda birden fazla mekânsal düzenin bulunması ise, 3. İlke kapsamında farklı mekânların bir aradalığını doğrulamaktadır.

Soru 7, mekânın çok yönlü deneyimini ve aynı zamanda bireysel ve grup şeklinde kullanımını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Katılımcıların yanıtları; %8,5 (18 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %9,4 (20 kişi) oranında katılmıyorum, %15,6 (33 kişi) oranında kararsızım, %44,3 (94 kişi) oranında katılıyorum, %25,9 (55 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklindedir (Şekil 22). Elde edilen veriler, yapının büyük oranda olumlu değerlendirildiğini göstermektedir. Katılımcıların çoğu, binanın hem sosyalleşme (arkadaş buluşmaları, grup çalışmaları, etkinlikler) hem de bireysel çalışma ve dinlenme için uygun alanlara sahip olduğunu ifade etmiştir. Olumlu yanıt oranının (70,2) yüksek olması, kullanıcıların Büyük Ambar Binası'nı hem bireysel hem de kolektif kullanıma imkân tanıyan bir yapı olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu durum, mekânın aynı anda zıt kullanım pratiklerini barındırabildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bireysel ve kolektif eylemlerin aynı mekânsal düzende bir arada var olabildiğini ifade eden, heterotopyaların üçüncü ilkesi “birbiriyle bağdaşmayan işlevlerin bir aradalığı” ile açıklanabilir. Kararsız ve katılmayanların yanıtları; mekânsal deneyimin her kullanıcıda aynı olmadığını göstermektedir.

Soru 8, yapının işlevsel olarak çeşitliliğini ve kullanıcının bu çeşitliliği ne kadar deneyimlediğini ölçmek üzerinedir. Katılımcı yanıtları; %3,8 (8 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %4,2 (9 kişi) oranında katılmıyorum, %9 (19 kişi) oranında kararsızım,

%46,7 (99 kişi) oranında katılıyorum, %36,3 (77 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 22). Böylece, katılımcıların %83'ünün yapıyı işlevsel açıdan olumlu değerlendirdiği görülmektedir. Büyük Ambar Binasında bulunan derslikler ve stüdyolar; katılımı zorunlu olan mekânlardır. Ayrıca yapı bünyesinde; sergi alanı, yemekhane, etkinlik ve çalışma alanı gibi kullanımı esnek ve isteğe bağlı olan mekânlarda yer almaktadır. Böylece yapı, çok yönlü kullanım olanağı sunarak kullanıcıların mekânla kurduğu etkileşimi zenginleştirmektedir. Bu durum, Foucault'nun heterotopyalara ilişkin üçüncü ilkesi olan “birbiriyle bağdaşmayan işlevlerin bir aradalığı” kavramıyla örtüşmektedir. Büyük Ambar Binası'nda zorunlu ve isteğe bağlı kullanım alanlarının aynı mekânsal düzlemde yer alması, yapının heterotopik bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Böylece yapı, farklı işlevleri barındırabilme kapasitesiyle hem kullanıcı deneyimini çeşitlendirmekte hem de mekânsal esnekliğiyle heterotopya anlayışını iç mekân ölçeğinde görünür kılmaktadır.

Soru 9, yapının fiziksel işlevinin ötesinde, kullanıcıda zihinsel ve algısal olarak bir “öteki mekân” etkisi yaratıp yaratmadığını ölçmek amacıyla kurgulanmıştır. Katılımcıların yanıtları; %7,5 (16 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %16,4 (35 kişi) oranında katılmıyorum, %21,6 (46 kişi) oranında kararsızım, %35,7 (76 kişi) oranında katılıyorum, %18,8 (40 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 22). Katılımcıların yanıtları doğrultusunda Büyük Ambar Binası, kullanıcılarına düşünsel ve algısal olarak farklı deneyimleri yaşama imkânı sunmaktadır. Bu durum mekân ile özne arasındaki etkileşimi zihinsel boyuta taşıyan bir durumdur. Olumlu yanıt oranının yüksek olması (%54,5), yapının kullanıcıda imgesel ve alternatif bir gerçeklik hissi uyandırdığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Foucault'nun heterotopyalara ilişkin altıncı ilkesi olan “gerçek mekânla karşıtlık veya yanılsama ilişkisi kuran mekânlar” ilkesiyle örtüşmektedir. Büyük Ambar Binası, kullanıcılarına yalnızca fiziksel bir alan sunmakla kalmayıp, geçmişin izleriyle bugünün deneyimlerini bir arada hissettiren çok katmanlı bir atmosfer yaratmaktadır. Mekânsallık bağlamında değerlendirildiğinde, katılımcılar yapıyı çok işlevli ve anlam katmanları barındıran bir mekân olarak algılamaktadır. Bu algı, yapının eşzamanlı biçimde karşıt kullanımları barındırma kapasitesiyle birleştiğinde, Büyük Ambar Binası'nın heterotopik deneyimi iç mekân ölçeğinde görünür kıldığını ortaya koymaktadır.

Şekil 22. Katılımcıların mekânsallık bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı

Mekânsallık bağlamı kapsamındaki anket yanıtları irdelendiğinde, kullanıcıların Büyük Ambar Binası’nı yalnızca tek işlevli bir eğitim yapısı olarak değil, bireysel ve kolektif kullanımlara olanak tanıyan çok katmanlı bir mekân olarak algıladıkları görülmektedir (Tablo 7). Yapının farklı kullanım senaryolarını eşzamanlı olarak barındırabilmesi, mekânsal esnekliğin ve dönüşebilirliğin kullanıcıların deneyiminde belirgin bir karşılık bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca yapının düşünsel ve imgesel çağrışımlara zemin hazırlayan yönü, fiziksel varlığın ötesine geçerek “öteki mekân” niteliğine yaklaşan bir deneyim sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapı, heterotopyaların çok işlevli, bir aradalık ve alternatif anlam üretimi gibi mekânsal düzleme ilişkin ilkeleriyle kısmen örtüşmekte; özellikle bireysel ve kolektif deneyimlerin eşzamanlı varlığı ve esnek mekânsal kurgular üzerinden heterotopik potansiyel taşımaktadır.

Tablo 7. Mekânsal bağlam kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi

Soru	Yanıtların Dağılımı	Heterotopya İlkesi	Açıklama
S1	Olumlu: %66,4	2. ilke 3. ilke	Yapı yalnızca eğitim yapısı olarak algılanmamaktadır.
	Kararsız: %19,2		
	Olumsuz: %19,1		
S7	Olumlu: %70,2	3.ilke	Bireysel ve kolektif olarak farklı kullanım tercihlerine olanak tanımlamaktadır.
	Kararsız: %15,6		
	Olumsuz: %17,9		
S8	Olumlu: %83	3.ilke 5.ilke	Zorunlu ve esnek mekânların varlığı, heterotopyaların uyumsuzlukların birlikteliği özelliğini göstermektedir.
	Kararsız: %9		
	Olumsuz: %8		
S9	Olumlu: %54,5	6. ilke	Yapı, kullanıcıda rutin dışında düşünsel/algısal deneyimler yaratarak yanılısma mekânına dönüşüyor. Aynı zamanda geçmiş unsurlarıyla farklı çağrışımlar da yapmaktadır.
	Kararsız: %21,6		
	Olumsuz: %20,9		

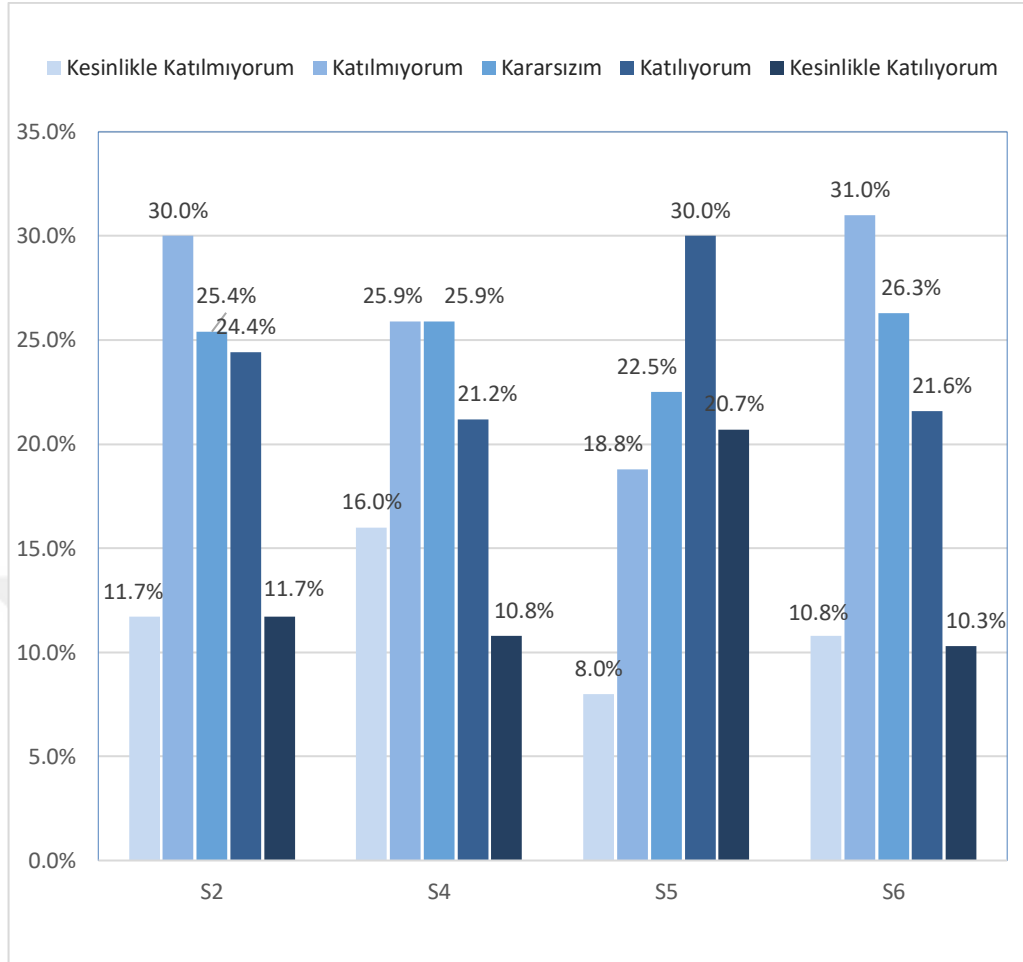
Heterotopya ilkelerini zamansallık teması ile ilişkisini ölçmek amacıyla hazırlanan 4 soru (S2-S4-S5-S6) bulunmaktadır. Soru 2, Kullanıcıların yapının geçmiş etkisini ne kadar hissettikleri üzerinedir. Katılımcılardan gelen veriler; %11,7 (25 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %30 (64 kişi) oranında katılmıyorum, %25,4 (54 kişi) oranında kararsızım, %24,4 (52 kişi) oranında katılıyorum, %11,7 (25 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 26). Yanıtlar, kullanıcıların çoğunluğunun yapının geçmişe götürmediği etkisini göstermektedir. Bu durum, Büyük Ambar Binası'nın tarihsel olarak sürekliliğini mekânsal olarak kullanıcıya yeteri kadar hissettiremediği ile açıklanabilir. Olumlu yanıtların oranının (36,1) olumsuz yanıt oranına (41,7) göre daha aşağıda kalması, söz konusu yapının geçmiş dönem işlevinin kullanıcı deneyiminde yeteri kadar algılanmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Ayrıca heterotopyaların zamanlar arasında bağ kurma özelliğinin bu soru kapsamında karşılık bulmadığı anlaşılmaktadır.

Soru 4, yapının geçmiş dönemki halinin kullanıcı zihninde ne kadar oluştuğunu ölçebilmeyi amaçlamaktadır. Kullanıcılardan gelen verilere göre; %16 oranında 34 kişi ile kesinlikle katılmıyorum, %25,9 (55 kişi) oranında katılmıyorum, %25,9 (55 kişi) oranında kararsızım, %21,2 (45 kişi) oranında katılıyorum, %10,8 (23 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklindedir (Şekil 23). Yanıtlara göre, Büyük Ambar Binası kullanıcıları üzerinde geçmişi ve şimdiye eşzamanlı deneyimleme konusunda yeteri kadar etkiye sahip değildir. Olumlu yanıt oranının (%32) düşük kalması ve olumsuz yanıt oranına (41,9) daha yüksek oluşu; katılımcıların yapının geçmiş dönemine ilişkin zihinsel bir canlanma etkisi deneyimlemediklerini göstermektedir. Bu durum, yapının eski işlevinin etkisini dönüşüm süreciyle birlikte zayıf yansıttığı ile açıklanabilir. Bu nedenle yapı, farklı dönemlere ait

zamansal katmanları barındırmayı ve zihinsel çağrışım yapmayı mümkün kılan heterotopyaların 4. İlkesini güçlü bir şekilde yansıtmamaktadır.

Soru 5, kullanıcılarda yapının dönüşüm etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Anket yanıtlarına göre; %8 (17 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %18,8 (40 kişi) oranında katılmıyorum, %22,5 (48 kişi) oranında kararsızım, %30 (64 kişi) oranında katılıyorum, %20,7 (44 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum yanıtları verilmiştir (Şekil 23). Yanıtların çoğunluğu “keşfetme” duygusuna katılsalar da kayda değer oranda bir grup ise bu görüşe katılmıyor. Bunun yanında kararsız ve katılmayan kullanıcı çoğunluğu, zamansal sürekliliğin eşit şekillerde deneyimlenmediğini göstermektedir. S5 için olumlu yanıt oranının (%50,7) yüksek oluşu, yapının dönüşüme uğramış olmasının katılımcılarda bir etki bıraktığını ve yapıya dair keşif duygularını desteklediğini göstermektedir. Bu durum, yapının geçmiş ve şimdi arasında zihinsel bir bağ kurmaya olanak tanıdığını fakat katılımcı yanıtları doğrultusunda bu etkinin güçlü olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yapı, heterotopyaların zamanla dönüşerek yeni işlev ve anlam kazanması yönelik 2. İlke ile kısmen örtüşmektedir. Aynı zamanda, farklı dönemlere ait zaman katmanlarını barındırıyor olması ve zihinsel olarak geçmiş ile şimdinin birlikteliğini deneyimlemeye imkân tanıyan heterotopyaların 4. İlkesi ile sınırlı düzeyde örtüşmektedir. Sonuç olarak dönüşüm algısına yönelik eğilim kısmen gözlemlenmiş olsa da yapı, katılımcılar tarafından güçlü bir heterokronik (zamansal çok katmanlılık) mekân olarak algılanmamaktadır.

Soru 6, yapının eski işlevi ile yeni işlevi arasındaki bağın kurulup kurulmamasına anlamaya yöneliktir. Kullanıcılardan gelen yanıtlar; %10,8 (23 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %31 (66 kişi) oranında katılmıyorum, %26,3 (56 kişi) oranında kararsızım, %21,6 (46 kişi) oranında katılıyorum, %10,3 (22 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 23). Olumlu yanıt oranının (31,9) olumsuz yanıt oranına (41,8) göre düşük olması, katılımcıların yapının güncel ve eski dönem işlevi arasında anlamlı bir bağ kuramadıklarını göstermektedir. Bu durum, yapının dönüşüm sonrasında geçmiş işlevini yeteri kadar yansıtmadığını ve zamansal süreklilik konusunda zayıf etkiler taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapı, geçmişten bugüne uzanan işlevsel anlam aktarımını açıklayan heterotopyaların 2. ilkesi ile yalnızca zayıf düzeyde ilişkilendirilebilmektedir. Ayrıca, farklı dönemlere ait zaman katmanlarının üst üste binerek eşzamanlı deneyimlenmesine dayanan heterotopyaların 4. ilkesi, kullanıcı algılarında güçlü bir karşılık bulmamaktadır.

Şekil 23. Katılımcıların zamansallık bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı

Zamansallık kapsamındaki anket yanıtları, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nın şu anki hali ile geçmişteki hali arasında güçlü bir bağ kuramadıklarını göstermektedir (Tablo 8) Yapının dönüşüm süreci ve eski işlev durumu hakkında farkındalıkları olsa da bu etki heterokronik (çok katmanlı zaman) deneyimi yaşatacak düzeyde güçlü değildir. Kullanıcıların geçmiş ile şimdiki kullanım arasında anlamlı bir bağ kurma eğilimleri sınırlı kalmış, bu da yapının zamansal bağlamda heterotopyaların zamanı yeniden düzenleme ve farklı dönemleri üst üste getirme kapasitesine işaret eden ilkeleriyle yalnızca kısmi düzeyde örtüştüğünü göstermiştir.

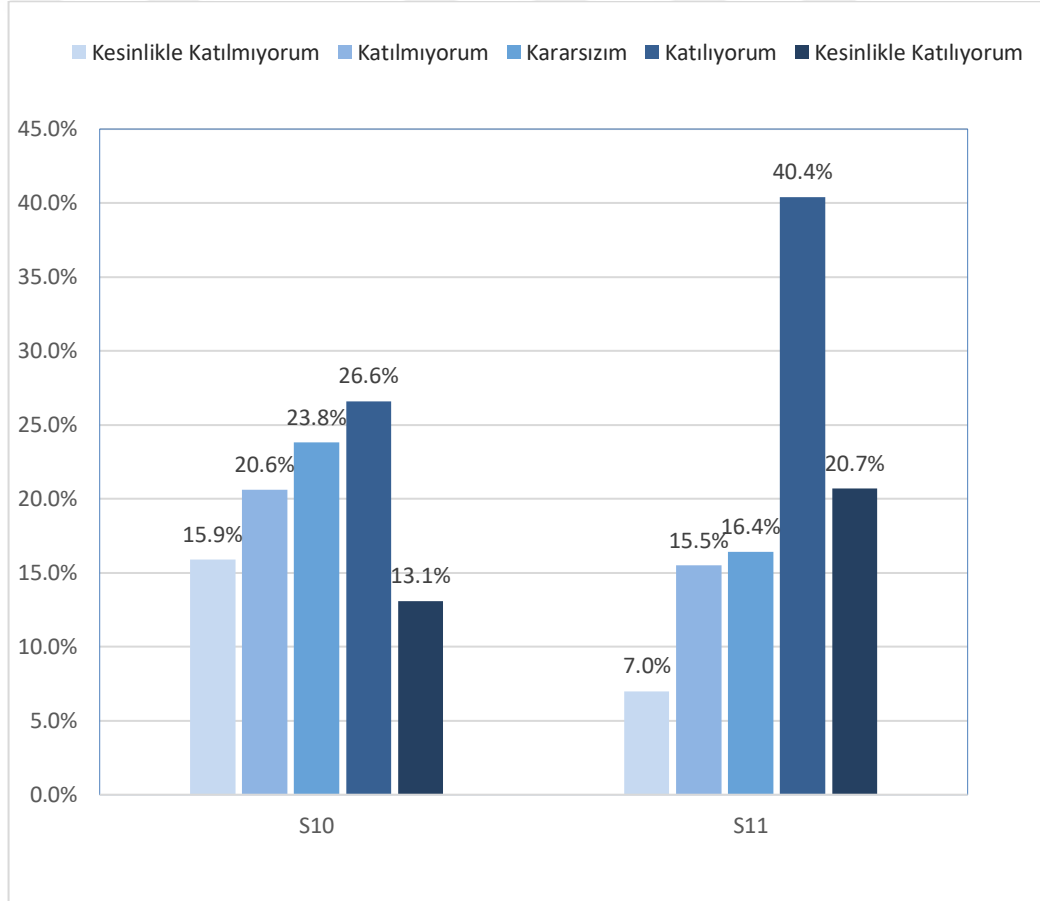
Tablo 8. Zamansal bağlam kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi

Soru	Yanıtların Dağılımı	Heterotopya İlkesi	Açıklama
S2	Olumlu: %36,1	2. ilke	Geçmiş etkinin zayıf olması, zamansal sürekliliğin yeterince hissedilmediğini göstermektedir.
	Kararsız: %25,4		
	Olumsuz: %41,7		
S4	Olumlu: %32	4. ilke	Yapı, eski dönemdeki halini kullanıcı zihninde canlanacak kadar güçlü izler taşımamaktadır.
	Kararsız: %25,9		
	Olumsuz: %41,9		
S5	Olumlu: %50,7	2. ilke	Dönüşüm ve keşfetme isteğinin oluşumu, heterokronik özellik ile açıklanır fakat dağılımlarda bu güçlü değildir.
	Kararsız: %22,5	4. ilke	
	Olumsuz: %26,8		
S6	Olumlu: %31,9	2. ilke	Eski ve güncel arasında bağ kurmakta zorlanılması, kopukluk ve öteki mekân algısını oluşturmaktadır.
	Kararsız: %26,3		
	Olumsuz: %41,8		

Erişilebilirlik bağlamına ilişkin veriler, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nın erişim durumunu ve ne ölçüde seçici olduğu algısını anlamaya dair çıktılar sunmaktadır. S10, yapının erişim sınırlılıklarını kullanıcı gözünde ölçmeyi hedeflemek amacıyla kurgulanmıştır. Anket yanıtları; %15, 9(34 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %20,6 (44 kişi) oranında katılmıyorum, %23,8 (51 kişi) oranında kararsızım, %26,6 (57 kişi) oranında katılıyorum, %13,1 (28 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde sonuçlanmıştır (Şekil 24). Sonuçlar doğrultusunda, kullanıcıların bir kısmı yapıyı erişim anlamında özel ve seçici bulmuştur. Olumlu yanıtların oranının (39,7) olumsuz yanıt oranına (36,5) göre daha yüksek olması, katılımcıların Büyük Ambar Binası'na olan erişimin belirli sınırlılıkları içerdiğini ve herkes için eşit düzeyde olmadığı düşüncesi yönündedir. Bu durum katılımcılar için yapıyı erişim anlamında özel ve seçici yapmaktadır. Olumlu yanıtların yüksek olmasına rağmen gelen olumsuz yanıtların oran olarak yakın olması, erişim deneyiminin belirgin şekilde baskın olmadığının bir göstergesidir. Bu bağlamda yapı, heterotopyaların erişimin belirli kurallar, ritüeller veya toplumsal ayrıştırma biçimleri üzerinden gerçekleştiğini vurgulayan 5. ilkesiyle kısmi düzeyde ilişkilendirilebilir; ancak bu ilişkinin mutlak bir “seçilmişlik” ya da “özel izinli giriş” deneyimine dönüşmediği, yani heterotopik seçicilik etkisinin kullanıcı algısında yalnızca sınırlı düzeyde karşılık bulunduğu anlaşılmaktadır.

S11, yapının kullanıcılara özel ve seçilmiş olma algısını ne kadar hissettirip hissettirmediği üzerine kurgulanmıştır. Katılımcıların yanıtları; %7 (15 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %15,5 (33 kişi) oranında katılmıyorum, %16,4 (35 kişi) oranında kararsızım, %40,4 (86 kişi) oranında katılıyorum, %20,7 (44 kişi) oranında kesinlikle

katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 24). Olumlu yanıt oranının (%61,1) olumsuz yanıt oranına (22,5) göre oldukça yüksek olması, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nı tüm kullanıcılar için erişime açık sıradan bir yapı olarak değerlendirmediklerini göstermektedir. Yapıya erişimin fiziksel olmasının dışında, deneyimsel bağ ile anlam kazandığı ortaya çıkmıştır. Bu durum, katılımcıların kendilerini yapıya daha “dahil” ve “ayrıcalıklı” bir konumda hissettiklerini göstermektedir. Bu bağlamda yapı, heterotopyaların erişimi belirli kuralla ve seçiciliğe bağlayan heterotopyaların 5. İlkesi ile ilişkilidir. Ancak erişimin tamamen kısıtlandırılmış olmaması, seçicilik algısının kesin bir ayrıcalığa dayanmadığını; daha çok bireysel mekânsal deneyimin yoğunluğuna bağlı olarak göreceli biçimde oluştuğunu göstermektedir.

Şekil 24. Katılımcıların erişilebilirlik bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı

Erişilebilirlik kapsamındaki anket yanıtları, yapıya yönelik heterotopik seçicilik algısının kısmen var olduğunu göstermektedir (Tablo 9). Bu algı, katılımcı yanıtlarında güçlü bir etki taşımamaktadır. Bulgular doğrultusunda yapı, tamamen açık ve sıradan

görünen bir yer gibi algılanmamıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu için Büyük Ambar Binası özel ve seçici hissettiren bir yapıdır. Bu durum yapının belirli bir grup dışında yüksek düzeyde kapalı ya da kurallı bir yer olmasından değil, katılımcıların yapıyı deneyimleme yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yapı, erişimin belirli eşiklere göre tanımlayan heterotopyaların 5. İlkesi ile ilişkilendirmiştir. Bu ilkenin temsili güçlü olmamakla birlikte, kullanıcı deneyimleri doğrultusunda sınırlı ölçüde seçicilik taşıyan bir mekânsal algı yaratmaktadır.

Tablo 9. Erişilebilirlik bağlamı kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi

Soru	Yanıtların Dağılımı	Heterotopya İlkesi	Açıklama
S10	Olumlu: %39,7	5. ilke	Yapıya olan erişim sınırlılıkları, kullanıcı deneyimi bakımından güçlü bulunmamıştır.
	Kararsız: %23,8		
	Olumsuz: %36,5		
S11	Olumlu: %61,1	5. ilke	Yapının seçici ve özel hissettiren mekân algısı, heterotopyaların “seçilmişlik” işlevini destekler.
	Kararsız: %16,4		
	Olumsuz: %22,5		

Atmosfer ve duyu bağlamına ilişkin veriler, Büyük Ambar Binası'nın katılımcılar üzerindeki duyu etkilerini ve mekânın atmosferinin kullanıcılarda bıraktığı izlenime dair çıktılar sunmaktadır. Soru 3, mekânın estetik unsurlarının kullanıcı deneyiminde ne kadar gözlemlendiğini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Katılımcıların verdiği yanıtlar; %3,8 oranda 8 kişi ile kesinlikle katılmıyorum, %8 (17 kişi) oranında katılmıyorum, %11, 3(24 kişi) oranında kararsızım, %48,4 (103 kişi) oranında katılıyorum, %28,6 (61 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 25). İfadeye katılan kişilerin çoğunlukta olması; yapıya ait estetik unsurların kullanıcı deneyiminde etkili olduğu yönündedir. Büyük Ambar Yapı'sının geçmiş dönemine ve güncel haline ait unsurların bir aradalığı; kullanıcının mekânsal algısının oluşmasında ve kullanıcının yapı ile aralarındaki bağın oluşmasında etkilidir. Olumlu yanıt oranını (%77) diğer yanıtlar göre oldukça yüksek olması, katılımcıların mekânın duyu atmosferini oluşturan mimari detaylar üzerinden duyu bir etkileşim yaşadıklarını ve Büyük Ambar Binası, hem eski işlevini hem de güncel işlevini yansıtan unsurlara sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, mekânı sıradanlıktan uzaklaştırarak kullanıcılarda farklı bir mekânsal boyutta bulunma hissi yaşatan bir deneyim sunmaktadır. Büyük Ambar Binası, dönüştürülmüş bir yapı olsa da tarihi niteliğini taşıyan bazı detayları hala bünyesinde barındırmaktadır. Katılımcıların farklı dönemlere ait estetik

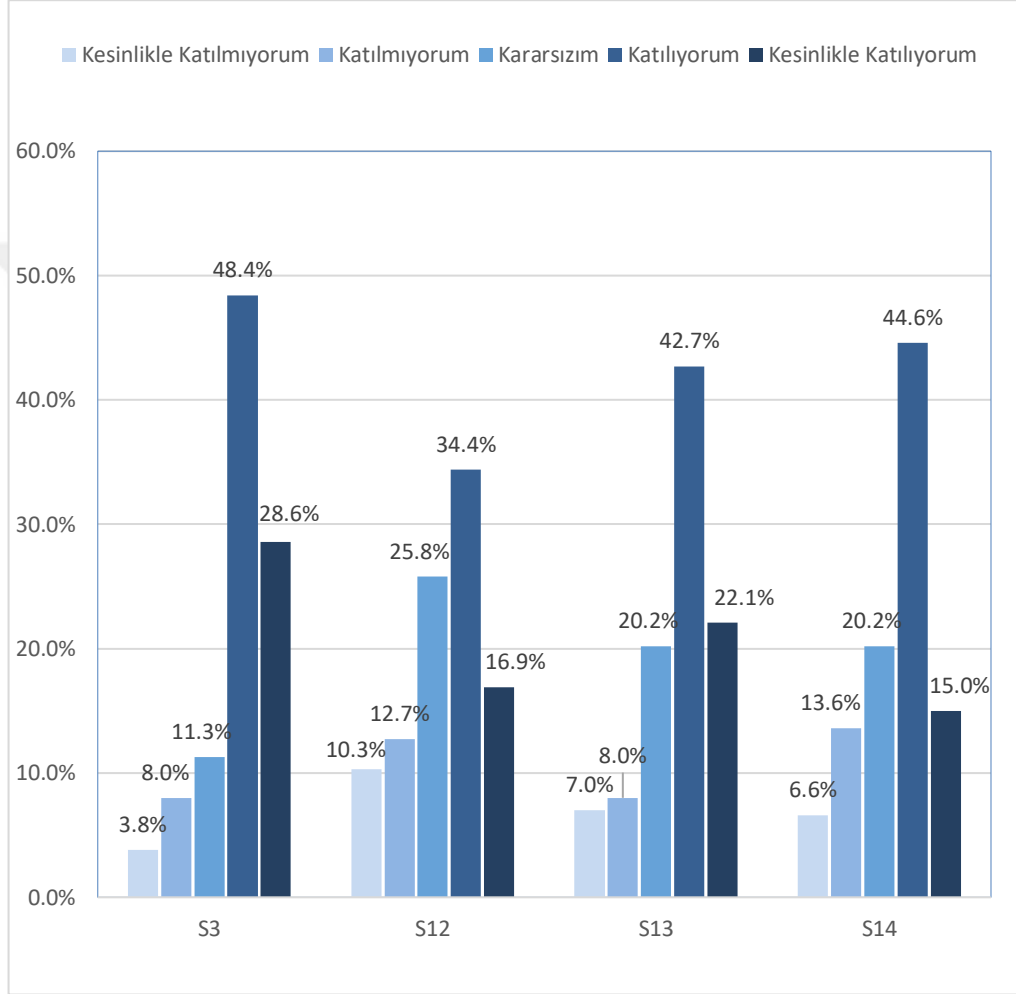
unsurları farklı mekânlarda deneyimlemesi; heterotopyaların 3. İlkesi olan farklı anlamların bir arada bulunmasıyla ilişkilidir.

S12, yapının atmosferinin kullanıcıda oluşturduğu huzur verici hissi ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Katılımcıların yanıtları; %10,3 (22 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %12,7 (27 kişi) oranında katılmıyorum, %25,8 (55 kişi) oranında kararsızım, %34,4 (73 kişi) oranında katılıyorum, %16,9 (36 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 25). Olumlu yanıt oranının (%51,3), olumsuz yanıt oranına (%23) göre daha fazla olması, katılımcıların yapıyı huzur verici bir atmosfere sahip olarak nitelendirmektedir. Katılımcılarda oluşan huzur duygusu büyük ölçüde yapının geçmiş dönem kimliğinin dönüştürülerek bugün bir eğitim merkezi olmasından kaynaklanmaktadır. Geçmiş dönem izleriyle bugünün işlevinin bir aradalığı, yapının atmosferine yansımıştır. Bu etki katılımcılarda huzur verici bir mekân deneyimi olarak tanımlanmıştır. Heterotopyaların 4. İlkesi doğrultusunda bu etki, farklı zaman katmanlarının aynı mekânda üst üste binerek heterokronik bir deneyim sunmuştur. Böylece yapı, kullanıcılar için geçmiş ve şimdinin dengeli birlikteliğinden doğan sakin ve güvenli bir heterotopik alan olarak algılanmıştır.

S13, yapının mekânsal, işlevsel ve tasarımsal olarak kullanıcıda oluşturduğu enerji akışını ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Katılımcıların yanıtları; %7 (15 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %8 (17 kişi) oranında katılmıyorum, %20,2 (43 kişi) oranında kararsızım, %42,7 (91 kişi) oranında katılıyorum, %22,1 (47 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklindedir (Şekil 25). Kullanıcıların çoğunluğu, yapının canlı ve dinamik bir atmosfere sahip olduğu düşüncesindedir. Yapının mekânsal ve işlevsel (derslik, etkinlik, yemekhane vb.) olarak birçok alanı bünyesinde barındırıyor olması kullanıcıda dinamik bir etki yaratmaktadır. Büyük Ambar Binası'nın çok işlevli ve farklı dinamikleri bir arada bulunduran yapısı; 3. İlke kapsamında heterotopyaların farklı işlevleri bir arada bulunduran yapısı ile örtüşmektedir. Bu durum kullanıcıda hareketli ve dinamik bir mekân algısı yaratmaktadır.

S14, yapının kullanıcı da tarihsel bir kimlik taşıyor olma algısı yaratıp yaratmadığını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Katılımcıların yanıtları; %6,6 (14 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %13,6 (29 kişi) oranında katılmıyorum, %20,2 (43 kişi) oranında kararsızım, %44,6 (95 kişi) oranında katılıyorum, %15 (32 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde dağılım olmuştur (Şekil 25). Olumlu yanıt oranının (%59,6), olumsuz yanıt oranına (%20,2) göre daha yüksek olması, yapının tarihi kimliğinin katılımcılar tarafından algılandığını göstermektedir. Yapının geçmişten getirdiği tarihi dokusu katılımcılar tarafından

günümüzde de hissedilmektedir. Bu durum heterotopyaların 4. İlkesi olan heterokroni ile ilişkilidir. Çünkü yapı, geçmişe ait zamansal katmanları günümüze taşıyarak, kullanıcıya geçmiş ve şimdi dinamiğini deneyimleme imkânı sunmaktadır. Böylece, yapının atmosferi sıradan bir eğitim mekânından öte, tarihsel belleği canlı tutan bir heterotopik alan hâline getirmektedir.

Şekil 25. Katılımcıların atmosfer ve duyu bağlamında likert ölçeği yanıt dağılımı

Atmosfer ve duyu kapsamındaki yanıtlar, katılımcıların yapının atmosferi hakkındaki soruları genel olarak olumlu bir biçimde değerlendirdiklerini göstermektedir (Tablo 10). Katılımcılar, mekânı hem huzur verici hem de canlı bir çevre olarak tanımlamış; bu da yapının kullanıcı üzerinde duysal ve estetik bir etki yarattığını ortaya koymuştur. Ayrıca yapının tarihsel dokusunun günümüzde de hissedilmesi, atmosferin sadece estetik bir görünüş olarak değil, aynı zamanda tarihi belleği yansıtan bir boyut taşıdığını

göstermektedir. Bu durum, yapının geçmişin izlerini güncel kullanım biçimleriyle birleştirerek hem zamansal derinlik hem de anlam yoğunluğu barındıran bir mekânsal deneyim sunduğunu ortaya çıkarmıştır.

Tablo10. Atmosfer-Duyu kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi

Soru	Yanıtların Dağılımı	Heterotopya İlkesi	Açıklama
S3	Olumlu: %77	3. İlke	Büyük Ambar Yapı'sının geçmiş dönemine ve güncel haline ait unsurların bir aradılığı; kullanıcının mekânsal algısının oluşmasında ve kullanıcının yapı ile aralarındaki bağın oluşmasında etkilidir.
	Kararsız: %11,3		
	Olumsuz: %11,8		
S12	Olumlu: %51,3	4. İlke	Huzur verici atmosfer, geçmiş ve şimdiyi bir arada taşımasıyla ilişkilidir.
	Kararsız: %25,8		
	Olumsuz: %23		
S13	Olumlu: %64,8	3. İlke	Yapıda birden fazla farklı kullanım alanının olması, yapıya dinamik olma özelliğini katmıştır.
	Kararsız: %20,2		
	Olumsuz: %15		
S14	Olumlu: %59,6	4. İlke	Yapının endüstriyel miras olma kimliği algılanmış, bu etki güncel kullanımında da hissedilmektedir. Tarihi atmosferin yarattığı zaman katmanlarının üst üste binmesi heterotopik etkiyi yansıtmıştır.
	Kararsız: %20,2		
	Olumsuz: %20,2		

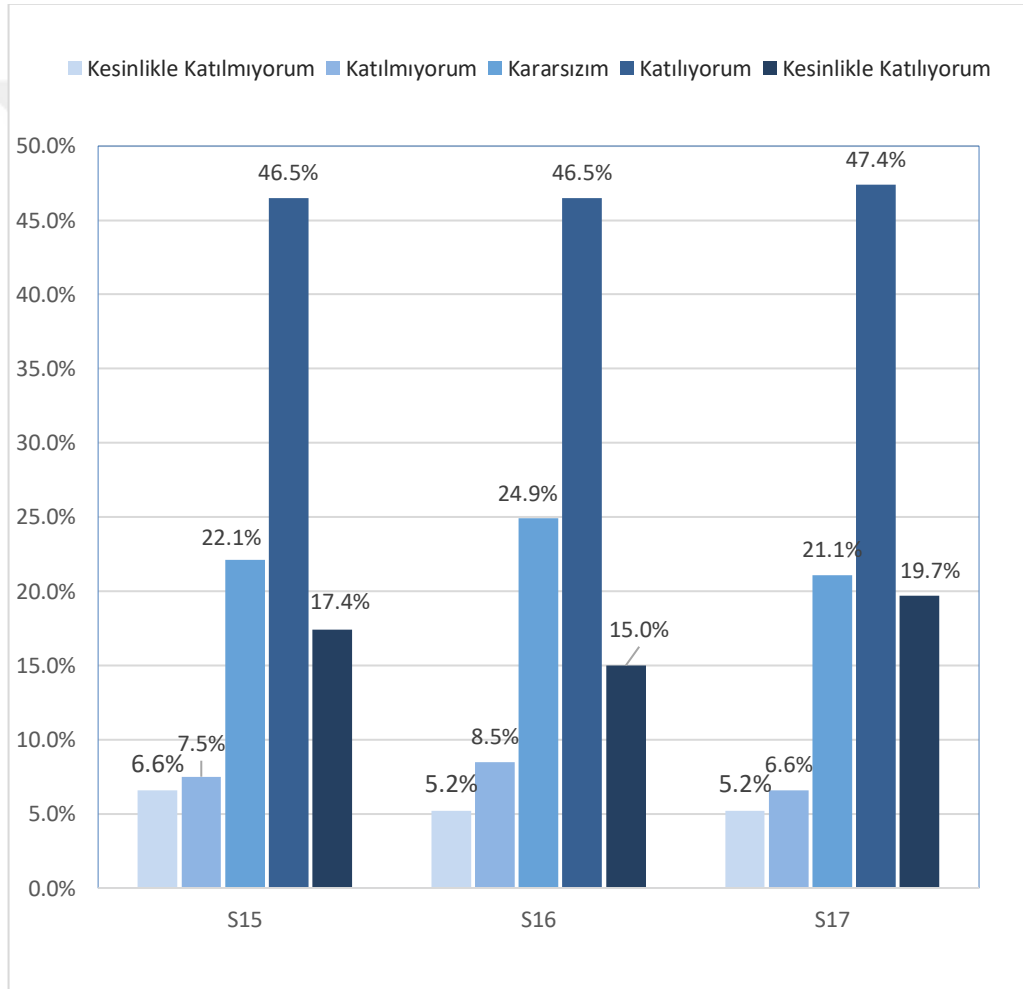
Toplumsallık bağlamına ilişkin veriler, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nı toplumsal, sosyal ve kültürel bellek açısından nasıl değerlendirdiklerine dair çıktılar sunmaktadır. S15, kullanıcıların yerleşkeyi, toplumsal ve kültürel kimlik bağlamında ne şekilde değerlendirdiklerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Katılımcıların yanıtları; %6,6 (14 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %7,5 (16 kişi) oranında katılmıyorum, %22,1 (47 kişi) oranında kararsızım, %46,5 (99 kişi) oranında katılıyorum, %17,4 (37 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde dağılım olmuştur (Şekil 26). Olumlu yanıtların oranının (%63,9) olumsuz yanıt oranına (%14,1) göre oldukça yüksek olması; yapının katılımcılar için toplumsal ve kültürel öneme sahip olduğunu göstermektedir. Yapı, bireysel kullanımın ötesine geçerek geçmişten bugüne taşınan bir kolektif hafıza mekânı olarak algılanmaktadır. Büyük Ambar Binası, Erken Cumhuriyet'in bir ürünü olarak inşa edilip, dönüşüm süreciyle yine ülkesine hizmet eden bir eğitim yapısı olarak devam etmektedir. Bu durum, Foucault'un birinci ilkesi olan; heterotopyalar her kültürde ve toplumda ortaya çıkabilir düşüncesini desteklemektedir. Foucault'un 2. İlkesi doğrultusunda, heterotopyalar içerisinde bulundukları toplumun yapısına göre yeniden şekillenebilmektedir. Büyük Ambar Binası'nda bu ilke doğrultusunda endüstriyel geçmişin izlerini kültürel bir değer olarak

günümüze taşımaktadır. Böylece toplumsal bir simge haline gelerek kent belleğini canlı tutan bir heterotopya haline gelmiştir.

S16, yerleşkenin kentsel bağlamda uyumluluğunu anlamaya yönelik kurgulanmıştır. S2: Katılımcıların yanıtları; %5,2 (11 kişi) oranında kesinlikle katılmıyorum, %8,5 (18 kişi) oranında katılmıyorum, %24,9 (53 kişi) oranında kararsızım, %46,5 (99 kişi) oranında katılıyorum, %15 (32 kişi) oranında kesinlikle katılıyorum şeklinde dağılım olmuştur (Şekil 26). Olumlu yanıt oranının (%61,5) olumsuz yanıt oranına (%13,7) göre daha yüksek olması, katılımcıların Büyük Ambar Binası'nın kent dokusu ile uyumlu bulduklarını göstermektedir. Büyük Ambar Binası ve bulunduğu kampüs, inşa edildiği dönemde Kayseri kenti ve Türkiye için modernleşme sürecinin somut bir temsilidir. Yapı, yalnızca endüstriyel üretim işleviyle değil, aynı zamanda çevresindeki bölgenin kentleşmesine öncülük etmesiyle de kentsel gelişim üzerinde etkili olmuştur. Yeniden işlevlendirilmesiyle birlikte çevresinde yeni konut ve ticaret alanları oluşmuş; bu dönüşüm, yapı ile çevresindeki kentsel doku arasında dinamik bir etkileşim yaratmıştır. Katılımcıların yüksek oranda olumlu görüş bildirmesi, bu uyumun kullanıcılar tarafından da algılandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Foucault'nun heterotopyalara ilişkin ikinci ilkesi doğrultusunda değerlendirilebilir. Toplumsal değişimle birlikte yapının işlevinin dönüşmesi, çevresindeki kentsel doku ile uyumlu bir birliktelik oluşturmuştur. Böylece, Büyük Ambar Binası hem tarihsel bağlamını koruyarak yeni bir kentsel kimliğe uyum sağlamış, hem de toplumsal dönüşümün mekânsal karşılığını görünür kılan heterotopik bir yapı niteliği kazanmıştır.

Soru 17, Büyük Ambar Binası'nın çevresindeki toplumsal ve kültürel yaşamla kurduğu ilişkinin kullanıcı algısındaki yansımalarını değerlendirmeye yöneliktir. Katılımcıların %5,2'si "kesinlikle katılmıyorum", %6,6'sı "katılmıyorum", %21,1'i "kararsızım", %47,4'ü "katılıyorum" ve %19,7'si "kesinlikle katılıyorum" yanıtını vermiştir (Şekil 26). Buna göre olumlu yanıt oranı (%67,1), olumsuz yanıtlara (%11,8) göre oldukça yüksektir. Bu bulgu, katılımcıların yapıyı toplumsal etkileşimi ve sosyal paylaşımı destekleyen bir mekân olarak algıladıklarını göstermektedir. Yapı, dönüşümüyle birlikte kazandığı yeni işlevler sayesinde, dönemin gereksinimleri doğrultusunda eğitim, araştırma ve sosyalleşme imkânlarını bir arada barındıran çok işlevli bir yapıya dönüşmüştür. Bu durum, Foucault'nun heterotopyalara ilişkin ikinci ilkesi doğrultusunda, mekânın içinde bulunduğu toplumun dönüşümünden etkilenerek yeniden anlam kazanmasıyla ilişkilidir. AGÜ Sümer Kampüsü, günümüzde yalnızca bir eğitim alanı değil; kentliler için ders çalışma, araştırma yapma ve sosyalleşme gibi faaliyetlerin sürdürülebildiği bir kamusal

etkileşim alanıdır. Sümerbank Bez Fabrikası olarak işlev gördüğü dönemde de yerleşke, üretim işlevinin ötesinde sosyal ve kültürel etkinliklerin gerçekleştiği bir merkez niteliği taşımıştır. Günümüzde ise bu tarihsel sosyal rol, eğitim yapısı kimliğiyle yeniden yorumlanmış; kütüphane, çalışma alanları ve kafeler aracılığıyla geçmişteki toplumsal etkileşim biçimlerini günümüz koşullarında sürdürmüştür. Böylece yapı, geçmişin sosyal belleğini koruyarak bugünün araştırma ve paylaşım odaklı yaşam kültürüyle süreklilik kurmakta; toplumsal dönüşümün mekânsal karşılığını görünür kılan bir heterotopik alan olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 26. Katılımcıların toplumsal bağlamda likert ölçeği yanıt dağılımı

Elde edilen bulgular, katılımcıların Büyük Ambar Binasını toplumsal ve kültürel belleği temsil eden, geçmiş ve bugünü bir araya getirmiş olan bir yapı olarak değerlendirdikleri göstermektedir (Tablo 11). Yapı, endüstriyel miras kimliğini koruyarak

güncel işleviyle toplumsal sürekliliği sağlamaktadır. Ayrıca çevresiyle kurduğu etkileşim sayesinde kent ve kentli için bir odak noktası haline gelmiştir. Bu durum, heterotopyaların yeniden üretme ve dönüştürme yönünü yansıtmakta ve toplumsal anlamda hem geçmişin tanığı hem de güncel yaşamın üreticisi olarak algılandığını göstermektedir.

Tablo 11. Toplumsal bağlam kapsamındaki anket yanıtların heterotopya ilkeleriyle ilişkisi

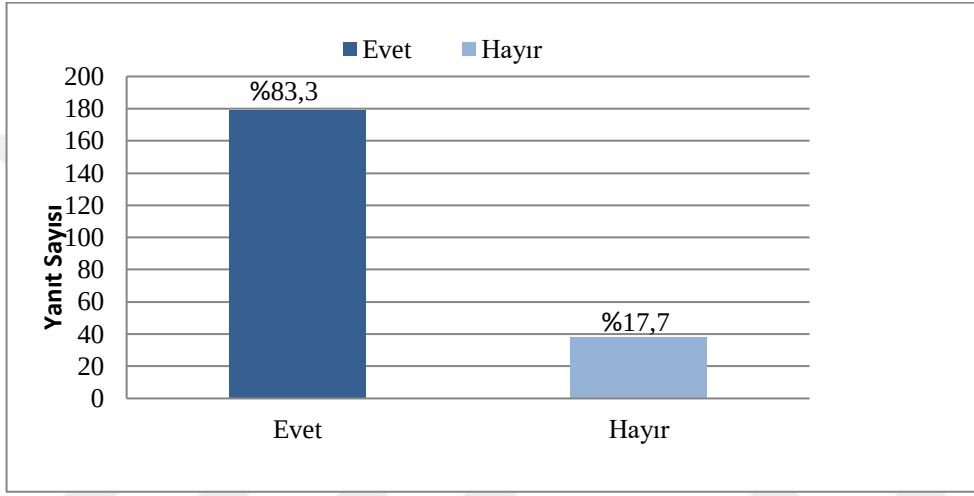
Soru	Yanıtların Dağılımı	Heterotopya İlkesi	Açıklama
S15	Olumlu: %63,9	2. İlke	Kültürel hafıza ve zaman katmanlarıyla heterotopya özellikleri taşır.
	Kararsız: %22,1		
	Olumsuz: %14,1		
S16	Olumlu: %61,5	2. İlke	Yapının Endüstri mirası olma kimliği ve çağdaş olma kimliği heterotopya niteliği kazandırır.
	Kararsız: %24,9		
	Olumsuz: %13,7		
S17	Olumlu: %67,1	2. İlke	Güncel işlevinin içerisinde bulunduğu topluma göre yeniden şekillenmesi ve içerisinde bulunduğu bölgenin kentleşmesine yön vermesi heterotopya özelliğini gösterir.
	Kararsız: %21,1		
	Olumsuz: %11,8		

3.1.3. Açık Uçlu Soruların Bulguları ve Tartışması

Anket formunda iki adet açık uçlu soru yer almaktadır. Açık uçlu sorular, nicel bulguları desteklemek ve katılımcıların mekâna dair algı ve deneyimlerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar, Foucault'un heterotopyaların altı ilkesi ve çalışmanın kavramsal çerçevesinde belirlenen beş ana tema; mekânsallık, zamansallık, erişim, atmosfer/algı ve toplumsallık kapsamında analiz edilmiştir.

Yanıtların kodlama sürecinde öncelikle her bir katılımcının açık uçlu soruya verdiği yanıtlar okunarak benzer anlam taşıyan ifadeler gruplandırılmıştır. Tekrar eden ifadelerden kodlar oluşturulmuştur. Örneğin 'taş duvar', 'duvar yapısı', 'eski taş duvarlar' gibi benzer ifadelerden "duvar" kodu olarak belirlenmiştir. Yapıya dair benzer niteliklere vurgu yapan kodlar gruplandırılarak alt temalar oluşturulmuştur. Örneğin; pencere, duvar, kolon gibi yapısal elemanlar "mimari öğeler" alt temasını oluşturulmuş ve ilgili ana tema ile eşleştirilmiştir. Kodlama işlemi, anket yanıtlarının aktarıldığı Excel ortamında yürütülmüştür. Belirlenen kodların tekrar sayıları frekans analizi ile hesaplanmıştır. Kodlama ve alt temalara ayırma işlemi de Pivot Table aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Ankette, açık uçlu sorulardan önce katılımcılara yapı hakkında sahip oldukları bilgi durumu ve farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla Evet/Hayır olarak yanıtlayabilecekleri kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Katılımcılardan bu soruya ‘Evet’ yanıtı vermeleri halinde açık uçlu soruya geçmeleri beklenmiştir. İlk açık uçlu sorudan önce sorulan soru; “İçerisinde bulunduğunuz yapının tarihi bir yapı olduğunu biliyor musunuz?” şeklinde olmuştur. Soru, 215 katılımcı tarafından yanıtlamıştır. Yanıt dağılımı, %83,3 oranında 179 kişi ile ‘Evet’, %17,7 oranında 38 kişi ile ‘Hayır’ şeklindedir (Şekil 27).

Şekil 27. Katılımcıların yapının tarihsel kimliğine yönelik farkındalık durumları

Evet yanıtı veren katılımcılara yöneltilen “Yapını hangi özellikleri tarihi olduğunu hissettiriyor?” sorusu, kullanıcıların hangi mekân unsurlarıyla yapıyı tarihi olarak nitelendirdiklerini tespit etmek için sorulmuştur. Yanıtlar doğrultusunda yapılan içerik analizinde benzer ifadeler gruplandırılarak kodlara ulaşılmıştır.

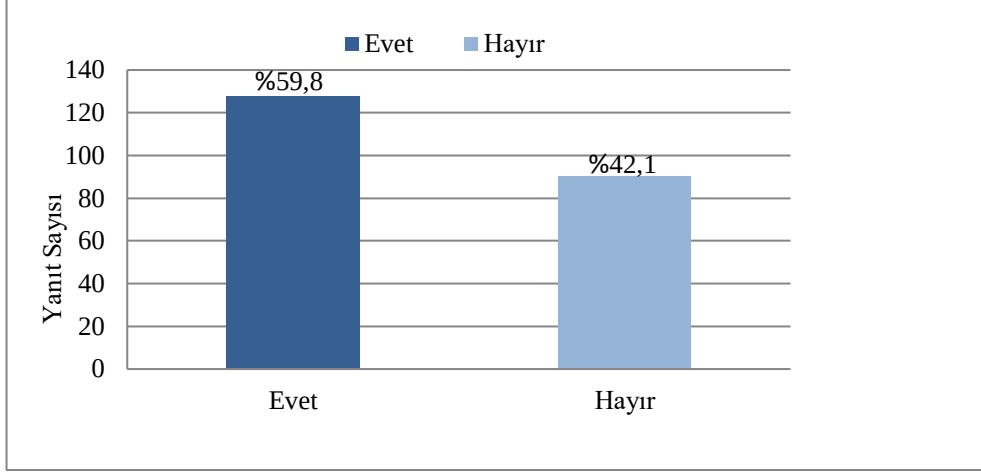
Analiz sonucunda en sık tekrar edilen kelimeler; duvar, taş, cephe, yemekhane, işçi yemekhanesi, tabela, eski pencereler, doku, makine, demir kapılar olmuştur (Tablo 12).

Tablo 12. Katılımcı yanıtlarından çıkan anahtar kodlar (Açık uçlu soru1)

Kodlar	Örnek İfadeler	İfade Sıklığı
Duvar/Taş	Taş dokuya dokunulmamış olması iç mekânlarda var olan kolonların korunmuş yapı olması sebebiyle bazı mekânların ortasında kalması	42
Cephe/Dış görünüş	Binanın dış cephesinde kullanılan yapı malzemeleri, tavan yüksekliği, büyüklüğü dekorasyonu	9
Yemekhane/İşçi Yemekhanesi	Dış görünüşünün ve eski işçi yemekhanesi yazısının değiştirilmemesi	12
Tavan	Her tavana baktığımda kendimi o atmosferde hissediyorum	13
Pencere/Kapı	Taş duvarları demir kapıları pencereleri iç mekândaki eski ambiyansı tavandaki borular	8
Boru, Makine, Fabrika	Geniş borular eski havasını korumasına yardımcı oluyor.	23
Doku/Atmosfer	Dokunulmamış dokular	4

Kodlar, ankete katılan öğrencilerin yapıyı hangi mekânsal unsurlarla tarihsel olarak algıladıklarını göstermektedir. En sık tekrar edilen kelimeler; 23 tekrarla taş, 19 tekrarla duvar olmuştur. Bu iki kelime gelen yanıtların %24'ünü oluşturmaktadır. Taş ve duvar kelimelerinin anket yanıtlarında en fazla çıkması, yapının fiziksel ve malzeme özelliklerinin kullanıcıda baskın olarak algılandığını göstermektedir. ‘İşçi yemekhanesi tabelası’ ifadesi ise; geçmiş işlevine ait sembolik bir unsurun günümüzde hala yapıda yer alıyor olması geçmiş işlevin ve tarihi belleğin kullanıcıda etki yarattığını göstermektedir. Aynı zamanda “tavanda yer alan borular” ve “korunan makineler” ifadeleri ise yapının eski işlevinden kalan unsurların kullanıcıda tarihi izler olarak algılandığını ifade etmektedir. Bu kalıntılar, yapının tarihsel kimliğini güçlendiren ve kullanıcının mekân deneyimini zenginleştiren unsurlardır. “Doku” ve ‘atmosfer’ ifadeleri daha düşük oranda çıkmış olsa da yapının tarihi etkisinin yalnızca fiziksel unsurlarla somut olarak değil; duyuşsal algı yoluyla soyut olarak da ifade edildiğini göstermektedir.

Ankette yer alan ikinci açık uçlu sorundan önce Evet/Hayır olarak yanıtlamaları gereken kapalı uçlu soru yer almaktadır. Bu soru, katılımcıların yapının tarihsel işlevine yönelik farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. “Yapının geçmiş dönemdeki işlevini biliyor musunuz?” olarak yöneltilen soruya gelen yanıtlar, %,59,8 (128 kişi) oranında “Evet”, %,42,1 (90 kişi) oranında “Hayır” şeklindedir (Şekil 28).

Şekil 28. Katılımcıların yapının tarihsel işlevine yönelik farkındalık durumları

Evet yanıtı veren katılımcılara yöneltilen “Biliyor iseniz size geçmiş dönemdeki işlevini çağrıştıran unsurlar nelerdir?” sorusu, geçmiş dönem izlerini taşıyan mekân unsurlarını tespit etmeye yönelik hazırlanmıştır. Yanıtlar doğrultusunda yapılan içerik analizinde benzer ifadeler gruplandırılarak kodlara ulaşılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar, yapının tarihsel işlevine dair farkındalık düzeylerini ve mekânsal öğelere yönelik algılarını ortaya koymaktadır. Katılımcı ifadeleri belirli yapısal, işlevsel ve duysal unsurlar etrafında kümelenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Katılımcı yanıtlarından çıkan anahtar kodlar (Açık uçlu soru2)

Kodlar	Örnek İfadeler	İfade Sıklığı
Duvar/Taş	Taştan yapılmış gibi görünmesi olabilir	4
Tavan/Borular	Yapının tavan kısmında ki boru ve demirler	17
Yemekhane/İşçi Yemekhanesi	Yemekhane kısmı zaten eskiden de yemekhaneydi tabelası hala duruyor.	24
Fabrika/Üretim	Fabrika için depolama alanı, geniş ve uzun bir bina olması, depo işlevi görebilir durumda	11
Pencere/Kapı	Kapıları ve yüksekteki eski pencereleri	10
Yazı/Levha	İşçi yemekhanesi yazısı	6
Doku/Atmosfer	Mimari doku ve atmosferi	4
Yüksek/Geniş	Fabrika için depolama alanı, geniş ve uzun bir bina olması, depo işlevi görebilir durumda	8

En sık vurgulanan kodlar arasında “Yemekhane/İşçi Yemekhanesi” ve “Tavan/Borular” yer almaktadır. Bu iki kod, kullanıcıların yapının geçmişteki endüstriyel işlevini doğrudan tanımlayan unsurlar üzerinden bir farkındalık geliştirdiklerini

göstermektedir. Katılımcılar, özellikle tavandaki borular, demir strüktürler ve yüksek hacimli mekânlar gibi endüstriyel öğeleri geçmiş üretim faaliyetleriyle ilişkilendirmiştir. “Fabrika/Üretim” ve “Kapı/Pencere” kodları, yapının strüktürel karakteriyle geçmiş işlev arasında kurulan algısal ilişkiyi desteklemektedir. Katılımcılar, büyük pencereler, demir kapılar ve taş malzeme kullanımı gibi unsurları yapının tarihsel dönemine ait ipuçları olarak değerlendirmiştir. Bu durum, kullanıcıların tarihsel belleği malzeme ve form üzerinden okuduklarını göstermektedir. Buna karşılık, “Yazı/Levha” kodu, geçmiş döneme ait yazılı veya simgesel göstergelerin kullanıcı farkındalığı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Özellikle “İşçi Yemekhanesi” yazısı ve tabelalar, yapının işlevsel geçmişini çağrıştıran sembolik unsurlar olarak öne çıkmıştır. “Doku/Atmosfer” ve “Yüksek/Geniş” kodları ise yapının duysal ve mekânsal etkilerine işaret etmektedir. Katılımcılar, mekânın yüksek hacmi, genişliği, sessiz atmosferi ve mimari dokusunu geçmişle bağlantı kurmalarına yardımcı olan unsurlar olarak değerlendirmiştir. Son olarak, “Duvar/Taş” kodu, yapının malzeme sürekliliği ve korunmuş strüktürel unsurlarının kullanıcı farkındalığında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu öğeler, yapının tarihsel kimliğini destekleyen fiziksel göstergeler olarak algılanmıştır.

Her iki açık uçlu sorudan elde edilen kodlar birlikte ele alındığında, oluşturulan kodlar tarihsel algının hangi anlam temalarında kümелendiğini göstermektedir. Kodların anlam ve bağlam bakımından yakın olması ve kullanım yoğunlukları alt temaların oluşmasını sağlamıştır. Katılımcılardan gelen yanıtlara göre ‘tarihi yapı’ algısı çoğunlukla yapının malzemesi ve fiziksel dokusu üzerinden tanımlanmıştır. Yanıtlarda; “taş”, “duvar” ve “malzeme” kelimelerinin geçtiği cevaplar, yapının özgün malzeme dokusuna işaret etmektedir. Bu sebeple, kelime grubunun geçtiği alt tema “Yapısal ve Malzeme Özellikleri” olarak belirlenmiştir (Şekil 29).

Şekil 29. Yapısal malzeme özellikleri alt temasına ilişkin görseller (İnci, 2025)

Katılımcıların yanıtları doğrultusunda; pencere, cephe, dış görünüş, açıklık gibi anahtar kelimeleri birlikte gruplandırılmıştır. Katılımcı yanıtlarında bu anahtar kelimeler, tarihi etkinin yapının biçimsel özellikleri ve dış cephesi üzerinden algılandığını göstermektedir. Örnek katılımcı ifadeleri şu şekildedir; “Özellikle dış cephesindeki taş detaylar...”, “Dış görünüşünün ve eski işçi yemekhanesi yazısının değiştirilmemesi”. Yanıtlarda yer alan ‘cephe’ ve ‘dış görüntüsü’ ifadeleri çoğunlukla yapının genel mimari görüntüsünü ve eski dönemde tarzını vurgulamak için kullanılmıştır. Yanıtlarda, “pencere” kodu çoğunlukla; “yatay pencereler” ve “yüksekte yer alan pencereler” gibi ifadelerle biçimsel özelliği ve yapıdaki konumuyla birlikte kullanılmıştır. Kullanılan kodlar yapının görsel biçimiyle ilişkisi sebebiyle alt tema “Biçimsel Özellikler” olarak belirlenmiştir (Şekil 30).

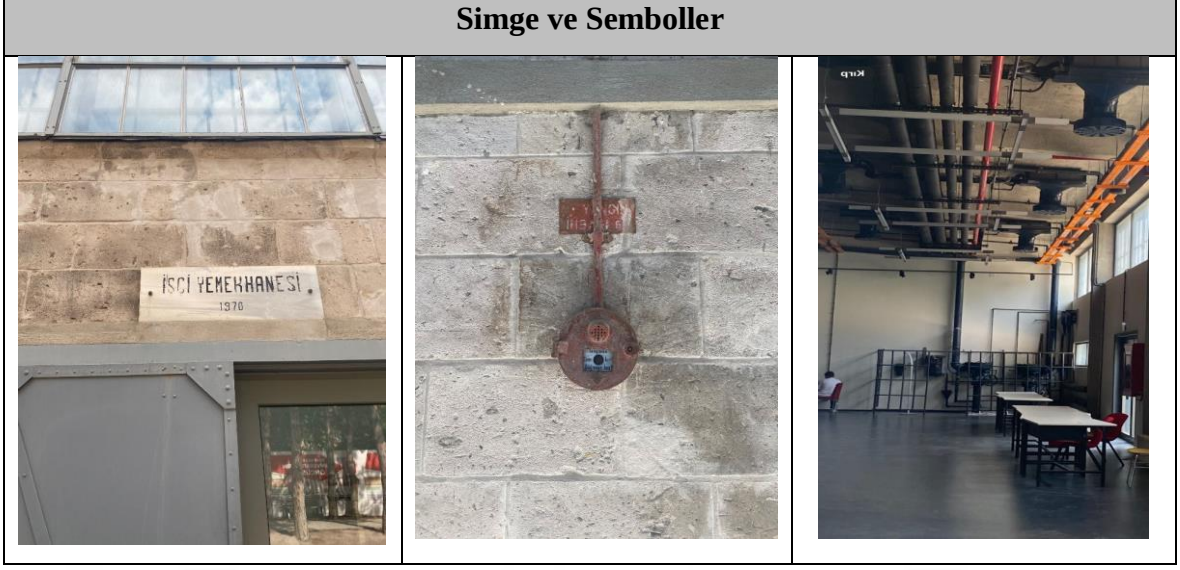
Şekil 30. Biçimsel özellikler alt temasına ilişkin görseller (İnci, 2025)

Katılımcıların yanıtları doğrultusunda; yapının tarihi niteliği eski dönem işlevini yansıtan endüstriyel unsurlarla da ifade edilmiştir. Yanıtlarda; “borular”, “makineler”, “fabrika” gibi anahtar kelimeler bu ifadeler içerisinde yer almaktadır. Bu ifadeler günümüz algısında, yapının ilk dönemlerinde üretim tesisinin bir parçası olduğunun hissedildiğini göstermektedir. Kullanıcı yanıtlarında; “tavandaki borular”, “havalandırma boruları”, “vanalar” gibi ifadeler sıkça geçmektedir. Bununla birlikte ‘eski makineler’ ve ‘fabrika dönemi’ ifadeleri yer almaktadır. Katılımcı ifadeleri; “Fabrika döneminden kalma bir bina olduğunu biliyorum. Ayrıca binayı oluşturan taş yapı ve içeride bulunan havalandırma boruları ve eski görünümü de tarihi izlenimini veriyor.”, “Ayrıca kullanılmayan ve duvar kenarında bulunan paslı vanalar da tarihi izlenimi yaratıyor” şeklinde olup vurgu yapının endüstriyel miras kimliğini yansıtan unsurlara yapılmıştır. Kodlar doğrultusunda alt tema “Endüstriyel İzler” olarak belirlenmiştir (Şekil 31).

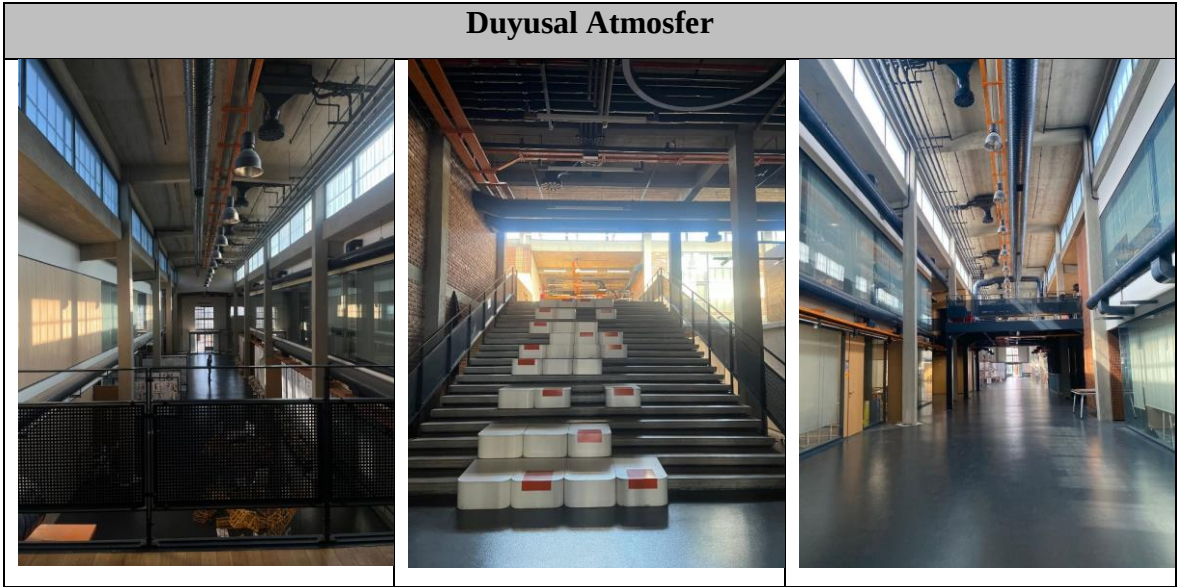
Şekil 31. Endüstriyel izler alt temasına ilişkin görseller (İnci, 2025)

Katılımcıların yanıtlarında, yapının geçmiş işlevine ait simge ve sembollere yer verilmiştir. Yer verilen ifadelerde; “işçi yemekhanesi”, “yemekhane”, “Rusça yazılar”, “tabela” gibi kodlar öne çıkmaktadır. Örneğin; “Rusça yazılı yerler”, “Yemekhane girişi üzerindeki “işçi yemekhanesi” tabelası” gibi ifadeler, yapının tarihi belleğini ortaya çıkan unsurlardandır. Kodlar, yapının eski dönem sosyal alanlarına ve dönemi yansıtan sembolik unsurlara gönderme yaptığı için alt tema “Simge ve Semboller” olarak belirlenmiştir (Şekil 32).

Şekil 32. Simge ve semboller alt temasına ilişkin görseller (İnci, 2025)

Katılımcı yanıtları doğrultusunda, yapının tarihsel niteliği yalnız fiziksel unsurlar üzerinde değil duyuşsal deneyim üzerinden de tanımlanmıştır. Kullanıcı ifadelerinden yola çıkarak; ‘tarihi doku’, ‘atmosfer’ gibi kodlar tanımlanmıştır. Kullanıcı ifadelerinde anahtar kelimeler; “Her tavana baktığımda kendimi o atmosferde hissediyorum.”, Binanın eski ambar dokusunu” şeklinde geçmektedir. Duyuşsal deneyimler üzerinden oluşturulan alt tema ise “Duyuşsal Atmosfer” teması olarak belirlenmiştir (Şekil 33).

Şekil 33. Duyuşsal atmosfer alt temasına ilişkin görseller (İnci, 2025)

Açık uçlu sorulardan elde edilen yanıtlar, katılımcıların mekânı algılama biçimlerini ve yapının tarihsel niteliğine dair farkındalık düzeylerini ortaya koymuştur. Yanıtların içerik analizi sonucunda belirlenen alt temalar, Michel Foucault'nun heterotopya kavramı çerçevesinde geliştirilen mekânsallık, zamansallık, atmosfer/duyu ve toplumsallık ana temalarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda, katılımcı ifadeleri yapının fiziksel, duyuşsal ve simgesel öğeleri üzerinden değerlendirilmiş; her alt tema, heterotopyanın ilgili ilkeleriyle uyum gösteren bir ana temada birleştirilmiştir.

Açık uçlu (1) sorusuna verilen yanıtların dağılımları ve elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan alt temalar, heterotopya kavramının özellikle mekânsallık ilkesiyle ilişkilendirilmiştir (Tablo 14). Katılımcıların çoğu, yapının geçmişine dair algılarını malzeme özellikleri, biçimsel düzen ve endüstriyel izler üzerinden tanımlamış; bu durum, heterotopyanın “farklı mekân katmanlarının bir aradalığı” ve “mekânın tarihsel sürekliliği” ilkeleriyle uyum göstermektedir. Böylece, tarihsel bilincin kullanıcılar tarafından fiziksel göstergeler aracılığıyla kurulduğu ve bu göstergelerin mekânsallık ana teması altında anlam kazandığı görülmektedir.

Tablo 14. Katılımcı yanıtlarının alt ve ana temalara göre dağılımı (Açık uçlu soru 1)

Ana Tema	Alt Tema	İfade Sıklığı	Yüzdelik Dilim	Açıklama
Mekânsallık	Yapısal Malzeme Özellikleri	92	%71,9	Katılımcıların çoğu yapının tarihsel fiziksel biçimi, malzeme yapısı ve endüstriyel geçmişe ait izler üzerinden açıklamıştır. Bu durum, tarihsel algısının mekânsal unsurlar üzerinden kurulduğunu göstermektedir.
	Biçimsel Özellikleri			
	Endüstriyel İzler			
Zamansallık	Simge ve Semboller	22	%17,2	Yemekhane, tabelalar ve yazılar gibi geçmiş işlevi çağrıştıran unsurlar, kullanıcıların belleğinde zaman katmanlarını canlandırmıştır. Bu alt tema, heterokronik (zamanların bir aradalığı) bir algıya işaret etmektedir.
Atmosfer/Duyu	Duyusal Atmosfer	8	%6,25	Katılımcıların bir kısmı tarihselliğini; dokusu ve genel atmosferi üzerinden tanımlamıştır. Bu durum, tarihsel niteliğin duyuşsal olarak da deneyimlendiğini göstermektedir.
Toplumsallık	Endüstriyel İzler	6	%4,7	Yapı, geçmişteki üretim kültürünün bugün sosyal bir buluşma mekânı olarak sürmesiyle toplumsal hafızada yer edinmiştir.
Erişilebilirlik	Erişim	-	-	-

Açık uçlu (2) soruya verilen yanıtların dağılımları ve elde edilen yanıtlar doğrultusunda belirlenen alt temalar, heterotopyanın mekânsallık ana temasıyla doğrudan ilişkilidir (Tablo 15). Katılımcılar, yapının geçmişini endüstriyel izler, simgesel unsurlar, duysal atmosfer ve toplumsal belleğe dayalı ögeler üzerinden tanımlamıştır. Bu durum, heterotopyanın “farklı zamanların bir aradalığı (heterokroni)” ve “farklı işlevlerin aynı mekânda yeniden üretimi” yönleriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla, elde edilen alt temalar hem yapının fiziksel katmanlarını hem de kullanıcıların tarihsel deneyimlerini yansıtarak mekânsallık, zamansallık, atmosfer ve toplumsallık ana temalarıyla ilişkilendirilmiştir.

Tablo 15. Katılımcı yanıtlarının alt ve ana temalara göre dağılımı (Açık uçlu soru 2)

Ana Tema	Alt Tema	İfade Sıklığı	Yüzdelik Dilim	Açıklama
Mekânsallık	Yapısal Malzeme Özellikleri	92	%60,5	Katılımcılar yapının tarihsel kimliğini ağırlıklı olarak mekânsal ve fiziksel göstergeler üzerinden tanımlamıştır. Taş duvarlar, demir borular, yüksek tavanlar ve geniş hacimler gibi yapısal ögeler, geçmiş dönemin endüstriyel karakterini çağrıştırmakta; bu durum, tarihsel belleğin mekânın biçimsel ve yapısal nitelikleri aracılığıyla sürdüğünü göstermektedir.
	Biçimsel Özellikleri			
	Endüstriyel İzler			
Zamansallık	Simge ve Semboller	21	%13,8	Yemekhane tabelası, eski yazılar ve işçi mekânına ait göstergeler, yapının geçmiş işlevinin simgesel izleri olarak tanımlanmıştır. Katılımcılar bu unsurları, heterokronik (farklı zaman katmanlarının bir aradalığı) bir algı biçimiyle ilişkilendirmiştir.
Atmosfer/Duyu	Duyusal Atmosfer	12	%7,9	Katılımcıların bir bölümü yapının tarihsel niteliğini duysal algılar üzerinden açıklamıştır. Binanın kokusu, sessizliği ve atmosferi, geçmişe ait bir mekân deneyimi olarak tanımlanmıştır. Bu durum, mekânın duygusal belleğe hitap ettiğini göstermektedir.
Toplumsallık	Endüstriyel İzler	27	%17,7	Yapının geçmişteki üretim kültürü ve sosyal işlevi (örneğin işçi yemekhanesi olması), kullanıcılar tarafından kolektif hafıza kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bulgu, yapının tarihsel kimliğinin toplumsal bağlamda sürdüğünü göstermektedir.
Erişilebilirlik	Erişim	-	-	-

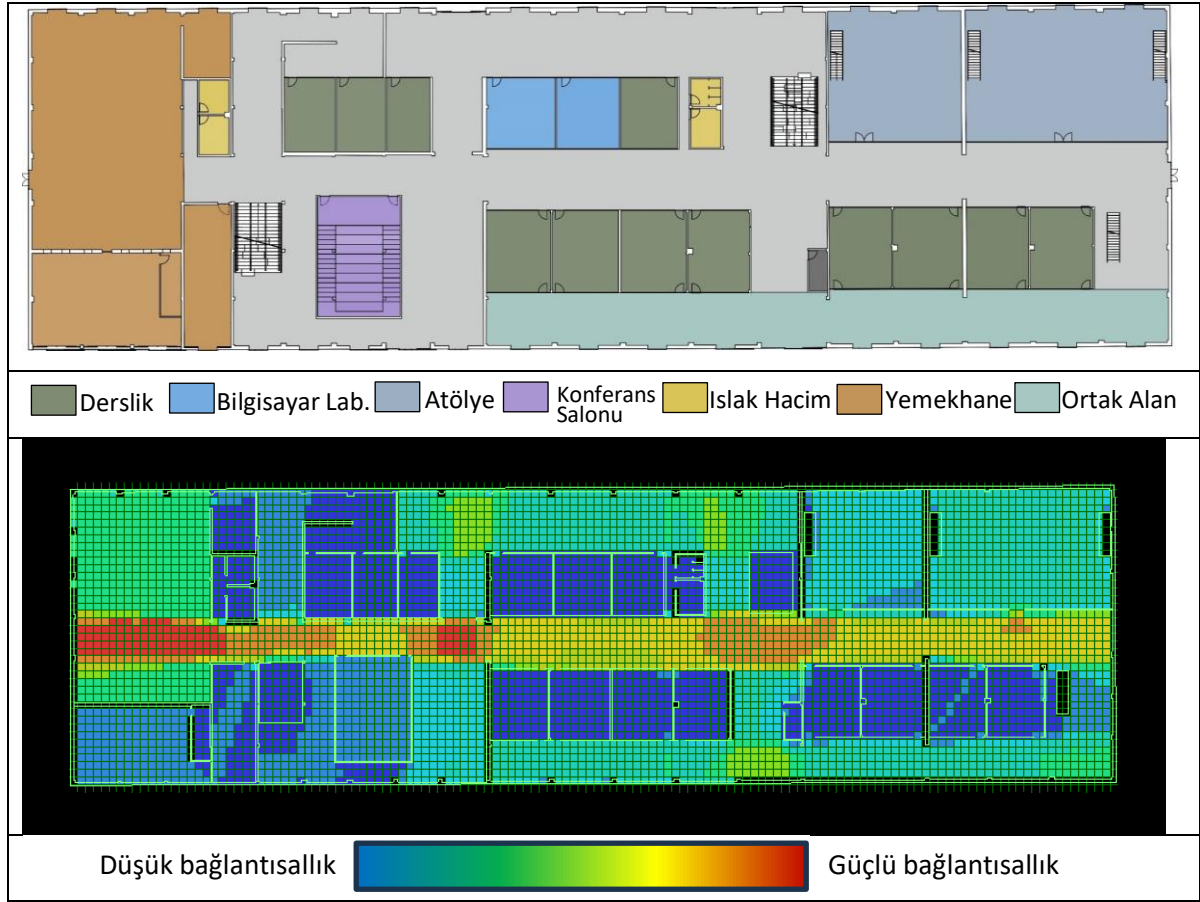
3.2. Mekân Dizimi (Space Syntax) Bulguları

Bu bölümde, Büyük Ambar Binası'nın mekânsal yapısını irdelemeye yönelik mekân dizimi (space syntax) analizlerinin bulguları sunulmuştur. DepthmapX yazılımı kullanılarak, yapının zemin kat ve asma kat planları ayrı ayrı ele alınmış ve Görsel Alan Analizi (VGA) bulgularına ulaşılmıştır. Analiz 0,5 m grid aralığı ve küresel ölçekte (radius=n) ile gerçekleşmiş, böylece yapının genel görünürlük yapısı ortaya çıkarılmıştır. Görsel alan analizi (VGA), yapının iç mekânında görsel bütünleşme (integration), bağlantısallık (connectivity) ve geçirgenlik (visual step depth) ilişkileri ortaya koymaktadır. Analiz, yapı planı üzerinde 0,5 m grid aralığıyla uygulanmış ve elde edilen veriler Connectivity (Bağlantısallık) metriği üzerinden değerlendirilmiştir. Bağlantısallık, bir grid noktasından bakıldığında direkt olarak temas kurulan diğer noktaların sayılarını ifade eder. Başka bir deyişle, bir noktadan bakan birinin ne kadar geniş görüş alanına sahip olduğunu gösterir. Bu analiz, iç mekânda görsel geçirgenliği irdelemek konusunda yardımcı olmaktadır. Bağlantısallık analizi sonucunda elde edilen veriler, yapının heterotopik mekânsal özelliklerini destekleyen görsel erişim örüntülerini ortaya koymakta ve mekânsal organizasyonun kullanıcı deneyimini ne şekilde etkilediğini açıklamaktadır. Bulgulara ilişkin tablo ve şekiller bu bölümde detaylı olarak açıklanmaktadır.

VGA bağlantısallık haritasında kırmızı ve turuncu renkte gösterilen alanlar en yüksek görünürlük değerlerine sahip olan birimleri göstermektedir. Bu bölgeler, kullanıcıların en yoğun şekilde algıladığı ve yönlendiği kısımları temsil etmektedir. Yeşil ve mavi renkte gösterilen alanlar ise daha düşük görüş bağlantısına sahip olan, görsel olarak daha izole birimleri göstermektedir.

Zemin kat için oluşturulan VGA haritası incelendiğinde, kırmızı ve sarı renklerin doğu-batı yönlü dolaşım aksında yoğunlukta olduğu görülmektedir (Tablo 16). Bu bölgeler yüksek bağlantısallığa sahip alanlardır. Kullanıcılar bu bölümlerden en fazla sayıda alanla görsel iletişim kurabilmektedirler. Özellikle yapının ana koridoruna yakın alanlar yüksek bağlantısallık özelliği göstermektedir. Bu durum, yapının mekânsal kurgusunun görsel süreklilik ve geçirgenlik üzerine kurgulandığını göstermektedir. Derslik, atölye, ıslak hacim ve yemekhane gibi birimlerin yer aldığı hacimlerde yeşil ve mavi renkler baskındır. Bu bölgeler, sınırlı görüş düzeyine sahip ve daha kapalı sayılabilecek alanlardır. Bu alanlarda düşük bağlantısallık değerleri hem işlevsel sınırlandırmayı hem de görünürlüğün sınırlandırıldığı mekânsal kurguyu yansıtmaktadır.

Tablo 16. Zemin kat VGA bağlantısallık haritası

Büyük Ambar Binası'nda eğitim, koridor hattında bulunan sergileme alanları, konferans, yeme-içme ve sosyalleşme gibi farklı işlevlerin aynı yapıda farklı bağlantısallık değerlerinde var olması heterotopyaların üçüncü ilkesi ile ilişkilidir. Foucault (1967), üçüncü ilkeyi “uyumsuz mekânların bir aradalığı” olarak tanımlamaktadır. Yüksek bağlantısallık değerine sahip olan koridor hattı, farklı işlevli mekânları bir araya getiren bağlayıcı birim olarak konumlanmaktadır. Bu alan hem tarihsel olarak yapının eski dönem işlevi olan depo olma özelliğini yansıtmakta hem de kullanıcıların farklı mekânları deneyimlediği alanların ortak kesişimini oluşturmaktadır. Böylece akademik ve sosyal olmak üzere farklı işlevsel birimler aynı yapı içerisinde var olmakta ve heterotopik etkiyi yansıtmaktadır.

Analiz sonucunda düşük bağlantısallık gösteren derslikler, ıslak hacimler ve yemekhane alanı Foucault'un beşinci ilkesi kapsamında değerlendirilir. Foucault (1967), beşinci ilkeyi “açılma-kapanma sistemi” olarak açıklamaktadır. Söz konusu alanlar, daha özel kullanıma sahip mekânlardır. Görsel erişimin kısıtlanması ve bağlantısallığın azalması,

kullanıcı hareketlerinin belirli noktalarda sınırlandırıldığını göstermektedir. Bu durum, Foucault'un (1967) heterotopyalar için tanımladığı "herkesin giremeyeceği, belirli ritüel veya izinlerle erişilen mekânlar" anlayışının içmimari bir karşılığıdır. Derslikler, bilginin üretildiği ve paylaşıldığı aynı zamanda bir kontrol sisteminin olduğu alanlardır. Bu nedenle görsel olarak kapalıdır. Benzer şekilde konferans salonu ve yemekhane alanları da belirli zamanlara erişime açılan mekânlardır. Bu erişim biçimi, mekânların açık ve kapalı olma durumlarını belirginleştirerek yapının heterotopik etkisini göstermektedir.

Büyük Ambar Binası'nın zemin kat planına ait connectivity (bağlantısallık) ölçüm sonuçları, minimum değer 5, maksimum değer 1192, ortalama değer ise 378,575 olarak hesaplanmıştır (Tablo 17). Bu veriler, Büyük Ambar Binası'nın yüksek oranda görsel erişim ve geçirgenlik sağlandığını göstermektedir.

Tablo 17. Büyük Ambar Binası zemin kat VGA analizi bağlantısallık değerleri

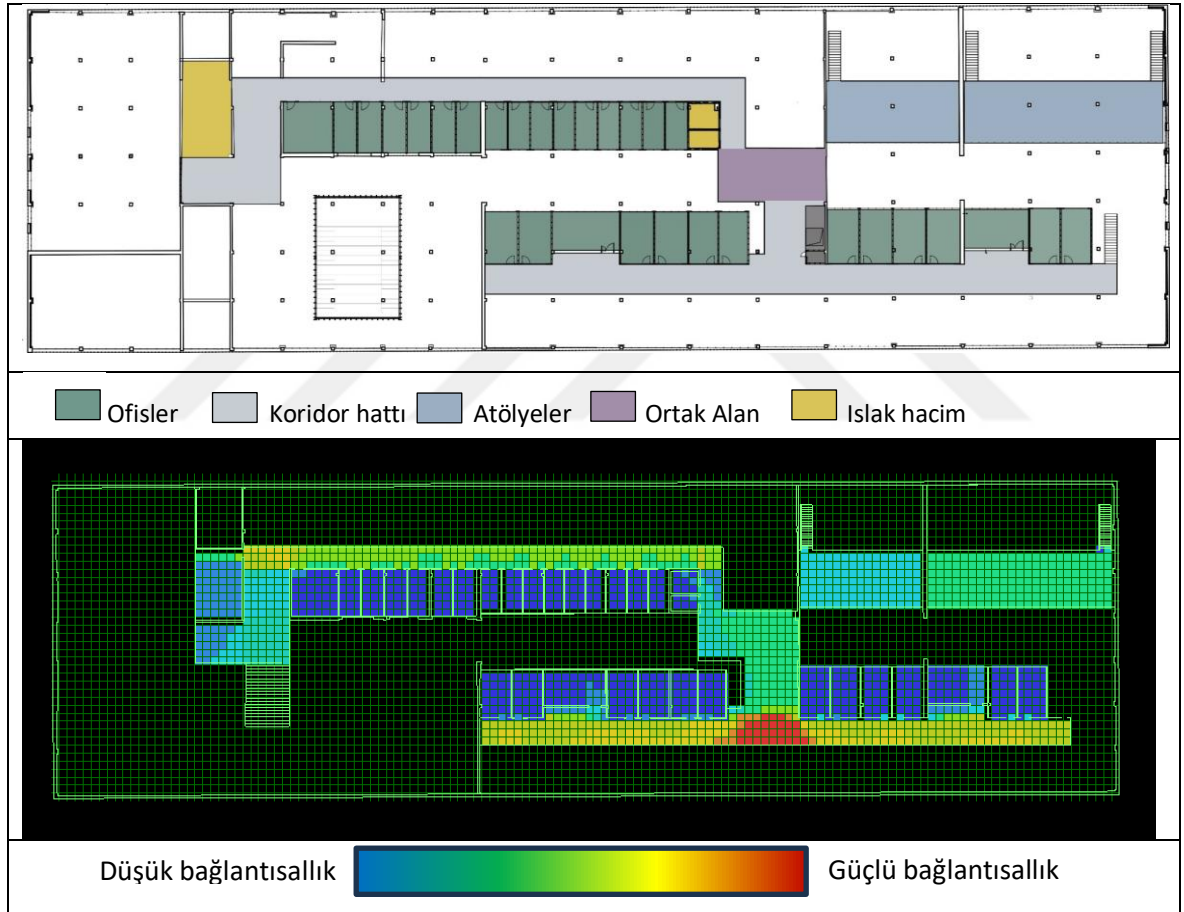
Özellik	Minimum	Ortalama	Maksimum
Bağlantısallık (Connectivity)	5	378,575	1192

VGA bağlantısallık haritası, yapının yalnızca mekânsal ilişkilerini değil, heterotopik etkinin mekân düzenindeki varlığını da görünür kılmaktadır. Koridor hattı ve yakın çevresindeki açık erişime sahip alanlar yüksek geçirgenliğe sahip olup görsel sürekliliği güçlendirmektedir. Düşük geçirgenliğe sahip, işlevsel olarak özelleşmiş alanlar ise seçici ve kontrollü mekânsal deneyim sağlamaktadır. Böylece yapı, hep kapsayıcı hem de dışlayıcı nitelikleri bir arada bulundurarak heterotopik etkiyi yansıtmaktadır.

Asma kat için gerçekleştirilen VGA sonucunda elde edilen bağlantısallık haritası, mekânsal erişim ve görsel sürekliliğinin dağılışı biçimini göstermektedir. Haritada sıcak renkler yüksek bağlantısallığı, soğuk renkler ise düşük bağlantısallığı temsil etmektedir. Asma kat için yapılan bağlantısallık haritası doğrultusunda, planın alt kısmında yer alan dolaşım aksı yüksek bağlantısallık değerine sahiptir (Tablo 18). Bu koridor, sağ tarafta yer alan düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenin çıkış noktası olmakta ve birimler arası geçişi sağlamaktadır. Üst kısımda yer alan öğretim görevlileri odalarına geçişi sağlayan koridor hattı, sarı ve yeşil renklerde gösterilmektedir. Bu koridor kendi içerisinde sınırlı görüş alanına sahip doğrusal bir düzen içerisindedir. Koridor hattındaki bağlantısallık orta seviyede kalırken, öğretim elemanlarının ofisleri ise mavi renkte düşük bağlantısallık

seviyesi ile temsil edilmektedir. Plan düzleminde sol kısımda yer alan açık mavi alan ise zemin kattan düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenin açıldığı koridordur. Bu koridor hattında ise mavi alan ile düşük görüş alanına sahip olan ıslak hacimlere geçiş sağlanmaktadır. Sağ üst kısımda yer alan atölyelere ise, zemin katta yer alan atölyedeki merdivenler aracılığıyla ulaşım sağlanmaktadır. Bu alanlarda mavi ve yeşil renklerin hâkim olması, bağlantısallığın düşük ve erişimin kısıtlı olduğunu göstermektedir. Görsel temas atölye kısmında sınırlı kalmıştır.

Tablo 18. Asma kat VGA bağlantısallık haritası

Kat düzleminde özelleşmiş ve sosyal etkileşimim sağlayan farklı mekânların bir aradalığı, heterotopyaların üçüncü ilkesi ile ilişkilendirilir. Foucault (1967), heterotopyaların üçüncü ilkesini, birbirinden bağımsız olan mekânların bir arada bulunmasıyla açıklar. Atölyelere ulaşımın yalnızca belirli güzergâh doğrultusunda sağlanması, yapı içerisindeki seçici erişim kurgusunu göstermektedir. İki tarafta yer alan merdivenler ile sınırlanan bu bölüm, herkes için açık olmayan, belirli kullanıcı gruplarına tanımlanmış bir alan

niteliğindedir. Benzer şekilde, öğretim elemanları odalarına erişimde belirli kişilerin ulaşabileceği daha mahrem sayılabilecek alanlardır. Görsel analizde düşük bağlantısallık değerleriyle temsil edilen bu alanlar, mekânın içine girmenin belirli koşullara ve sınırlandırmalara bağlı olduğunu gösterir. Bu durum, heterotopyaların erişim ve seçicilik düzeyleri ile ilişkilendirilen 5. İlkeye karşılık gelmektedir. 5. İlke doğrultusunda mekânlar, kendi içinde görünmez eşikler ve sınırlar üreterek kullanıcı hareketlerine yön verirler. Asma kat planı, aynı düzlemde yer alan farklı işlevlere sahip mekânların bir arada olduğu fakat aralarındaki geçişlerin belirli sınırlarla tanımlandığı bir yapıya sahiptir. Bu düzen yapıyı farklı anlam katmanlarını barındıran bir heterotopya alanına dönüştürmektedir.

DepthmapX yazımında VGA analizinin tek düzlem hattındaki görüş alanını hesaplaması sebebiyle, katlar arası etkileşim analize dahil edilmemiştir. Bu durum merdiven alanlarının koridor kadar açık, fakat oda içleri kadar kapalı olmayan bir ara değer üretmesine neden olmuştur.

Bağlantısallık sonuçlarına göre, asma katta bağlantısallık değerleri minimum 8, maksimum 371 ve ortalama 120,54 olarak hesaplanmıştır (Tablo 19). Bu değer aralığı, mekânsal ilişkilerin koridor hattında yoğunlaştığını, atölye ve ofis birimlerinde ise belirgin biçimde azaldığını göstermektedir. Ortalama değer orta düzeyde seyretmesi, yapının hem açık (koridor) hem de yarı kapalı (öğretim elemanları odaları—atölye-ortak dinlenme alanı) alanlar arasında dengeli bir erişim kurgusuna sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 19. Büyük Ambar Binası asma kat VGA analizi bağlantısallık değerleri

Özellik	Minimum	Ortalama	Maksimum
Bağlantısallık (Connectivity)	8	120,54	371

Sonuç olarak VGA bağlantısallık analizinin ortaya koyduğu mekânsal örüntü, Büyük Ambar Binasının heterotopya olma niteliğini erişimin denetlendiği 5. İlke ve farklı mekânsal anlamların bir arada bulunduğu 3. İlke ile ilişkilidir. Böylece yapı, Foucault'un ortaya koyduğu heterotopyaların ilkeleri kapsamında değerlendirildiğinde, katmanlı mekânsal örgütlenmesi ve farklı işlevlerin bir aradalığıyla heterotopik etkinin okunabildiği bir iç mekân olarak değerlendirilebilir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde, seçilen araştırma alanı ve yöntemler doğrultusunda elde edilen veriler ile heterotopya kavramının iç mekânda nasıl karşılık bulduğu ele alınmaktadır. Foucault'un "Öteki Mekânlar" isimli yayınında ele almış olduğu heterotopya kavramı ve açıklanan ilkeler çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Foucault'un heterotopya yaklaşımı çoğunlukla kent ve yapı ölçeğinde irdelenmiştir ve bu nedenle literatürde geniş bir yer edinmiştir. Ancak kavramı iç mekân ölçeğinde ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Mekânı tanımlayan bir alt ölçek olan iç mekânda da bu kavramın karşılığının bulunabileceği düşüncesi ile hareket edilmiştir. Bu bağlamda heterotopya, iç mekânın niteliklerini ve kullanıcı ile etkileşimini ölçmek için bir araştırma alanı sunmaktadır. Bir mekânın heterotopik etkisi, kullanıcılarının mekânı algılayış biçimleri ve mekân ile kurdukları ilişki ile görünür hale gelir. Bu ilişki, iç mekânın barındırdığı mimari öğeler, malzemeler, semboller ve simgeler ile şekillenir. Mekânın kullanıcıları, mekânın atmosferini ve taşıdığı anlamı çoğunlukla bu mimari unsurlar üzerinden algılar. Bununla birlikte, bir yapının taşıdığı heterotopik özellikler yalnızca iç mimari öğeler ile okunabilir değildir. Yapının tarihsel birikimi, geçirmiş olduğu işlevsel dönüşümler, çevresi ile kurduğu etkileşim ve kullanıcı deneyiminin kolektif bellekteki yeri de heterotopik etkinin varlığını tespit etmekte belirleyicidir. Dolayısıyla heterotopya, sadece iç mimari düzenlemelerden değil; mekânın geçmişi, kimliği, kullanım biçimi ve kullanıcıyla kurduğu etkileşimin bütününden oluşan çok katmanlı bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Buradan yola çıkarak çalışmada, Michel Foucault'nun heterotopya kavramının iç mekân ölçeğinde nasıl görünür olabileceğini ortaya koymak amaçlanmıştır ve çalışma, AGÜ Sümer Kampüsü'nde yer alan Büyük Ambar Binası üzerinde yürütülmüştür. Foucault'nun heterotopyayı açıklarken vurguladığı mekânsallık, zamansallık, seçicilik, birikim ve eşzamanlılık ilkeleri; Büyük Ambar Binası'nın iç mekân düzeni, kullanıcı deneyimleri ve duysal atmosferi üzerinden yeniden okunmuştur. Araştırma; mekânsal analiz, kullanıcı deneyimleri, tematik çözümleme ve anket bulgularının bütüncül olarak değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, Foucault'nun heterotopya ilkelerinin yalnızca kentsel ölçekte değil, aynı zamanda iç mekân düzeyinde de okunabilir olup olmadığını sorgulamak olmuştur. Araştırmada öne sürülen dört hipotez (H1-H2-H3-H4) nicel ve nitel verilerle desteklenmiş, elde edilen sonuçlar Foucault'nun altı heterotopya ilkesiyle ilişkilendirilmiştir. Çalışma

sonucunda, Büyük Ambar Binası'nın yalnızca fiziksel bir yapı değil; çok boyutlu anlam, kimlik ve deneyim katmanlarından oluşan bir “öteki mekân” olduğu belirlenmiştir.

Mekânsallık teması altında elde edilen bulgular, yapının katılımcılar için çok işlevli kullanıma olanak tanıdığını, bireysel ve kollektif eylemlerin aynı mekânda bir arada gerçekleştirebilmelerini sağladığını göstermektedir (Tablo 7, s.76). Bu veriler, Foucault'nun üçüncü ilkesinde tanımladığı “uyumsuz işlevlerin bir aradalığı” kavramını doğrulamaktadır. Yapının aynı anda üretim, sosyalleşme ve bireysel izolasyon alanı olarak işlev görmesi, heterotopik mekânların doğasında bulunan çok katmanlı yapıyı iç mekânda görünür kılmıştır. Kullanıcıların farklı aktiviteleri aynı ortamda gerçekleştirebilmeleri, Büyük Ambar Binası'nın dinamik ve dönüştürülebilir karakterini ortaya koymaktadır. Bu durum, heterotopyanın mekânı sürekli yeniden tanımlama özelliğiyle uyumludur. Dolayısıyla yapılan çalışmalar, heterotopya ile iç mekân arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ileri süren, “H1: Heterotopya ve iç mekân arasında kuramsal ve deneyimsel düzeyde anlamlı bir ilişki kurulabilir” önermesi, mekânsallık teması altında elde edilen bulgularla desteklenmiştir.

Zamansallık teması altında elde edilen bulgular, Büyük Ambar Binası'nın kullanıcılar tarafından tarihsel süreklilik duygusuyla deneyimlendiğini göstermektedir (Tablo 8, s.39). Katılımcıların, yapının geçmişine dair belirgin bir iz taşıdığını ifade etmesi ve yapı ile geçmişi arasında anlamlı bir bağ kurması, mekânın endüstriyel dönemine ait kimliğin kullanıcı algısında hâlâ etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Açık uçlu sorularda yinelenen “taş duvarlar”, “borular”, “yemekhane tabelası” ve “fabrika dokusu” gibi ifadeler, yapının endüstriyel belleğinin mekân içinde görünür bir katman olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu unsurların güncel işleve rağmen mekânda hissedilmesi, Foucault'nun (1986) heterokroni ilkesinde (4.ilke) tanımladığı, farklı zaman katmanlarının aynı mekânda eşzamanlı olarak bulunma durumunu doğrular niteliktedir. Yapının geçmişteki üretim odaklı kimliğini günümüzdeki bilgi üretimi, sosyalleşme ve çalışma pratikleriyle bir arada sunması, heterotopik mekânlara özgü zaman katmanlarını iç mekân ölçeğinde görünür kılmaktadır. Dehaene ve De Cauter'in (2008) heterotopyaları “zamanın kesintiye uğradığı ve yeniden anlamlandırıldığı alanlar” olarak tanımlamaları, Büyük Ambar Binası'nın tarihsel süreklilik ile çağdaş deneyimi aynı düzlemde birleştiren yapısını destekleyen bir çerçeve sunmaktadır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, zamansallık teması altında elde edilen bulgular, “H2: Tarihi bir yapının yeniden işlev kazanmasıyla birlikte kurgulanan iç mekân, heterotopik özellikler taşımaktadır” önermesi, desteklenmiştir.

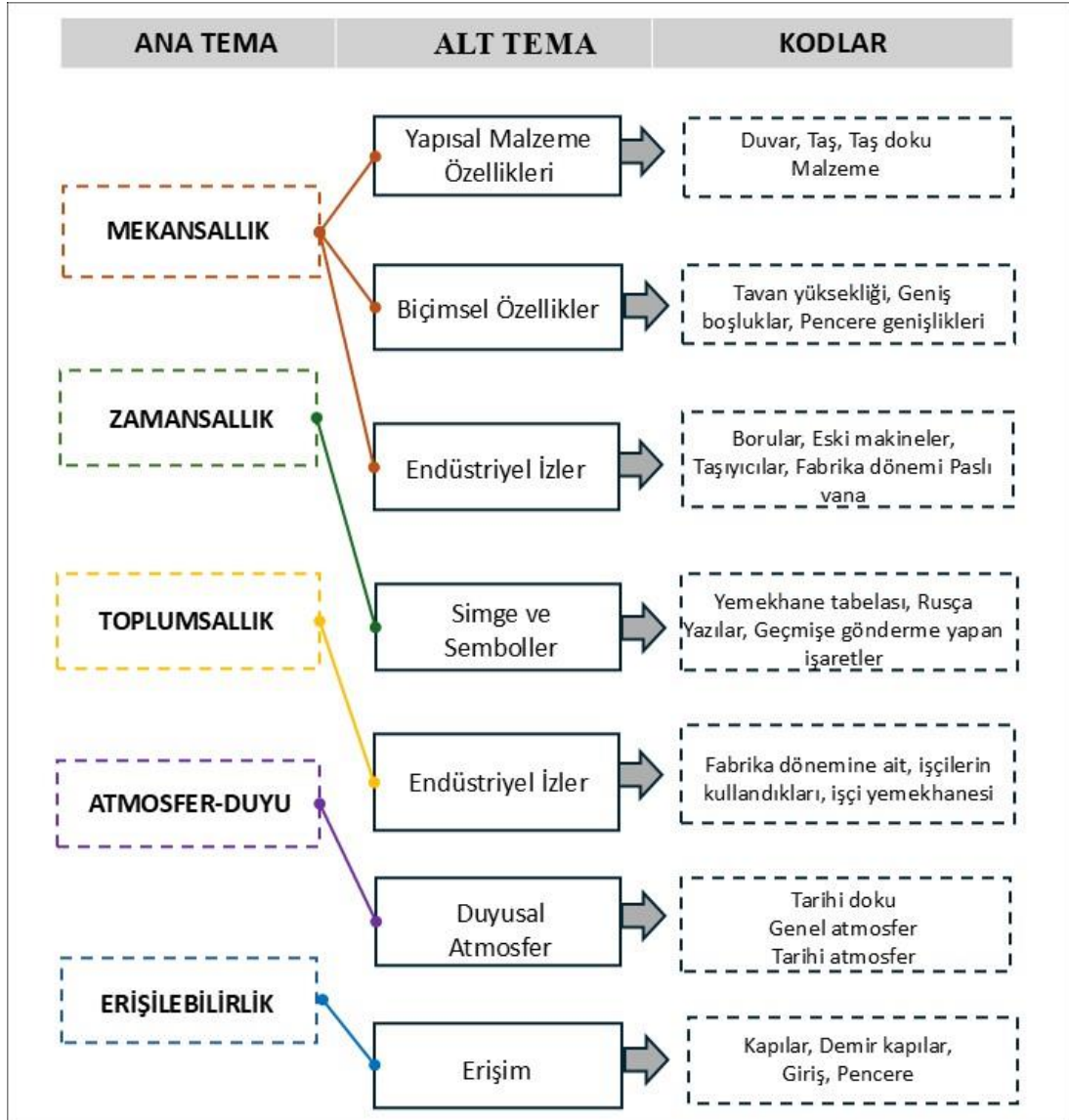
Atmosfer ve duyu teması altında elde edilen bulgular, kullanıcıların mekânla yalnızca fiziksel düzeyde değil, aynı zamanda duygusal, duysal ve estetik bir bağ kurduklarını göstermektedir (Tablo 10, s.83). Katılımcıların yapıyı estetik açıdan etkileyici, huzur verici, dinamik ve tarihsel bir atmosfer taşıyan bir mekân olarak tanımlamaları, Büyük Ambar Binası'nın çok katmanlı bir deneyim ürettiğini ortaya koymaktadır. Bu algı, mekânın sadece işlevsel bir iç hacim olmanın ötesine geçerek kullanıcı üzerinde güçlü bir izlenim bıraktığını göstermektedir. Açık uçlu yanıtların incelenmesi, “yüksek tavan hacmi” ve “endüstriyel izlerin oluşturduğu tarihsel atmosfer” gibi unsurların kullanıcı algısında belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, Foucault'nun altıncı ilkesi olan “yanılsama ve duysal çokluk” kavramının iç mekân bağlamında somut bir karşılık bulduğunu göstermektedir.

Kullanıcıların mekânı yalnızca fiziksel bir yer olarak değil, düşünsel, imgesel ve duysal bir deneyim olarak tanımlamaları; heterotopyanın mekânı zihinsel düzlemde yeniden kuran yapısını desteklemektedir. Böylece mekân, kullanıcı algısında hem geçmişin izlerini hem de güncel deneyimin dinamizmini aynı anda barındıran çok yönlü bir algı alanı hâline gelmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, atmosfer ve algı teması altında elde edilen veriler, “H3: Yapının iç mekânındaki heterotopik özellikleri kullanıcıların mekân deneyimleri ve algıları doğrultusunda tespit edilebilir” önermesini desteklemektedir.

Mekânsal analizler kapsamında elde edilen bulgular, Büyük Ambar Binası'nın kamusal ve daha mahrem kullanım alanlarını mekânsal örgütlenme üzerinden belirgin biçimde ayırdığını göstermektedir. DepthmapX yazılımı kullanılarak gerçekleştirilen VGA analizlerinde zemin katın daha yüksek erişilebilirlik değerleriyle öne çıkması, bu katın kullanıcı etkileşiminin yoğun olduğu bir kamusal alan niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır (Tablo 19, s.99). Buna karşılık asma katın daha düşük erişim değerlerine sahip olması, bu alanın daha sınırlı hareketliliğe izin veren ve kullanıcıya daha özel bir kullanım deneyimi sunan bir mekânsal karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Bu ayrışma, Foucault'nun beşinci ilkesi olarak tanımladığı “açılma–kapanma sistemi” nin iç mekân ölçeğinde somutlaştığını göstermektedir. Yapının kullanıcıyı yönlendiren ve belirli alanlara seçici erişim sağlayan mekânsal kurgusu, heterotopik mekânların kontrollü geçiş mantığıyla örtüşmektedir. Kamusal sirkülasyonu teşvik eden mekânların yüksek bağlantısallık değerleri göstermesi, buna karşılık daha mahrem bölgelerde erişimin sınırlandırılması, heterotopyanın erişim-seçicilik ilkesini mekânsal düzlemde görünür kılmaktadır. Kullanıcıların mekân algısına dair bulguların, mekân dizimi analizlerinde ortaya çıkan erişim ve geçişlilik

yapısıyla örtüşmesi; heterotopik etkinin hem nicel hem de nitel veriler üzerinden okunabildiğini doğrulamaktadır. Bu uyum, mekânın kullanıcı deneyimini yönlendiren yapısal bir düzene sahip olduğunu ve heterotopik niteliğin mekânsal analizlerle desteklenebildiğini göstermektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, mekânsal analiz verilerinin yapının heterotopik etkisini ileri süren “H4: Mekân dizimi verileri, yapının heterotopik etkisini ortaya koyacak bulgular sunabilir” önermesini desteklemektedir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen mekânsal gözlemler, kullanıcı deneyimi ve algısı, açık uçlu soruların tematik analizi ve mekânsal dizim bulguları birlikte değerlendirilerek Büyük Ambar Binası’nın heterotopyanın iç mekândaki görünürlüğüne ortaya koyan tematik bir yapı oluşturulmuştur. Foucault’nun heterotopya ilkeleri doğrultusunda belirlenen ana temalar, kullanıcıların mekânı algılama biçimleriyle ilişkilendirilmiş; yapının tarihsel, biçimsel, endüstriyel, duyuşsal ve erişimsel katmanları üzerinden heterotopik özelliklerin iç mekânda nasıl ortaya çıktığı bütüncül olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların yanıtlarından elde edilen kodlar doğrultusunda, ana temaların yoğunluk sıralaması mekânsallık, zamansallık, toplumsallık, atmosfer/duyu ve erişilebilirlik şeklinde oluşmuştur (Şekil 34).

Şekil 34. Heterotopya kavramının iç mekândaki görünürlüğüne ilişkin tematik çözümleme

Elde edilen tüm bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, Büyük Ambar Binası'nın heterotopya kavramının altı ilkesini iç mekân ölçeğinde görünür kıldığı anlaşılmaktadır. Yapının çok işlevli kullanımı (3. ilke), geçmiş ile şimdinin bir aradalığı (2. ve 4. ilkeler), erişimdeki seçicilik (5. ilke), duysal yoğunluğu (6. ilke) ve toplumsal yansıtıcılığı (1. ilke), kavramın mekânsal tezahürleri olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca yapının kentle kurduğu ilişki, Foucault'nun birinci ilkesinde belirttiği üzere, toplumların kendi heterotopalarını üretme biçimiyle de örtüşmektedir. Katılımcıların yapının toplumsal ve kültürel değer taşıdığını belirtmesi, Büyük Ambar Binası'nın yalnızca bir kampüs yapısı değil, aynı zamanda kentin belleğinde yer alan kültürel bir odak noktası olduğunu göstermektedir. Büyük Ambar Binası, geçmişin üretim mekânından bugünün bilgi üretim

alanına dönüşen çok katmanlı bir heterotopya örneği olarak değerlendirilebilir. Yapı, hem tarihsel sürekliliği hem çağdaş kimliğiyle bir arada barındırmakta; kullanıcılarında aidiyet, hafıza ve dönüşüm duygularını tetiklemektedir. Bu doğrultuda çalışma, mimarlık ve içmimarlık disiplinlerinde mekânın çok katmanlı doğasını kavramaya ve tasarım süreçlerinde heterotopya ilkelerinin nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin yeni bir kuramsal ve analitik zemin sunmaktadır. Araştırmada ulaşılan veriler; mekânın zamansal katmanlarını, işlevsel çeşitliliğini, erişim düzenini, toplumsal temsil düzeyini ve duysal atmosferini birlikte ele almanın, özellikle tarihi yapılarda heterotopik izlerin okunabilmesi için kriter niteliğinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda tarihi yapılarda heterotopyayı değerlendirmek için kullanılabilecek kriterler; zamansal süreklilik, işlevsel çokluk, seçici erişim, toplumsal temsil, duysal atmosfer ve mekânsal katmanlılık, bu çalışmanın bulguları ışığında yeniden tanımlanabilir niteliktedir. Yapının fiziksel ve tarihsel izleri gözlem yoluyla tespit edilmiş, bu izlerin kullanıcı deneyimindeki karşılıkları anket ve açık uçlu yanıtlarla test edilmiş, mekânsal dizilimdeki ilişkiler ise mekân analizleriyle doğrulanmıştır. Böylece çalışma, heterotopyanın gözlem, tespit, kullanıcıyla test etme döngüsü üzerinden okunabileceğini ortaya koyarak kavramın iç mekân ölçeğinde uygulanabilirliğini sağlamıştır. Ayrıca bu araştırma, yalnızca Büyük Ambar Binası özelinde bir sonuç üretmekle kalmayıp, benzer karakterdeki tarihi yapıların değerlendirilmesi için de uygulanabilir bir yöntem önermektedir.

Şunu da eklemek gerekir ki bu tez çalışması, yalnızca AGÜ Sümer Kampüsü Büyük Ambar Binası örneğiyle sınırlıdır. Çalışmada kullanılan anket yöntemi ve mekânsal analizler, doğrudan bu yapıya ve onu deneyimleyen öğrenci grubuna odaklanmıştır. Katılımcıların büyük ölçüde aynı yaş grubuna ait öğrencilerden oluşması farklı kullanıcı profillerine ait mekâna yönelik algısal ve deneyimsel farklılıklarının bu çalışmada ölçülememesine neden olmuştur. Dolayısıyla mekânın heterotopik etkisinin farklı kullanıcı tiplerinde nasıl şekillendiği gelecekte yapılacak araştırmalar için açık bir çalışma alanı olarak kalmıştır. Ayrıca mekân dizimi analizleri her kat için ayrı ayrı uygulanmış ve katlar arası bağlantı kullanılan yazılım programının alt yapısının uygun olmaması sebebiyle kurulamamıştır.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda heterotopya kavramı, müzeler, kütüphaneler, kültürel merkezler, endüstriyel miras yapıları, eğitim yapıları veya kamusal alanlar gibi farklı yapı tiplerinde uygulanarak yapılar arası karşılaştırmalı okumalar yapılabilir. Dijital ortamlar ve sanal mekânlar bağlamında heterotopyanın çağdaş uzantıları araştırılabilir.

Ayrıca, kullanıcı deneyimi haritalama, gözlem, mekânsal davranış analizi veya sanal gerçeklik tabanlı mekân okumalarıyla desteklenen çalışmalar, heterotopya kavramının yeni biçimlerini ortaya koyabilir. Bu tür çalışmalar, heterotopyayı yalnızca teorik bir kavram olmaktan çıkarıp, mekânın sosyo-kültürel üretimini analiz eden bir araştırma aracına dönüştürebilir.

5. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., (2011). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Aras, A. A. (2019). *Sinemadaki heterotopik mekânların mimarlık açısından okunması*. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Asiliskender, B. (2008). *Modernleşme Ve Konut; Cumhuriyet'in Sanayi Yatırımları İle Kayseri'de Mekânsal Ve Toplumsal Değişim*. İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Asiliskender, B., & Yöney, N. B. (2016). The Revolarization of Industrial Heritage: AGU Sumer Campus in Kayseri, Turkey. *Scuola Pitagora Editrice piazza Santa Maria Degli Angeli*, s. 1158-1164. Napoli.
- Asiliskender, B., & Yöney, N. B. (2018). *Fabrikadan Üniversite Kampüsüne: AGÜ Sümer Kampüsü*. Kayseri: Süper Kent Kayseri TBMMO Kayseri Şubesi Yayını.
- Aslan, P. Y., & Yavan, N. (2018). Edward Said'in "Mekânsal Dönüş" e katkısı. *Posseible Düşünme Dergisi*, 14, 114-135.
- Avar, A. A. (2009). Lefebvre'in Üçlü–Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân–Diyalektiği. *Dosya*, 17, 7-14.
- Aydıntan, E. (2001). *Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekân Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma*. K.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Belge, R., & Siyavuş, A. E. (2024). Kentsel Heterotopya: İstanbul'un Farklı Ve Öteki Mekânları. *Journal of Geography*, (48), 175-192.
- Bilgili, M. (2020). Coğrafyada Mekân Felsefesi Üzerine Yaklaşımlar. *International Journal of Geography and Geography Education*, (41), 88-102.
- Borch, C. (2002). Interview With Edward W. Soja: Thirdspace, Postmetropolis, And Social Theory. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 3(1), 113-120.
- Bozdoğan, S., & Benek, S. (2021). Modern Coğrafi Düşüncede Mekân Ve Yer Kavramlarının Teorik Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, (43), 177-185.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology. *Qualitative research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

- Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ching, F. D. (2007). *Mimarlık: Biçim, Mekân ve Düzen*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Clarke, V., & Braun, V. (2013). Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The psychologist*, 26(2), 120-123.
- ÇARIKCI, K. M. (2024). Nitel Araştırmalarda Tematik Analiz. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 10(37), 127-140.
- Çarıkçı, K., Meral, H., Berkil, S., Çalışır, A., Önala, L., & Arslan, Ö. (2024). Nitel Araştırmalarda Tematik Analiz. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 10(37), 127-140.
- Çavdar, B. (2023). *Mekânın Üretimi Üzerine İnceleme Yazısı*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çavdar, R. Ç. (2018). Farklılığın Mekânı: Foucault Ve Lefebvre'deki Heterotopya Ve Heterotopi Ayrımı. *İdealkent*, 9(25), 941-959.
- Çetin, İ. (2010). *Gecekonduunun Kentle Bütünleşme Sürecinde Alan-Mekân Faktörü: İzmir Örneği*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir
- Çil, E. (2006). Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekân Dizim Analizinin Kuramsal Ve Yöntemsel Tartışması. *Megaron*, 1(4), 218-233.
- Dede, G. (2010). Heterotopik Bir Mekân Olarak Tiyatro Sahnesi: Uyumsuz Tiyatro. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Descartes, R. (1983). *René Descartes: Principles Of Philosophy*. Dordrecht: Reidel Publishing Company.
- Einstein, A. (1961). *The special and general theory (Ek V: "Relativity and the Problem of Space"*. Crown Publishers.
- Eker, A. (2022). Yer Algısından Mekân Algısına Modernite Eşiği ve Modern Mekânsallığın Metafizik Karakteri. *ViraVerita E-Dergi*, 16, 189-211.
- F.D. K, C. (2004a). *İç Mekân Tasarımı*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Fıncıoğlu, S. (2016). Hermeneutik Yöntem, Ontolojik Hermeneutik Ve Hans Georg Gadamer. *Akademik Bakış Dergisi*, 53, 286-293.
- Foucault, M. (1984). Of Other Spaces, Heterotopias. *Diacritics*, 5(1984), 46-49.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler Ve Şeyler*. İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.
- Gandy, M. (2012). Queer Ecology: Nature, Sexuality, And Heterotopic Alliances. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(4), 727-747.
- Gans, H. J. (2002). The Sociology Of Space: A Use-Centered View. *City & Community*, 1(4), 329-339.

- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal Ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26(3), 1-29.
- Göler, S. (2009). *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi*. M.S.G.S.Ü., Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gündoğdu, M. (2014). Mekân Dizimi Analiz Yöntemi Ve Araştırma Konuları. *Art-Sanat*, (2), 251-274.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekân Örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Heimsoeth, H. (1967). *Immanuel Kant'ın Felsefesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Hillier, B. (1996). *Space Is The Machine: A Configurational Theory Of Architecture*. Cambridge University Press.
- Hillier, B., & Hanson, J. (1984). *The Social Logic of Space*. Cambridge University Press.
- Johnson, P. (2006). Unravelling Foucault's 'Different Spaces. *History Of The Human Sciences*, 19(4), 75-90.
- Kadir, K., & Muhammed, C. R. (2008). Ebü'l-Muîn en-Nesefî'ye göre Allah ve Mekân. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(17), 245-262.
- Kahveci, K. (2017). Varlık-Yokluk Arasında: Mekân Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (59), 101-108.
- Kant, I. (1770). *Dissertation on the Form and Principles of the Sensible and the Intelligible World*. trans. William JE In Kant's Inaugural Dissertation of. Hackett Publishing Company.
- Kant, I. (2024). *Critique Of Pure Reason*. Minerva Heritage Press.
- Kaptan, S. (1991). *Bilimsel Araştırma Ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Karaçizmeli, M. (2021). Lefebvre Ve Foucault'da Mekân: Kuramsal Bir Tartışma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 52, 166-178.
- Kasap, H. (2009). 20. Yüzyıl Mimarisinde Form ve Renk Kavramlarının Mekâna Etkisinin Mimari Akımlar Çerçevesinde Analizi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul.
- Kevseroğlu, Ö. (2011). *Endüstriyel Miras Alanlarının Kent Peyzajına Entegrasyonunun Değerlendirilmesi: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği*. İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Kılıç, E. (2012). Aristoteles'in Mekân Anlayışı. *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları*, (22), 361-377.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânin Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Lefebvre, H., & Nicholson, S. D. (1991). *The Production Of Space*. Theatre And Performance Design, 142, 69-70.
- Mayhew, S. (2015). *A Dictionary Of Geography*. OUP Oxford.
- Micheal, F. (2000). *Özne ve İktidar*. (O. A. I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2008). Nedir mekân dedikleri?. *Zaman–Mekân III: Disiplinlerarası Mimarlık–Felsefe Toplantısı içinde*. İstanbul.
- Newton, I. (1833). *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*. G. Brookman.
- ODABAŞI, Y. (1999). *Anket Yöntemi*. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde ed. Ali Atıf Bir. Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1081.
- Özbek, M. Ö. (2007). *Fizik Mekân Kurgularının Sosyal İlişkiler Üzerinden Arnavutköy Yerleşimi Bütününde Mekân Dizimi (Space Syntax) Yönlemi İle İncelenmesi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
- Özçakır, Ö. (2023). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirme Sürecini Ulusal Mimarlık Ödüllü Endüstri Mirası Üzerinden Tartışmak. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (28), 87-103.
- Öztürk, D. (2022). Öztürk, Duygu. İzmir: Master's thesis, İzmir Institute of Technology.
- Öztürk, G. B. (2025). Yerelliğin Mimari Dönüşümle Korunması: Bilecik'te Yeniden İşlevlendirme Yaklaşımları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 481-505.
- Öztürk, T. (2019). *Postmodern Kentin İzinde Mizah Heterotopyaları: İstanbul Üzerine Bir Değerlendirme*. İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Richard E. Boyatzis. (1998). *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis And Code Development*. Sage.
- Simmel, G. (1997). *Simmel On Culture: Selected Writings*. Sage.
- Simser, D. H. (2017). *Unfolding And Reframing Heterotopia Within The Context Of Peripheral Consumption Spaces*. O.D.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Soja, E. W. (1998). Thirdspace: Journeys To Los Angeles And Other Real-And-İmagined Places. *Capital & Class*, 22(1), 137-139.
- Stavrides, S. (2021, 2021). *Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*. (A. Karatay, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Şikoğlu, E., & Arslan, H. (2015). Mekân Dizim Analizi Yöntemi Ve Bunun Coğrafi Çalışmalarda Kullanılabilirliği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (65), 11-22.

- Taş, C. (2023). *Heterotopya Kavramı Ve Heterotopik Mekânlar: Türkiye’de Hapishane Yapıları Ve Samsun Çarşamba Cezaevi*. Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karabük
- Tırnakçı, A. (2020). İşlevini Yitirmiş Endüstriyel Peyzajların Yeniden İşlevlendirilmesi: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 21(1), 82-92.
- Topakkaya, A. (2007). Felsefî Hermeneutik. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 75-92.
- Toprak, İ. (2018). *Zamansallık Ve Mekânsallık Bağlamında Heterotopyaların Sentaktik Ve Semantik İrdelenmesi*. İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
- Turanlı, A., & Satıcı, B. (2021). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Hayriye Hanım Konağı Örneği. 4(1), s. 73-95.
- Ural, A. G. (2022). *İç Mekân Tasarımında Foucault Yöntemlerini Kullanarak Heterotopya Arayışında Yeniden İşlevlendirilen Yapılar: Kadıköy Bölgesi Örneği*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- URL-1. (2025, Eylül 20). <https://emreareolat.com/project/abdullah-gul-presidential-museum-and-library/> adresinden alındı
- URL-2. (2025, Ekim 10). <https://www.flickr.com/photos/aguhayalim/18009427425> adresinden alındı
- Uz, F. (2017). Aftermath-Yıkım ve Yeniden Kurulum: Sümerbank Kayseri’den AGÜ Eğitim ve Rektörlük Binasına. *Mimarlık*, 396, 37-45.
- Üngür, E. (2011). *Mekân Kavramının Disiplinler Arası Tarihsel Değişimi Üzerinden Mimarlık & Mekân İlişkileri*. İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yalçın, S. (2023). *Endüstriyel Miras Yapılarının Heterotopyaya Dönüşümü*. Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Bursa
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11 baski: 1999-2018). *Seçkin Yayınları*.
- Yöney, N. B. (2024). Endüstri mirasının dönüşümünde Kayseri örneği: Büyük Ambar Binası. *Opus Caementicium*, s. 42-47.

6. EKLER

Ek 1. Büyük Ambar Yapısı'nı Kullanan Öğrencilere Yönelik Hazırlanmış Anket Formu

Bu anket, Kayseri Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü'nde bulunan Eski Ambar Binası'nın kullanıcılar üzerindeki algısal ve deneyimsel etkilerini, Michel Foucault'nun "heterotopya" kuramı çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sorular, mekânın zamansal, kültürel ve sosyal olarak farklı anlam katmanlarını keşfetmeye yöneliktir.

Bazı sorular 5'li Likert Ölçeği (Kesinlikle Katılmıyorum – Katılmıyorum – Kararsızım – Katılıyorum – Kesinlikle Katılıyorum) ile değerlendirilmelidir.

Katılımcı Bilgileri

Kaç yaşındasınız?

Cinsiyetiniz nedir? : Kadın () Erkek ()

Hangi fakültede öğrenim görmektesiniz?

() Mühendislik Fakültesi

() Yaşam ve Doğa Bilimleri Fakültesi

() Mimarlık Fakültesi

() Yönetim Bilimleri Fakültesi

() İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

() Yabancı Diller Yüksekokulu

Hangi bölümde öğrenim görmektesiniz?

.....

Eski Ambar Binasını ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

() Her gün

() Haftada birkaç kez

() Nadiren

() Hiç

Ek 1'in Devamı

Açık Uçlu Sorular:

1. İçerisinde bulunduğunuz yapının tarihi bir yapı olduğunu biliyor muydunuz?

Evet ()

Hayır ()

1.1.Biliyor iseniz yapının hangi özellikleri tarihi olduğunu hissettiriyor?

.....

2. Yapının geçmiş dönemdeki işlevini biliyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

2.1 Biliyor iseniz size geçmiş dönemdeki işlevini çağrıştıran unsurlar nelerdir?

.....

Likert Ölçekli Sorular:

1. Ambar binası, eğitim yapısı olmasının dışında başka bir işleve sahipmiş hissi uyandırıyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1)

Kesinlikle Katılıyorum (5)

2. Yapının içerisinde zaman zaman kendimi geçmişte hissederim. / Bu yapı şimdi ile geçmiş bir arada deneyimlememi sağladı

Kesinlikle Katılmıyorum (1)

Kesinlikle Katılıyorum (5)

3.Yapının mimari özelliklerini (detaylar, malzeme, ışık vs.) estetik olarak etkileyici bulurum.

Kesinlikle Katılmıyorum (1)

Kesinlikle Katılıyorum (5)

4.Zaman Zaman yapının geçmişteki hali gözümde canlanıyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1)

Kesinlikle Katılıyorum (5)

5. Yapının tarihi bir eserden dönüştürülmüş olması beni içine çeken ve keşfetmek istememi sağlayan bir his uyandırıyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1)

Kesinlikle Katılıyorum (5)

6. Yapının bugünkü işlevi ile geçmişteki işlevi arasında anlamlı bir bağ hissediyorum.

Kesinlikle Katılmıyorum (1)

Kesinlikle Katılıyorum (5)

Ek 1'in Devamı

7. Eski Ambar Binası hem sosyalleşebileceğim hem de yalnız kalabileceğim eylemleri gerçekleştirebilme imkânı sunuyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

8. Yapıda birden fazla farklı kullanım alanının (etkinlik, ders, sergi vb.) olması mekân deneyimimi zenginleştiriyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

9. Yapıdaki bazı mekânlar bana sadece fiziksel değil, düşünsel olarak da farklı bir alan sunuyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

10. Yapıya herkesin istediği zaman erişememesi, yapının özel ve seçici bir anlam taşımasına neden oluyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

11. Bu yapıda eğitim almak bana kendimi özel hissettiriyor.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

12. Yapı huzur verici bir atmosfere sahiptir.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

13. Yapı canlı ve dinamik bir atmosferi sahiptir.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

14. Yapı tarihi bir atmosfere sahiptir.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

15. Bu yapı toplumsal ve kültürel bir öneme sahiptir.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

Ek 1'in Devamı

16. Yapı çevresinde oluşan kent dokusu ile uyumludur.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

17. Yapı çevresinde oluşan kent yaşamına sosyo-kültürel katkı sağlamaktadır.

Kesinlikle Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılıyorum (5)

Ek 2. Etik Kurul Kararı

HİZMETE ÖZEL

T.C.

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Fen ve Mühendislik Bilimleri Etik Kurulu

26.05.2025 08:28
E-26014373-050.01.04-658210
05300656

Sayı : E-26014373-050.01.04-658210
Konu : 65 No.lu 3 Sayılı Etik Kurul Kararı (Aslı
İNCİ)

26.05.2025

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Hukuk Müşavirliği)

İlgi : 09.05.2025 tarihli ve E-35674802-199-12866 sayılı yazı.

Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü öğrencilerinden Aslı İNCİ'nin, "İç Mekânda Heterotopya Kavramı: Kayseri AGÜ Sümer Kampüsü Ambar Binası Örneği" başlıklı projesi anket çalışması kapsamında "Etik Kurul Belgesi" ile ilgili olarak kurulumuza yaptığı başvuru değerlendirilerek sonucu Ek'te gönderilmiştir.

İlgili öğrencinin bilgilendirilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Salih TERZİOĞLU
Başkan

Ek: Toplantı Tutanağı (3 Sayfa)

ÖZGEÇMİŞ

İlköğrenimini Konya/Karapınar’da, lise öğrenimini ise Kayseri’de tamamladı. 2016 yılında Selçuk Üniversite İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü’nde lisans öğrenimine başladı. 2021 yılında lisans eğitimini tamamlayarak aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü’nde tezli yüksek lisans programına başladı. Aynı zamanda 2022 yılında başlamış olduğu iş hayatına halen devam etmektedir.

